

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1939.

Första kammaren.

Nr 27.

Lördagen den 16 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Herr statsrådet *Wigforss* avlämnade Kungl. Maj:ts proposition nr 95, med förslag till lag angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.

Herr **Norman** erhöll på begäran ordet och yttrade: Jag får hemställa, herr talman, att kammaren för sin del måtte besluta, att första särskilda utskottet skall behandla Kungl. Maj:ts nu avlämnade proposition nr 95 (med förslag till lag angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.) ävensom de ytterligare framställningar, som kunna komma att göras i detta ämne eller andra i oskiljaktigt sammanhang därmed stående frågor.

Tillika hemställer jag, att andra kammaren måtte inbjudas att i detta beslut förena sig med första kammaren.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Ett protokollsutdrag i ämnet justerades och avsändes till andra kammaren.

Justerades protokollen för den 9 och den 12 innevarande månad.

Ordet lämnades på begäran till herr **Ohlin**, som anförde: Herr talman! Jag anhåller härmed vördsamt om kammarens benägna tillstånd att till hans excellens statsministern få rikta följande interpellation.

Sveriges utrikespolitiska läge har under de senaste veckorna undergått en betydande försämring. Riskerna för vårt lands indragande i krigiska konflikter ha vuxit. Vårt folks krafter böra därför främst inriktas på de uppgifter, som härav betingas. Med glädje har allmänna opinionen hälsat samlingsregeringens deklaration med löfte om fortsatt förstärkning av försvarsberedskapen. Betydande enighet torde råda därom, att i nuvarande läge en långt mera fullständig inriktning av Sveriges ekonomiska resurser på utvidgning och komplettering av vår militära beredskap nu är nödvändig än den, som under de senaste månaderna beslutats med tanke på en mindre farofyll situation. Icke minst med avseende på försörjningen med krigsmateriel av olika slag tarvas en förstärkt beredskap. Skulle vårt land indragas i krig, bli våra möjligheter till framgångsrik strid i hög grad beroende av industriens förmåga att utan *dröjsmål* tillhandahålla erforderliga mängder av krigsmateriel. Då en snabb »mobilisering» av industrien för krigsändamål endast kan äga rum, om en rad förutsättningar äro uppfyllda, ligger det största vikt uppå att dessa förutsättningar snarast möjligt skapas, i den mån det ej redan förut skett. Bl. a. böra givetvis alla för full krigstillverkning erforderliga maskiner anskaffas, så snart sig göra låter. Civila beställningar hos maskin-

*Interpellation
ang. förstärkning av
Sveriges
industriella
försvars-
beredskap
m. m.*

Interpellation ang. förstärkning av Sveriges industriella försvarsberedskap m. m. (Forts.)

fabrikanterna böra icke få stå hindrande härför. Dessutom torde det vara nödvändigt att omedelbara åtgärder vidtagas för att genom utbildning och omskolning öka tillgången på arbetskraft med erforderliga färdigheter. Icke minst torde utbildning av kvinnlig arbetskraft, som kan ersätta den vid mobilisering inkallade manliga arbetskraften, böra igångsättas i betydande omfattning.

Vid sidan av dylika beredskapsåtgärder till *ökning* av den framtida produktionskapaciteten av varor för försvarsändamål kräves enligt min mening ett fullt utnyttjande av den svenska industriens *redan existerande* förmåga att framställa dylika varor. Därvid får man icke förbise, att denna produktionskapacitet i många fall icke är fullt utnyttjad, om arbetet bedrivs i endast *ett* skift. Likaledes är det av vikt, att småindustriens på vissa områden betydande produktionsförmåga tages i anspråk. Härutöver torde emellertid i viss utsträckning en successiv omställning av vissa industriföretag eller delar av sådana böra snarast möjligt igångsättas dels för att öka förråden av vissa slag av krigsmateriel, dels för att pröva den organisation, som utarbetats genom de s. k. fabriksplanerna.

Sveriges folk skulle säkerligen med glädje hälsa en redogörelse för regeringens inställning till den industriella försvarsberedskapens för vårt land livsviktiga problem. Förtroendet för regeringen skulle stärkas, om medborgarna kunde få intrycket, att nu allt göres som göras kan för att öka Sveriges utsikter att bestå som en fri och oberoende nation.

På grund av detta spörsmåls stora vikt och med hänvisning till att en ny regering först för några dagar sedan kommit till stånd och en interpellation under det att förhandlingar om dess bildande pågingo icke hade varit lämplig, har jag trots att urtima riksdagen snart torde åtskiljas för julferier icke velat underlåta att med åberopande av det anförda till ers excellens rikta följande frågor:

1. Anser ers excellens att vårt lands ekonomiska resurser nu långt mera fullständigt än under de senaste månaderna böra inriktas på förstärkning av Sveriges industriella försvarsberedskap, och har regeringen för avsikt att vid lagtima riksdagen snarast möjligt framlägga härför erforderliga förslag?

2. Utnyttjas för närvarande hela den svenska industriens nuvarande förmåga att framställa försvarsredskap?

3. Åtnjuta alla militära kontrakt företrädesrätt framför offentliga eller privata beställningar av varor, vilka icke ha väsentlig betydelse ur försvarssynpunkt?

4. Vilka anstalter har regeringen träffat för anskaffning snarast möjligt av de maskinella resurser, som erfordras i händelse industriellen skall ställas på krigsfot?

5. Vilka åtgärder har regeringen vidtagit för att öka tillgången på sådan arbetskraft, varav behov uppkommer vid mobilisering eller krig?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spörsmål finge framställas.

Anmälades och bordlades första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka m. m.;

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av kronoegendomen Jonstorp Lilla nr 1 i Skaraborgs län;

nr 70, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag rörande anordnande av bombsäkra skyddsrum m. m. för riksdagshuset;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag till bidrag till utlandssvenskarnas förening;

nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tilläggsskatt å bensin, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statlig nöjesskatt jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Upplästes ett från andra kammaren ankommet protokollsutdrag, nr 227, utvisande att nämnda kammare förenat sig med första kammaren i dess beslut att första särskilda utskottet skulle behandla Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade proposition nr 95 m. m.

Berörda kungl. proposition, som härefter föredrogs, hänvisades till första särskilda utskottet.

Hänvisades till första särskilda utskottet en av fullmäktige i riksbanken till riksdagens talmän avlåten, till kammaren överlämnad framställning angående rätt för fullmäktige att under vissa förhållanden fatta beslut, som ej stode i överensstämmelse med föreskrifterna i bankoreglementet.

Justerades ytterligare protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 4.12 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Söndagen den 17 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets utlåtanden nr 68—74.

På framställning av herr andre vice talmannen beslöts att första särskilda utskottets utlåtanden nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tilläggsskatt å bensin, m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner m. m., skulle i nu angiven ordning uppföras främst bland två gånger bordlagda ärenden på föredragningslistan till kammarens sammanträde nästkommande tisdag.

Anmälades och bordlades första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.;

nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten jämte motioner;

nr 77, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående åtgärder för begränsning av statsutgifterna under budgetåret 1939/40 m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till viss ändring i förordningen den 31 januari 1932 (nr 15) med tillägg till gällande tulltaxa;

nr 79, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om industrisockerskatt, m. m., jämte i ämnet väckta motioner;

nr 80, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till beräkning av vissa inkomster och utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 m. m.; samt

nr 81, i anledning av framställning från fullmäktige i riksbanken rörande tillämpning av bankoreglementet.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 e. m.

In fidem
Eric Carlén.

Måndagen den 18 december.

Kammaren sammanträdde kl. 4 e. m.; och dess förhandlingar leddes av herr andre vice talmannen.

Herr **andre vice talmannen** yttrade: I dag har det smärtsamma meddelandet ingått, att ledamoten av denna kammare, f. d. landshövdingen Gustaf Sederholm efter blott några få dagars sjukdom avlidit. Med honom bortgick en sällsynt kunnig och skicklig man, som såväl inom som utom riksdagen gjort landet stora tjänster. Han har såsom representant för Södermanlands län tillhört denna kammare sedan år 1919, och hans stora intresse för riksdagens uppgifter och hans insatser uti dess arbete såväl inom kammaren som inom utskott, där han deltagit, äro så allmänt kända, att de ej här behöva beröras. Endast för några dagar sedan var han här i kammaren ibland oss och fyllde plikt-troget sin uppgift. Genom sina personliga egenskaper och den sympati och vänskap, som han förvärvat, lämnar han ett mycket stort tomrum efter sig. Vi lysa frid över hans minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Härmed får jag intyga, att ledamoten av riksdagens första kammare, juris dr *Axel Roos* på grund av influensa är oförmögen deltaga i riksdagsarbetet fr. o. m. den 17 december t. o. m. den 20 december.

Malmö den 17 december 1939.

Edvard Zadig.

Föredrogos, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första särskilda utskottets utlåtanden nr 75—81.

Anmälades och bordlades andra särskilda utskottets utlåtande nr 34, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om tjänsteplikt m. m., dels ock en i ämnet väckt motion.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 4.05 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.

Tisdagen den 19 december.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Herr **talmannen** yttrade: Döden far hårt fram i denna kammare under denna urtima riksdag. Vi ha i dag att erinra om det fjärde fallet. Kammarens förste vice talman är icke mer ibland oss. Hans hälsotillstånd har under senare tider varit osäkert, och nu har en hastigt påkommen sjukdomsattack släckt livslågan hos denne vår avhållne kamrat.

Olof Olsson hade en lång värnplikt i det allmännas tjänst. Han bevistade nu sin trettioandra riksdag och har under denna långa tid inom såväl regering som riksdag innehaft högst ansvarsfulla åligganden, som han fullgjort med självständighet och aldrig sviktande plikt känsla. Personligen var han en intressant och utomordentligt älskvärd man, som vi alla, och icke minst jag själv, komma att minnas med stor saknad och varm tacksamhet.

Vi lysa frid över den gode kamratens ljusa minne.

Detta anförande åhördes av kammarens ledamöter stående.

Upplästes två till kammaren inkomna dödsbevis, så lydande:

Härmed intygas, att *Olof Olsson* avlidit samt att dödsorsaken, enligt min uppfattning, varit den nedan angivna.

Enligt vad jag själv känner eller genom trovärdiga personer erfarit, inträffade dödsfallet i serafimerlasarettet den 18 december 1939 kl. 18.15, och var den avlidnes ålder: 67 år 6 månader; civilstånd: gift; samhällsställning: läroverksadjunkt, riksdagsman; bostad: Stockholms stad, Matteus förs., nr 42 Vanadisvägen.

Huvuddödsorsak: Nomenkl. nr 2600, Haemorrhagia cerebri.

Stockholm den 19 december 1939.

Thor Sällström,
med. dr.

Härmed intygas, att *Gustaf Robert Sederholm* avlidit samt att dödsorsaken, enligt min uppfattning, varit den nedan angivna.

Enligt vad jag själv känner inträffade dödsfallet i Röda korsets sjukhem den 18 december 1939 kl. 6.30 f. m., och var den avlidne född den 7 april 1868; civilstånd: gift; samhällsställning: landshövding; bostad: Stockholms stad, Oscars förs., nr 8 Karlaplan.

Huvuddödsorsak: Otit. media acut. Bidragande dödsorsaker: Meningit. acut. Bronchit. acut.

Stockholm den 18 december 1939.

K. Lundin,
med. dr.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren att till Konungen avlåta en skrivelse med anmälan om herr förste vice talmannens och herr Sederholms frånfällen och de därigenom inom kammaren uppkomna ledigheterna, varefter ett i sådant avseende uppsatt förslag upplästes och godkändes.

Upplästes en till kammaren inkommen ansökning, som jämte därvid fogat läkarintyg var så lydande:

Till riksdagens första kammare.

Med stöd av närslutna läkarintyg får jag härmed anhålla om tjänstledighet tills vidare från riksdagsarbetet.

Stockholm den 18 december 1939.

Vördsamt
William Linder.

Härmed intygas, att borgmästare *William Linder* på grund av sjukdom tills vidare är förhindrad deltaga i riksdagsarbetet.

Stockholm den 17 december 1939.

Gunno Willners,
leg. läkare.

På gjord proposition bifölls ansökningen för den tid, det i återropade läkarintyget omförmälda hindret varade.

Justerades protokollen för den 13 och den 14 innevarande månad.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran andra särskilda utskottets utlåtande nr 34.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 72, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om tilläggsskatt å bensin, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

I en den 17 november 1939 dagtecknad proposition, nr 84, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att antaga vid propositionen fogade förslag till

- 1) förordning om tilläggsskatt å bensin;
- 2) förordning om extra tilläggsskatt å bensin och lättbentyl;
- 3) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 januari 1940; samt
- 4) förordning om tilläggsskatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor.

De båda förstnämnda förordningsförslagen hade följande lydelse:

1) Förslag

till

förordning om tilläggsskatt å bensin.

Härigenom förordnas, att för bensin, som till riket införes eller här tillverkas, skall — utöver skatt, varom förmäles i förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit — till staten erläggas tilläggs-skatt med tre öre för liter; och skola de i nämnda förordning meddelade bestämmelserna rörande skatt å bensin tillämpas jämväl i fråga om sålunda utgående tilläggsskatt.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1940 och gäller till och med den 30 juni 1940.

*Förordnings-
förslag om
tilläggsskatt
å bensin
m. m.*

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

2) Förslag

till

förordning om extra tilläggsskatt å bensin och lättbentyl.

Häri genom förordnas som följer:

För bensin och lättbentyl, som försäljes mot avlämnande av inköpskupong bunden i inköpshäfte enligt kungörelsen den 6 oktober 1939 (nr 699) om reglering av försäljningen av bensin och lättbentyl samt sådan varas användning för drivande av vissa fordon, skall, utöver eljest stadgad skatt, till staten erläggas extra tilläggsskatt med tio öre för liter.

Bestämmelser rörande uppbörd och redovisning av skatt, som avses i denna förordning, så ock de närmare föreskrifter, som eljest erfordras för förordningens tillämpning, meddelas av Kungl. Maj:t.

Denna förordning träder i kraft å dag, som av Kungl. Maj:t bestämmes, och gäller till och med den 30 juni 1940.

Till utskottets behandling hade överlämnats följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen:

1) de likalydande motionerna nr 43 i första kammaren av herr *Björck* m. fl. samt nr 58 i andra kammaren av herr *Tengström* m. fl., vari hemställdts, att riksdagen måtte avslå det i Kungl. Maj:ts proposition nr 84 framlagda förslaget till förordning om extra tilläggsskatt på bensin och lättbentyl och besluta, att det i samma proposition framlagda förslaget till förordning om tilläggsskatt skulle få följande ändrade lydelse:

Häri genom förordnas, att för bensin — — — till staten erläggas tilläggsskatt med *fyra* öre per liter — — —.
— — — 30 juni 1940.

2) motionen nr 59 i andra kammaren av herrar *Onsjö* och *Olsson* i Kullenbergstorp, däri hemställdts, att riksdagen måtte besluta, att den av Kungl. Maj:t föreslagna skatten å bensin skulle utgå efter enhetliga grunder; samt

3) motionen nr 62 i andra kammaren av herr *Henriksson*, vari hemställdts, att riksdagen måtte antaga den i Kungl. Maj:ts proposition nr 84 föreslagna förordningen om tilläggsskatt å bensin med den ändringen, att tilläggsskatten skulle beslutas utgå med 4 öre per liter, samt att riksdagen måtte avslå Kungl. Maj:ts i samma proposition framlagda förslag om förordning om extra tilläggsskatt å bensin och lättbentyl.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

A) att riksdagen måtte — i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 84 samt med avslag å de likalydande motionerna I: 43 och II: 58 ävensom motionerna II: 59 och II: 62 — antaga vid propositionen fogade förslag till

1) förordning om tilläggsskatt å bensin;

2) förordning om extra tilläggsskatt å bensin och lättbentyl;

3) förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 januari 1940;

B) att riksdagen måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts förevarande proposition, antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om tilläggsskatt å vissa för drivande av automobil använda brännolja.

Reservation hade avgivits av, utom annan, herrar *Gränebo*, *Gustafsson* i Benestad, *Andrén*, *Mannerskantz*, *Nisser*, *Ohlin*, *Anderson* i Norrköping, *Gus-*

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)
tafson i Vimmerby, *Carlström* i Södergården och *Lundell*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa,

A) att riksdagen måtte, med förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 84, i vad den avsåge här nedan under punkterna 1), 2) och 3) angivna författningsförslag, icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas samt, i anledning av de likalydande motionerna I: 43 och II: 58 ävensom motionerna II: 59 och II: 62,

1) antaga följande

Förslag
till
förordning om tilläggsskatt å bensin.

Härigenom förordnas, att för bensin, som till riket införes eller här tillverkas, skall — utöver skatt, varom förmåles i förordningen den 3 maj 1929 (nr 62) om särskild skatt å bensin och motorsprit — till staten erläggas tilläggsskatt med fyra öre för liter; och skola de i nämnda förordning meddelade bestämmelserna rörande skatt å bensin tillämpas jämväl i fråga om sålunda utgående tilläggsskatt.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1940 och gäller till och med den 30 juni 1940.

2) avslå det vid propositionen fogade förslaget till förordning om extra tilläggsskatt å bensin och lättbentyl;

3) antaga det vid propositionen fogade förslaget till förordning om tillfällig skatt å bensin, som finnes i riket den 1 januari 1940, med den ändring att 1 § erhöles viss i reservationen angiven lydelse;

B) att riksdagen måtte, med bifall i denna del till Kungl. Maj:ts förevarande proposition, antaga vid propositionen fogat förslag till förordning om tilläggsskatt å vissa för drivande av automobil använda brännoljor.

Herr Ohlin: Herr talman! Såsom framgår av det stora antalet reservationer, har uppfattningen inom utskottet varit synnerligen delad i denna fråga. Det är inte så att man på något håll vill bestrida, att det i och för sig skulle vara synnerligen tilltalande, om staten kunde skaffa så mycket som möjligt av de erforderliga inkomsterna genom att beskatta lyxkonsumtionen. Jag tror inte det finns någon, som därvidlag hyser någon annan uppfattning än den, som har kommit till uttryck i majoritetens uttalande. Såsom man har anfört från något håll inom utskottet, är det nog ingen, som har något att invända mot en beskattning av den bensin, som åtgår när »damerna köra omkring på Strandvägen och lufta sina hundar».

Men även om så är, att alla nu äro överens om att i princip en lyxbeskattning så långt den är genomförbar är det enda riktiga, kan man naturligtvis inte underlåta att taga hänsyn till huruvida en sådan lyxbeskattning verkligen i praktiken låter sig genomföras. Den ståndpunkt, reservanterna kommit till, är att ett särskiljande av lyxkonsumtionen av bensin från den nyttiga biltrafiken icke är möjligt.

Låt mig, herr talman, med hänsyn till den långa föredragningslistan endast mycket kort försöka anföra några av de huvudskäl, som ha lett till denna från Kungl. Maj:t avvikande ståndpunkt.

Hur mycket pengar skulle statskassan kunna få in på denna extra tilläggsskatt av tio öre per liter »lyxbensin»? Tyvärr upplyser inte den kungl. pro-

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

positionen därom, men man kan på grundval av vissa uppgifter räkna med att finansministern hoppats att få fem eller sex miljoner kronor genom denna extra tilläggsskatt. För min del vill jag ifrågasätta, huruvida finansministern kommer att få ens en enda miljon på denna skatt. En så betydande fördyring av en del av biltrafiken, som den extra skatten på tio öre skulle medföra, komme med all sannolikhet att framkalla en väsentlig avregistrering av bilar. Den begränsning av körningen, som ransoneringen av bensin genom häftena innebär, betyder att kostnaden per körd mil redan nu är åtminstone fördubblad. Skulle därtill komma denna ytterligare förhöjning, måste man räkna med att ett stort antal bilar avregistreras. Redan har det avregistrerats ungefär 35,000 bilar av ett sammanlagt bilbestånd på ungefär 217,000 fordon.

Nåväl, vad inträffar om ytterligare 10,000 automobiler skulle avregistreras? Jo, på grund av att bensinbeskattningen på den bensin, som dessa bilar eljest skulle ha använt, bortfaller, och eftersom fordonsbeskattningen också försvinner, kommer staten att förlora ungefär lika mycket på dessa båda konti som staten skulle få in genom den extra tioöringen per liter på de lyxåkare, som eventuellt bli kvar. Med andra ord: hela inkomsten av den extra tioöres-skatten försvinner, därest ett antal av ungefärligen 10,000 bilar skulle avregistreras.

Finns det någon som vågar påstå, att det inte föreligger risk för avregistrering av bilar i denna omfattning, ett tiotusental? Jag vill göra gällande att den, som vågar påstå detta, är en mycket djärv man. De närmast sakkunniga, de organisationer, som känna till den trafik det här är fråga om, emedan det är deras medlemmar det gäller, äro enstämmigt av den uppfattningen, att det finns risk för en mycket betydande avregistrering. Kan verkligen kammaren skjuta åt sidan hela denna sakkunskap och utgå ifrån, att någon nämnvärd avregistrering icke kommer till stånd? Mig förefaller detta, herr talman, vara mycket svårt att tro.

Accepteras ståndpunkten, att en väsentlig avregistrering kan inträffa, måste man dra den slutsatsen, att det är ytterst tvivelaktigt om staten skall få en enda miljon i ökade skatter på grund av denna extra lyxbeskattning. Om inkomsterna för statskassan alltså äro ytterligt osäkra, så äro däremot olägenheterna av en sådan lyxbeskattning, som det så vackert heter, så mycket mer vissa. Dessa olägenheter ha utskottsreservanterna påpekat. För det första är det i nuvarande farofyllda utrikespolitiska läge en försvarsangelägenhet av vikt, att bilbeståndet befinner sig i funktionsdugligt skick, och det är icke alltid fallet med bilar som avregistrerats. För det andra få vi väl taga hänsyn även till den omständigheten, att en beskattning av denna stora höjd med all sannolikhet skulle ytterligare försvåra läget för såväl bilhandelns som bilindustriens och bilreparationsverkstädernas folk. Mången beklagar kanske detta men säger likafullt, att de få lov att inskränka sig. Men detta är en näring, som redan nu har en minskning i sysselsättningen, om vilken man inte precis vet hur stor den är, men som i varje fall uppgår till vida mer än hälften. Att där göra en ytterligare inskränkning genom att överföra folk till andra arbetsområden är i praktiken omöjligt. Kan denna näring klara en väsentlig del av den arbetslöshet, som redan uppkommit, är mycket vunnet. Mer vågar säkerligen ingen förvänta. Vore det då lämpligt att i en tid, när så många stora omställningssvårigheter redan uppkommit, ytterligare skapa nya sådana genom att direkt framkalla arbetslöshet på ett område, där arbetslösheten redan förut är betydande? Jag kan för min del, herr talman, inte finna detta vara en lämplig väg.

Härtill kommer sedan ett annat skäl, som många inom utskottet äro benägna att fästa alldeles särskilt stor vikt vid — i varje fall gör jag det för egen

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

del. Detta skäl är att en uppdelning i lyxtrafik och nyttotrafik i praktiken är omöjlig. Man kan inte dra en gräns och säga, att den ena trafiken är en nyttig trafik, medan den andra är en lyxtrafik. Det kan man inte bland annat därför, att samma bilar utföra körslor både av det ena slaget och av det andra. Vi veta alla hur ojämn den praxis är, som tillämpas av länsstyrelserna i olika delar av landet. I praktiken kommer detta förslag om tio öres extra lyxbeskattning på bensin att medföra, att länsstyrelserna — i många fall landsfiskalerna — komma att vara de, som bestämma huruvida en person skall betala en extra lyxskatt eller icke. Man behöver inte närmare diskutera denna sak för att våga påstå, att detta i och för sig icke är ett särdeles lämpligt arrangemang.

Härtill kommer ytterligare det skälet, att det skulle betyda att låsa fast det nuvarande ransoneringssystemet på bensin, om man nu införde denna s. k. lyxskatt. Jag vet inte om det är kammarens ledamöter allmänt bekant, att bensintillförseln till Sverige är så riklig, att på västkusten stora lagringssvårigheter uppkommit och att, om jag inte är fel underrättad, bensinimportörerna i själva verket måste hålla tillbaka importen av bensin för att det inte i denna del av landet skall komma in mer bensin än som där kan avsättas. I den mån transportproblemet från västkusten till ostkusten kan lösas, uppkommer samma riktiga tillgång på bensin på ostkusten. Det är alltså mycket möjligt att bensintillgången i en ganska nära framtid blir så stor, att vi inte längre behöva någon bensinransonering och att vi kunna få alla de fördelar för näringslivet, för statskassan och för de anställda i de olika bilbranscherna, som skulle följa med ett avskaffande av bensinransoneringen.

Är det då rimligt att nu låsa fast detta bensinransoneringssystem för en så lång tidrymd som ytterligare sex månader? Är det klokt att avhända svenska staten möjligheten att avskaffa detta ransoneringssystem vid den tidpunkt, då bensintillgången det tillåter? Är det förnuftigt att av hänsyn till en synnerligen oviss inkomst på en eller annan miljon, som kanske rent av blir noll, vidtaga en så genomgripande åtgärd som att införa ett omfattande kontrollsystem, ett system som kommer att medföra mycket missnöje och som därtill kan åstadkomma, att själva ransoneringen av bensin måste bibehållas kanske många månader längre än vad som annars behövt bli fallet?

Herr talman! Mig förefaller det uppenbart att dessa argument mot denna extraskatt äro så överväldigande, att man har svårt att förstå att det kan finnas någon, som kan komma till en annan slutsats än att förslaget om densamma bör avslås.

Jäväl, säger man från den andra sidan, allt detta är i någon mån sant. Men det är av stor betydelse att inte staten bidrar till att höja levnadskostnaderna, och därför kunna vi inte vara med om att höja bensinskatten generellt med fyra öre i stället för med tre öre. Jag ber att få betona, att här gäller alltså diskussionen endast huruvida en ytterligare prishöjning med ett öre skulle betyda någon nämnvärd förhöjning av levnadskostnaderna. Det skulle innebära en prispöryring av bensin med mindre än tre procent. I de flesta fall torde detta för nyttiga körslor medföra, att kostnaderna för biltrafiken höjas med endast en bråkdel, kanske omkring en tredjedel av en procent. Med hänsyn härtill är man väl knappast benägen att fästa någon avgörande vikt därvid. Utskottets reservanter understryka med rätta, att en prispöryring av så obetydlig storleksordning böra de, som ha hand om trafiken, kunna uppväga genom olika besparingsåtgärder.

Jag kommer alltså, herr talman, för min del till den slutsatsen, att olägenheten av att generellt fördyra bensinen med ytterligare ett öre är så ringa och utsikterna för staten att få in något väsentligt belopp genom tioöresskatten

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

så ovissa, att det inte kan vara motiverat att av dessa skäl taga alla de stora och tyvärr endast alltför säkra olägenheter, som det skulle dra med sig att införa den differentierade skatten. Med den motiveringen ber jag, herr talman, att få yrka bifall till den vid utskottets utlåtande avgivna reservationen.

Herr Sjö Dahl: Herr talman! Herr Ohlin började ju sin framställning med att köra omkring en liten smula med en under debatten i utskottet synnerligen ofta luftad dam med hund. Han ville tydligen därmed angiva att det inte är detta, som oftast förekommer, utan att det här i själva verket gäller en skillnad mellan två olika slag av nyttotrafik. Jag vill gärna instämma i detta sista. Det är naturligtvis alltid på alla områden utomordentligt svårt att dra gränsen mellan nytta och lyx. Det som har varit lyx går så småningom förlostigt den karaktären och överskrider nyttogränsen.

Jag vill därför inte göra herr Ohlin till viljes genom att föra diskussionen närmast in på frågan om nyttokörning gentemot den rena lyxkörningen. Men herr Ohlin måste vara blind på båda ögonen, om han inte har iakttagit, att det i viss utsträckning förekommer lyxkörning av den natur, som först han och sedermera jag i någon mån raljerat med.

Vad som ligger bakom denna proposition är främst två skäl. Det är för det första att staten behöver pengar och därför har tillgripit dels den direkta skatten i stor utsträckning och dels den indirekta skatten i en nästan fantastisk utsträckning. Och vid detta sökande efter nya och gamla indirekta skatter — de nya för att påläggas, de gamla för att ökas — har Kungl. Maj:t även fastnat för möjligheten att utöka bensinbeskattningen. Om den saken råder det förmodligen här i kammaren, liksom tidigare i utskottet, enighet. Man måste ge sig in på att ytterligare beskatta bensinförbrukningen och därmed bilåkningen här i landet. Vidare och för det andra har propositionen infört en del av bilbeskattningen i den allmänna budgeten. Det har utanför riksdagen uppstått en rätt livlig debatt på den punkten, men jag konstaterar med tillfredsställelse, att denna debatt inte har tagits upp inom utskottet och inte heller, åtminstone inte hittills, i första kammaren. Man är alltså ense om att detta belopp måste gå in i den allmänna budgeten.

Man kommer då till frågan: hur skall denna ökade bilbeskattning uttagas? Vi veta alla, att vi ha haft och sannolikt fortfarande ha en viss brist på bensin här i landet. Detta har föranlett den begränsning av konsumtionen, som man från regeringshåll försökt att åstadkomma och även lyckats med i betydande utsträckning. Det har givetvis inte varit förestavat av någon särskild lust att på allt sätt begränsa användningen av så nyttiga transportmedel som bilar och bussar av olika slag, utan det har varit den rena nöden. Herr Ohlin, som här om dagen till regeringen — jag vill minnas statsministern — framställde en interpellation om vår ekonomiska försvarsberedskap inom industriens område, borde väl mycket väl kunna sentera den synpunkten, att man i en tid av fara begränsar användningen av en sådan vara som bensin för att ha den tillgänglig för de nödvändiga behov, som — vi veta inte i vilket ögonblick — kunna ytterligare aktualiseras.

Inför allvaret i den situationen är det, som man får se den proposition, som här föreligger tillstyrkt av utskottet. Utskottets majoritet har under sådana förhållanden måst säga sig, att det är synnerligen önskvärt att man vid denna ytterligare beskattning söker att om möjligt undvika att träffa den del av bilanvändningen, som för hela vårt ekonomiska liv är i allra högsta grad oundgänglig, och att man å andra sidan söker hårdare träffa den del av bilanvändningen här i landet, som i någon utsträckning kan vara lyxbetonad men i varje fall är mer oundgänglig. På den punkten har egentligen blott framförts den anmärkning-

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

en, som jag visst inte vill bagatellisera, att uppdelningen av bilåkare i dessa två grupper kan ske och möjligtvis i en viss utsträckning har skett med ett visst godtycke. Jag vill visst inte negligera eller förringa en sådan synpunkt. Överallt där vi i vårt administrativa liv möta någon som helst form av godtycke är det medborgarnas enkla skyldighet att ropa ett giv akt. Men då bör man inrikta sig på att få hela systemet ordnat så att det godtycke, som kan ha smugit sig in, så snabbt och så fullständigt som möjligt avlägsnas. Och det är utskottets förhoppning att med de erfarenheter, som man ändå har kunnat göra under dessa tre månader och som även de olika länsstyrelserna i landet gjort, denna uppgift numera skall vara möjlig att lösa för Kungl. Maj:t i den samlingsregering, som nu sitter, exempelvis genom samarbete mellan den socialdemokratiska socialministern, den konservativa handelsministern och den folkpartistiska kommunikationsministern och med användning av de telefonlinjer, som finnas från kamrarna till de olika departementen, och av vilka ledningar herr Ohlin sannolikt har möjlighet att belägga den ena rätt hårt. Man kan hoppas att det härigenom skall kunna åstadkommas från regeringens sida en undersökning av dessa förhållanden för att få tillämpningen av de regler, som skilja den mera umbärliga trafiken från den, som vi svårare kunna umbära, så enhetlig och så befriad från godtycke som möjligt.

Utskottet har synnerligen starkt understrukit detta, och jag tror att det inom kammaren skulle kunna skapas en rätt stor enighet för att med stort eftertryck understryka nödvändigheten av att man på den punkten inskrider. Det är den avgörande punkten, men den har i själva verket relativt litet med denna extra skattebelastning att skaffa. Det missnöje, som härvidlag kan ha vuxit upp, har kommit till synes alldeles oberoende av om denna skatt hade sett dagen eller inte. Och om detta missnöje är berättigat, får man väl hoppas att de, som makten hava, göra de rättelser, som i så fall äro i högsta grad önskvärda.

Men, säga då motståndarna till denna beskattning, följden av beskattningen blir sannolikt den, att det kommer att avregistreras ett mycket stort antal bilar, ja, i sådan utsträckning, att förlusten av dels fordonsbeskattningen och dels den hittillsvarande bensinskatten för dessa bilar kommer att mer än uppväga det extra tillskott till statskassan, som den föreslagna tilläggsskatten av tio öre på bensin skulle inbringa. Jag tror för min del att de herrar, som resonera på detta sätt, resonera oriktigt. Man har ingen erfarenhet att döma efter på denna punkt, och den ena uppfattningen kan här ställas mot den andra. Den erfarenhet man har gjort säger endast, att när bensinförbrukningen i så hög grad måste beskäras, som fallet var i höstas, så betydde det att ett mycket stort antal bilar avregistrerades. Kostnaderna för hållandet av en bil med amortering av bilen, med försäkringsavgifter, med de vanliga bensinskattkostnaderna, med garagehyra och allt annat torde väl i en stad belöpa sig till ungefär 1,500 kronor om året. Den merbelastning, som inträder om man på inköpshäftena finge köpa låt oss säga 1,000 liter bensin per år, utgör alltså omkring 100 kronor. Det resonemang man här för skulle alltså betyda, att om en bilägare har en utgift på låt oss säga 1,500 kronor om året för sin bil, så skulle han behålla den, men om utgifterna ökas till 1,600 kronor om året, så skulle en massavregistrering från bilägarnas sida bli följden. Det skälet, som anförts av opponenterna mot förslaget, förefaller mig inte ligga inom verklighetens mera kalla och nyktra värld. Det tycks ligga, jag vill inte säga på de nationalekonomiska, men på de ekonomiska fantasiernas område. Enligt opponenternas mening skulle en person, som har en användningsmöjlighet av låt oss säga ett par liter bensin per dag, avskräckas från att använda sin bil, om bensinpriset höjdes från de av alla tillstyrkta 35 örona per liter till 45 öre per liter. Om kostnaden per dag sålunda ökades från

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)
70 öre till 90 öre, skulle han säga: »Nu kan jag inte använda min bil längre. Det är alldeles omöjligt. Jag blir ruinerad på det sättet, och i varje fall opponerar sig all den envisa sturskhet, som finns hos mig, mot denna oerhörda beskattning. Jag ställer bilen i garaget och plockar inte ut den!»

Det resonemanget förefaller mig höra till de mera problematiska, när det gäller angreppen mot det nu föreliggande skatteförslaget.

Om en viss avregistrering skulle komma till stånd, något som jag för min del inte tror på, blir det i många fall, enligt vad jag har kunnat utläsa av insändarna i motormännens tidskrifter, en avregistrering under vintern, då det inte finns någon synnerlig anledning att använda nöjesbilarna. Det blir på det sättet att, såsom ett hovrättsråd skrev i en insändare i en av dessa tidskrifter, när våren kommer — och jag vill tillägga: när hovrättsrådets värkänslor börja vakna — plockar han återigen ut sin bil ur garaget och far omkring på de svenska vägarna i den utsträckning, som inköpsvärdet tillåter honom. Jag tror inte, att han låter avskräcka sig av den extra avgiften av 10 öre per liter. Jag tror snarare, att han kommer att ge till ett litet lyckligt skratt, då han tänker på de herrar, som trodde, att han på grund av den extra avgiften på 10 öre per liter bensin skulle avskräckas från att göra en ljuvlig färd i sommarsol kring Mälarlandskapets stränder.

Men, säger man — och det skulle för mig vara en mycket allvarlig invändning, om den vore riktig — en avregistrering skulle vara utomordentligt beklaglig ur försvarsberedskapens synpunkt. Jag har frågat en hel del bilister, som bruka sätta in sina bilar på hösten för att taga ut dem igen på våren, vad bilarna lidit för skada under vintern, och jag har hört från många håll, att man hittills inte upptäckt någon sådan skada. Men det är klart, att där kan finnas bilister, som äro så vårdslösa och nonchalanta, att de rätteligen inte borde ha bil, som så nonchalera sina bilar, att dessa lida en stor skada genom att stå instängda och avkopplade från att prova våra landsvägar under några månader av året. Jag tror emellertid, att det där skälet hör till de mera uppkonstruerade.

Men, kan man ytterligare säga, här är det fråga om att öka de svårigheter, vilka förefinnas på alla de områden, där man har med bilar att göra, vare sig det gäller att reparera eller försälja dem, svårigheterna att skaffa arbete åt de hundratusentals mannar, som syssla med sådana saker. Med min uppfattning, att den föreslagna beskattningen icke kommer att medföra någon egentlig minskning av den nuvarande bilanvändningen här i landet, förfaller ju hela det argumentet. Att ifrågavarande rörelse minskats eller kommer att minskas, beror inte på verkningarna av några skatter, utan på verkningen av att man överhuvud taget här i landet har nödgats genomföra en rätt väsentlig begränsning av bensinförbrukningen. Det är där orsaken ligger. Vid sidan därav betyder denna skattehistoria säkerligen praktiskt taget ingenting. Den är en pygmé i jämförelse med den jätte i bensinminsknings- och bilanvändnings-avseende, som den starka inskränkning av bilåkningen, vilken genomfördes av kända skäl i höstas, utgör.

Men det föreligger ju, kan man då säga, ingen brist på bensin i vissa delar av vårt land, t. ex. på västkusten. Bara man kunde lösa transportproblemet, skulle bensinen flöda ut över hela vårt land. Ja, men, herrar opponenter, det där transportproblemet är ännu inte löst! Det skulle säkert vara mycket värdefullt, om herrarna ville inrikta sig på att på ett eller annat sätt lösa det problemet. Därmed gjorde ni säkerligen landet en ytterligt stor tjänst. Man får nu även i det fallet hoppas, att herr Ohlin och jag genom våra olika kanaler till regeringen skola kunna förmå den att med intresse och iver ta upp det problemet till lösning.

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

Till sist göres den invändningen, att man kommer att låsa fast ransoneringsringen, om man inför den ifrågavarande skatten. Efter vad jag förstår, har Kungl. Maj:t själv värjt sig mot den invändningen på två olika sätt. För det första har man begränsat lagens tillämpningstid till den sista juni nästa år, och för det andra säger Kungl. Maj:t: »Det är tydligt att en sålunda anordnad beskattning icke får utgöra något hinder för Kungl. Maj:t att i fortsättningen anpassa formerna för ransoneringsringen av bensin efter ändrade förhållanden.» Det är väl tämligen uppenbart, att skulle här inte längre föreligga något behov av ransoneringsring av bensin, kommer Kungl. Maj:t att släppa lös bensinfloden över landet, och i och med detsamma att den släppes lös, d. v. s. inköpshäften eller -kort inte längre erfordras, upphör rent automatiskt denna extra beskattning med 10 öre. Det är ju alldeles uppenbart, att särskilt med den förhöjda skatten av 3 öre ölev det en större skatteinkomst för staten om bensinen släpptes lös än med nuvarande system.

Det tycks emellertid fortfarande vara så, att herrar opponenter leva i den föreställningen, att den regering vi ha, är den, som ni vant er att ha under en hel del år. Herrarna se på den med den misstro, varmed herrar opponenter så småningom blivit invanda att se en regering, som man trots alla möjligheter inte kunnat värta, inte ens skaka. Men i nuvarande situation är den ju ändå någonting annat. Skulle inte mina meningsmotståndare i denna punkt kunna med ett visst förtroende vända sig till denna Kungl. Maj:ts regering? Vi skulle ju nästan alla kunna sjunga med den gamla julvisans ord, att »mors grisar är vi allihopa». — Därför skulle man väl kunna anförtro åt denna samlingsregering, som kan få påstötningar ifrån de olika partierna här i riksdagen, att bedöma hela detta problem i dess olika aspekter och även när det gäller att försöka på ett mera rättvist sätt skilja de olika trafikbehoven ifrån varandra, vid tilldelningen av bensin. Statsmakterna böra naturligtvis också se till, att då behovet av ransoneringsring inte längre föreligger, hela denna utdelning av trafiken i mer klart nyttobetonad trafik och annan upphör och därmed också den form av beskattning, som Kungl. Maj:t här framlagt förslag om.

Såsom saken nu ligger till, herr talman, kan jag inte se annat än att det vore lämpligt, att kammaren här försökte skydda nyttotrafiken i den utsträckning, som föreslagits, genom att från den avlyfta ett skattebelopp på omkring 5 miljoner kronor, som i stället skulle drabba den mera umbärliga trafiken enligt ett system, som kan justeras efter de erfarenheter man kommer att göra.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Heiding: Herr talman! Genom de föreslagna nya skatterna har departementschefen beräknat att få in 20 å 25 miljoner kronor per år. Det skulle ha varit mycket intressant, om i den kungl. propositionen hade uppgivits, med hur stort belopp man kunde räkna, att automobilskatterna skulle minskas till följd av den avregistrering, varom beslöts för ett par månader sedan. Jag var då av den åsikten, churu jag inte gick emot förslaget, att den propositionen aldrig borde ha framlagts, och kanske i så fall inte heller den föreliggande propositionen hade behövt komma på riksdagens bord. Efter vad jag hört skall i alla händelser ett ganska stort antal bilar ha blivit avregistrerade. Många av de ifrågavarande bilägarna skulle ha betalat sin skatt, om bilarna fått vara i bruk som vanligt. Om man redan från början hade tilldelat samtliga bilägare bensin, låt vara i mycket ringa utsträckning, är jag förvissad om att denna stora avregistrering aldrig kommit till stånd.

En annan sak är, att det ur beredskapssynpunkt enligt min mening är full-

Förordningsförslag om tilläggs skatt å bensin m. m. (Forts.)
komligt felaktigt, att man gick in för avregistrering av bilar. Det måste vara en fördel att alla bilar i ett land äro brukbara under sådana förhållanden, som nu äro rådande. Nu står en stor mängd bilar i garagen och äro inte till hands, om de skulle behövas. Jag vill säga, att denna åtgärd har kommit mycken oreda åstad, och det är tydligt, att den genomfördes utan tanke på de stora skatteminskningar, som därav bli följden.

Syftet med den föreliggande propositionen är ju att skaffa pengar, och dessa skola inte, såsom annars varit brukligt, användas till vägväsendets behov, utan skola gå till statskassan. Under nuvarande förhållanden har jag ingenting att invända emot en sådan ordning.

När det här talas om lyxbilar, får jag säga, att det naturligtvis finns ett visst antal sådana, men det övervägande flertalet bilar här i landet användes i alla fall för nyttiga ändamål. Skulle man nu slå in på den av utskottet förordade vägen, håller jag för troligt, att ytterligare ett flertal bilar kommer att avregistreras. Herr Sjödahl talade om att omkostnaderna för en bilägare inte skulle höjas med mer än 100 kronor eller från 1,500 till 1,600 kronor. Jag vet inte, om herr Sjödahl kör bil, men i så fall borde han förstå, att ökningen måste bli mycket större, ty man kan inte köra med en så liten mängd bensin, som han här förutsatte.

Herr Sjödahl talade vidare om att det var önskvärt att begränsa lyxkörningen. Men eftersom det här gäller att skaffa pengar, bör man ju i stället sätta fart på lyxbilarna. Det går säkert lättare att få in den summa på 5 miljoner kronor, som departementschefen har räknat med, om man går den väg reservanterna föreslagit. Herr Sjödahl framhöll också, att vi borde lita på regeringen, och det kunna vi ju allesamman göra. Men det oaktat böra vi väl ändå använda vårt sunda förstånd för att bedöma de olika förslag, som föreläggas oss i riksdagen. Herr Sjödahl medgav, att om man kunde släppa lös bensinen, skulle man få in mycket mera pengar genom enbart en skatt på 3 öre än genom den av regeringen nu föreslagna åtgärden. Det är klart, att om denna skatt, såsom reservanterna föreslå, i stället blir 4 öre, kommer resultatet att bli ännu mera tillfredsställande, och det har väl inte herr Sjödahl någonting emot.

Jag är säker på att den väg, som reservanterna föreslagit, är den riktiga. Då riksdagen gått in för enhetliga skatter på både kaffe och sprit, bör man väl inte besluta på annat sätt i detta fall.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till den reservation, som avgivits av herr Gränebo m. fl.

I herr Heidings yttrande instämde herrar *Friggeråker, Bror Nilsson, Holstenson, Albertsson, Gunnar Bodin, Aronsson, Albert Andersson* och *Egnell*.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Om det funnes ett absolut säkert sätt att skilja mellan vad som är umbärlig trafik och vad som inte är umbärlig trafik, anser jag, att det vore riktigt att gå den väg, Kungl. Maj:t och utskottet föreslagit. Det är, därför att jag anser, att detta är omöjligt att göra, som jag för min del inte kan ansluta mig till det föreliggande utskottsutlåtandet.

Det finns utan tvivel trafik, som är fullkomligt onödig. Men så finnes det trafik, som är behöflig i olika grader. Det finns alldeles säkert trafik, som det skulle vara katastrofalt för landet att hindra. Sedan finns det mellanstadier. Man kan säga, att en viss trafik är mycket nödvändig, den kan vara nyttig, den kan vara behöflig, det skulle medföra olägenheter, om den inte fick förekomma, och den kan vara något så när försvarlig. Den kan också vara

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

direkt lyxbetonad. Det finns så många mellangrader här, att jag undrar, om vi ha någon möjlighet att draga upp en gräns, där det umbärliga inträder.

Jag vet själv, hur svårt vederbörande i länen hade det i början av septem-ber, då man skulle göra denna uppdelning. Den har ju i regel verkställts av landsfiskalerna, d. v. s. länsstyrelserna ha hört landsfiskalerna, och det är oftast till landsfiskalerna man fått vända sig för att få inköpskort. Den nu föreslagna anordningen skulle i stort sett grundas på den uppdelning, som då gjordes. Det innebär, att åt landsfiskalerna skulle åtminstone i praktiken överlämnas att bedöma, om tilläggsskatten på bensinen skall vara 13 eller 3 öre. Det har inte varit möjligt att finna någon rättvis metod för denna uppdelning. Det bevisas bl. a. därav, att det finns många, som köra bil relativt i onödan, som i denna stund ha inköpskort, under det att de, som ha ett synnerligen stort behov av att använda bil, ha inköpshäfte och således skulle komma i ett sämre läge genom den nu föreslagna extra tilläggsskatten. Vid utskottsbehandlingen anförde man såsom ett skäl för propositionen, att det ju redan nu förelåg en brist, eftersom somliga hade häften och andra kort, och att det då inte gjorde så mycket, om det även blev en skillnad i priset. Men förut har det ju varit möjligt att få bensin till samma pris, även om man inte kunnat köra så mycket på grund av den ringa bensintilldelningen. Blir skillnaden i pris så stor, som nu föreslås, blir det avgörande för ett mycket stort antal människor.

Vad jag särskilt reagerar emot är den s. k. nyttotrafik, som bedrivs vissa tider på dygnet här i Stockholm av droskbilar, vilkas förande ju även i fortsättningen skulle komma att anses vara nyttotrafik. Åtminstone vissa tider på dygnet måste den anses höra till den mest onödiga trafiken. Ute på landsbygden, där avstånden äro stora, är förhållandet helt annorlunda. Många små hantverkare och jordbrukare ha skaffat sig en sådan där liten billig bil, som drar relativt små kostnader, inte på långt när så stora som 1,500 kronor, det belopp herr Sjödahl här nämnde. Det finns bilar, som i stor utsträckning köpas av småfolket, vilka inte kosta mer än 700 å 800 kronor om året i drift. Dessa bilägare skulle få sina omkostnader ökade på ett sådant sätt, att de knappast kunde fortsätta att använda sina bilar. Denna kategori av bilister är ofantligt stor. Det finns många tiotusental här i landet, som ha sådana små bilar för att kunna fara från sin bostad, som kanske ligger avlägset, till arbetsplatsen eller för att komma in till en stad för att där sälja sina produkter och som överhuvud taget ha mycket svårt att vara av med sin bil, om de skola kunna sköta sitt förvärsarbete.

Kan man tänka sig, att det skall kunna bli en rättvis uppdelning av bilägarna i dessa två nu nämnda kategorier? Jag tvivlar på det. Om man skall utsätta en trafik, som är synnerligen behörlig och väl så behörlig som den, vilken nu på sina håll berättigar till inköpskort, för en sådan kostnadsökning, som det här skulle bli fråga om, anser jag det så orätt, att man måste anförda det såsom ett huvudmotiv för att gå emot förslaget.

Herr Sjödahl förklarade, att den föreslagna beskattningen skulle medföra en kostnadsökning av ungefär 100 kronor per år för en liten billig bil, och han sade, att det inte gör så mycket, utan hovrättsrådet kommer att ta ut sin bil ändå, när vårsolen sticker på, eftersom skillnaden i omkostnader är så obetydlig. Då avsåg han den extra 10-öringen, men när det gäller den där 1-öringen, som även den s. k. nyttotrafiken enligt reservanternas förslag skulle få betala, anses den vara ett kolossal hinder. Den ökningen är ju inte mer än tiondelen av den man här försvarar. Det är en brist på logik i det resonemanget, som jag anser, att man inte kan låta opåtalad passera.

Det har anförts, att den omständigheten, att utskottsforlaget skulle med-

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

föra en betydande avregistrering, inte utgör något reellt skäl. Däröfver vill jag säga till herr Sjö Dahl, att detta skäl är inte huvudmotivet, men nog får man räkna det som en betydande faktor, som påverkar ens inställning. Vem som får rätt därvidlag, kan man ju inte säga säkert, men de som ha mycket att göra med folk som ha bilar just på gränsen till räntabilitet ha åtminstone den uppfattningen, att det blir en större avregistrering än många beräkna.

Jag tyckte inte heller att det var riktigt påkallat att anföra den nu tillkomna samlingsregeringen som något skäl för att godtaga ett förslag, som är framlagt av den föregående regeringen. Den nya regeringen kan väl inte svara för allt vad som är föreslaget av den regering som satt före dem, och det är väl möjligt, att om samlingsregeringen suttit, hade denna proposition inte kommit fram, åtminstone inte sådan som nu. Det kan man åtminstone tänka sig.

Jag skulle, herr talman, kunna förstå, att man införde en differentierad beskattning, om det funnes möjlighet att klart differentiera den, men då jag anser, att det här inte finns någon sådan möjlighet, och då en mycket behöfelig trafik kommer att bli hårt drabbad av den, så är detta en nackdel väl så stor som nackdelen av ytterligare ett öres skatt på den trafik som nu har inköps-häften. Det är med detta som huvudskäl och med instämmande i de öfriga motiv, som i dag framförts av talarna för reservationen, som jag, herr talman, ber att få yrka bifall till densamma.

I detta anförande instämde herr *Hansson, Anders*.

Herr Brandt: Jag kan instämma i allt vad de talare anför, som talat emot utskottsbetänkandet och för reservationen. Jag skulle inte våga taga upp tiden nu, om jag inte hade tyckt, att även de allmänna synpunkter, som anföras emot en stegring av bensinpriset, här borde ha framkommit. Jag ber dock att, ehuru detta argument redan är framfört, ännu en gång få understrika vad det betyder, att kontrollen icke skulle bli effektiv, därest Kungl. Maj:ts förslag vinner riksdagens beaktande. Herr Sjö Dahl har med verklig entusiasm, som varit värd en bättre sak, talat för regeringsförslaget. Herr Sjö Dahl är inte motorman; det ser man uppenbarligen. Han tycks med förlov sagt inte känna till bilindustriens inställning, inte heller bilförsäljarnas och verkstädernas, eljest skulle han aldrig ha kunnat tala som han gjorde. Herr talman! Jag ber att få framlägga det vittnesbördet, att om alla skäl i världen talade för Kungl. Maj:ts förslag, så är detta enda skäl, att kontrollen icke kan göras effektiv och rättvis, om den skall läggas i landsfiskalernas hand, av den arten, att man redan på denna grund bör gå en annan väg.

De allmänna synpunkterna, som äro kända för envar, äro att det icke kan vara rättvist att anslå tiotals miljoner för att förhindra prisförhöjning av bränslet för järnvägar och båtar, under det att bränslet för automobilerna belastas med den ena skatten efter den andra. Finansministern har själf i sin motivering till regeringens begäran om de nämnda anslagen framhållit vikten av att priserna hindras att stiga på varor som intaga en nyckelposition inom prisbildningen, men motorbränslet intar ju, som vi alla veta, just en dylik nyckelposition i mycket högre grad än järnvägarnas och båtarnas bränsle, åtminstone beträffande varor som äro nödvändiga för livets nödtorft. Järnvägarna byggas dessutom endast för eget bruk, men bilarna bygga som bekant vägar, som användas även av cyklister och överhuvud taget av hela Sveriges folk och näringsliv. Vägskatten må vara skälig, men att bilismen dessutom skall beläggas med en extra skatt, som icke går till bil- och vägväsendet, under det man offerar miljontals kronor för att minska omkostnaderna för andra trans-

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

portmedel, det kan jag icke inse är rättvist. Detta är de allmänna synpunkterna. Vad herr Ohlin, herr Heiding och herr Mannerskantz sagt om en kastrof för bilindustrien och för verkstäderna, känna vi också till.

Jag ber, herr talman, att för min del få yrka bifall till reservationen.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Den proposition, det här gäller, har nog först och främst till syfte att skaffa mera pengar men samtidigt också att så mycket som möjligt skydda nyckeltrafiken i det fall, som det gäller. Jag har funderat länge på saken, innan jag kunnat fatta ståndpunkt till den, men jag kom till sist till det resultatet, att jag tror att jag handlar mest riktigt, om jag följer Kungl. Maj:ts förslag i denna fråga.

Här har sagts från flera håll, att den största olägenheten med denna frågas lösning enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle vara svårigheten att skilja på den oundgängliga och den oundgängliga trafiken, och här ha uttalats stora farhågor för tillämpningen, då dessa avgöranden skulle läggas i landsfiskalernas händer. För min ringa del är jag inte kapabel att skriva ut ett betyg åt våra landsfiskaler, och även om jag i någon mån vore det, skulle jag säkerligen inte vilja göra det just nu. Det är ju alldeles klart, att det på sina håll kan föreligga tillfällen, då en landsfiskal kan frestas att tilldela bensin åt en bilägare, som kanhända inte skulle få den. Det är enligt min uppfattning ytterst svårt för en landsfiskal att klart kunna säga, vilket som skall vara detta eller detta. Jag tänker nu närmast på en del lantbrukare, som skaffat sig en bil. Jag skulle ju som exempel kunna tala om min egen lilla kommun och de närmast angränsande, som jag mycket väl känner till. Där finns det en del lantbrukare, som ha bilar och som huvudsakligen ha dem för rent privata nöjen. Men det är ju alldeles klart, att även de någon enstaka gång kunna ha nytta av sina bilar för något litet ärende. Från min kommun är det 6 km till Ystad. En lantbrukare kör t. ex. in till staden och hämtar en säck kraftfoder. Då har han bevisat, att han har nytta av sin bil; det är ofrånkomligt. Skall han då bara på grund av detta kunna få sin bensin billigare och köra så mycket han vill, så långt bensinen räcker? Man skall inte bedöma dessa fall allt för lättvindigt, ty man skall komma ihåg, att när en lantbrukare, som har en bil, skall fara dessa små ärenden, blir bilresan, även om han får betala 10 öre mer för bensinen, mycket billigare för honom än det blir om han skall taga ut sina hästar och vagn och skicka en dräng att köra dessa 6 km efter en eller två eller tre säckar kraftfoder, som han så lätt kan ta i sin bil. Jag menar att det är överdrivet, om man talar om de stora olägenheter, som i och med detta beslut skulle uppstå för den rena landsbygden — jag håller mig huvudsakligen till den därför att jag bäst känner till den.

Sedan har man talat om den stora avregistrering, som redan nu skulle ha skett i anledning av denna proposition. Kan man verkligen våga säga någonting om detta just nu? Allmänheten vet ju inte på detta tidiga stadium, vilket beslut riksdagen kan komma att fatta. Då är det väl ändå för tidigt att säga, att bilägarna avregistrerat för denna frågas skull. Att det skett en allmän avregistrering, är ju tillräckligt bevisat, men det har ju skett på grund av bristen på bensin.

Nu sade herr Ohlin, att vi ha så rikliga mängder bensin i landet, att det ur den synpunkten inte föreligger någon tvingande nödvändighet att just nu vidtaga en sådan åtgärd. Jag vet inte hur långt detta är riktigt — jag har inte gjort mig underrättad om hur mycket bensin vi ha — men även om vi ha stora mängder bensin just nu, är väl detta ingen garanti för att vi alltid kunna hålla så stora lager. Är det möjligt att vi nu och för framtiden kunna släppa lös bensinen åt alla som ha bilar och låta dem köra hur mycket de vilja?

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

Det tror jag inte man kan påstå. Det kan ju inom en snar framtid uppstå svårigheter, som kunna göra det hart när omöjligt att skaffa in bensin. Då är det väl, att vi ha de lager vi ha.

Jag tror för min del i likhet med herr Sjödahl, att även om en del bilägare har avregistrerat, så komma de, när det blir vår och solen går litet högre på himmelen, inte att låta sig avskräckas av att det skulle kosta dem 10 öre mera per mil från att taga ut bilen, om de en vacker söndag kunna köra ut några mil och ta hela familjen med sig. Dessa argument äro enligt min mening säkerligen icke hållbara, och för resten äro de i detta nu rena rama gissningar, ty man vet ingenting om detta. Men är det så illa ställt för en bilägare — jordbrukare eller annan — att han genom denna tio öres förhöjning skulle tvingas att avstå från bilen, då vågar jag säga, att hans ekonomiska ställning redan är sådan, att det är en enbart klok åtgärd att befria honom från denna bil, som enligt min mening är en onödigt kostnad för jordbrukare. Det kostar ju dock 700 kronor om året att ha detta nöje i gång.

Nu tror jag mig säkert veta, att de som ha bilar ha råd att ha dem och inte släppa dem därför att bensinen nu för en längre eller kortare tid skulle kosta 10 öre mer.

Herr talman, jag ber med dessa ord att få instämna i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Herr Björnsson: Herr talman! Av de extraordinära ingripanden, som det pågående kriget har föranlett i vårt land, torde det inte vara något som har väckt så mycket irritation som de plötsligt nödvändiga restriktionerna beträffande bensinförsäljningen vid krigets början, närmast föranledda av den hamstringsvåg som gick över landet. Det blev ju inte bara en subjektivt motiverad irritation över intrånget i gängse vanor, utan det blev också sakliga olägenheter av mycket allvarlig art i fråga om varudistributionen och dylikt. Det visade sig, att det inte lyckades för regeringen att lugna den oro som uppstod genom att säga: ni få köpa ungefär som vanligt, men ni få spara. Det blev panik.

Då jag går att bedöma det förslag till bensinransonering, som här föreligger, går jag ut ifrån den förutsättningen, att vi för tillfället ha våra lagerutrymmen praktiskt taget så fulla som de kunna vara och vidare att tillförseln kan uppehållas något så när. Jag vill emellertid säga, att från och med i går steg priset på bensin i Stockholm ytterligare två öre per liter på grund av transportsvårigheter, men jag går som sagt ut ifrån det för bedömande av Kungl. Maj:ts förslag ogynnsammaste antagandet: att vi ha våra lagerutrymmen fyllda och att vi kunna — visserligen med uppförande av rätt betydande kostnader — hålla tillförseln i gång trots den avspärrning, som man försöker genomföra. Då säger jag: Man vidtager den ena beredskapsåtgärden efter den andra för det fall att vi komma att på ett helt annat sätt än vi hittills gjort känna krigets verkningar. Det värsta är ju att vi kanske själva komma med i kriget. Om vi skulle följa reservanterna, så skulle vi efter min mening göra oss skyldiga till det ganska lättsinniga talet, att sådant knappast kan befaras nu. Det är ett mycket kortsiktigt resonemang från reservanternas sida, så långt jag kan bedöma. Vi måste vara beredda att på ett eller annat sätt kunna ransonera den bensin som finnes, så att man först och främst säkerställer försvarsväsendets behov av drivmedel för motorfordon och därefter i den utsträckning som tillförseln medger de mest nödvändiga biltransporterna, som vi nu inte kunna leva utan, därför att vårt järnvägsväsende stoppats i sin utveckling, så att vi inte ha tillräckliga transportmedel i våra järnvägar.

Då frågar jag mig: kan man indela bilåkningen i lyxåkning och nyttig åk-

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

ning? Det kan man efter min uppfattning inte göra, och för övrigt gäller den gamla satsen, att dagens lyx är morgondagens nödtorft. En sådan indelningsgrund skulle vara ytterst opraktisk. Men det finns olika slag av bilåkning, som med större och mindre skada kunna undvaras. Den trafiken kan man inte uppdelna på det sättet, att man säger: den trafik som sker med den eller den bilen är uteslutande mera nödvändig än den som sker med den eller den. Man kan naturligtvis inte säga att all biltransport med lastbil a priori är mera nödvändig och nyttig än all transport med personbil, men det måste naturligtvis i alla fall vara ett intresse att skapa förutsättningar för tillbakaträngande av den biltrafik, som kan undvaras, redan under nuvarande avspärrningsförhållanden, med hänsyn till kostnaderna för landet och med hänsyn till konkurrensen om bensinen med dem som bättre behöva den än vårt land. Vi ha sådana länder tämligen nära vårt eget. Då menar jag, att om man höjer priset på bensin för dem som icke ha om jag så får säga yrkesmässig biltrafik för sig, så manar det dem till sparsamhet med bensin. Detta är det första viktiga mål, som detta förslag åsyftar att vinna.

Nu skulle jag vilja fråga de herrar som i likhet med mig hålla sig med bil, om det inte finns vissa möjligheter att ransonera bilkörningen, så att en mindre kvantitet bensin fyller de nyttigaste ändamålen och man kan avstå från en del. Jag kan t. ex. tänka mig, att man med en bil, som man kan köra upp till 80 kilometer med, minskar hastigheten till i genomsnitt 45 kilometer. Då tror jag att man därigenom kan spara in så mycket bensin som motsvarar merkostnaden på grund av 10 öres beskattning. Bensinen har visst nu kommit upp i ett pris av 35 öre för liter. Låt oss antaga att den på grund av ökade fraktkostnader och skatt kommer upp i 40 öre och lyxbensinen i 50 öre och att en bilägare förbrukar 1,000 liter bensin. Herr Heiding påstod att den sista siffran var alldeles för låg, men jag tror den utgör ett mycket gott medeltal för småbilar, medan 1,500 torde vara vanligt för medelstora. Den som före kriget förbrukade 1,000 liter, skulle då få betala 400 kronor för lika mycket nu, men om han tänker sig en smula för, innan han tar ut bilen ur garaget, och säger sig att det kanske kunde vara bra att komma på fötterna och gå ibland, och om han sedan, när han kör, begränsar hastigheten och avstår litet av den tjusning som kallas fartens och ibland fardårens, kan det hända att 800 liter ge ungefär samma resultat i fråga om behovstäckning när det gäller biltransporter som 1,000 gjorde förut.

Jag erkänner att denna bilbeskattning i fråga om kontroll och dylikt är behäftad med brister. Jag skulle t. ex. ha föredragit, om man kunde fått betala denna skatt när man fick ut sina kort genom att korten stämpelbelades framför systemet att anlita bensinförsäljaren för uppbörden. Men det första mål man vill vinna är som sagt en besparing i vår bensinförbrukning, och även om jag inte hör till dem som alltid snegla på handelsbalansen och vilja varna för att den försämras genom onödiga bensininköp, tycker jag, att i nuvarande läge, då prisen på alla våra importvaror stiga på grund av förhållandena i ursprungslandet men framför allt på grund av frakstegringar, kan det inte vara farligt, om finansministerns förslag här skulle föranleda en liten broms på importvärdets stegring.

Det andra syftemål, som jag hoppas att man skall komma något närmare genom detta, är att kunna undvika en behovsprövning i varje särskilt fall. Jag hoppas att det skall bli möjligt att när någon tids erfarenhet vunnits göra tillgången till denna lyxbensin fri, d. v. s. oberoende av kort, vad kvantiteten beträffar, så att man skall få lösa så många kort som man finner med sitt ekonomiska intresse förenligt att lösa, alltså att man kommer ifrån denna prövning, som alltid är ytterst besvärlig. Mycket av den irritation, som dessa

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

bensinrestriktioner vållat, har just berott på den ojämna tillämpningen, som är fullkomligt oundviklig, eftersom alla våra landsfiskaler inte äro stöpta i samma form. Jag förstår alltså inte herr Brandts ståndpunkt. Herr Brandt måtte ha hört utomordentligt uppmärksamt på debatten, när han fullkomligt förbehållslöst instämde i allt som anförts till förmån för reservationen. Jag har sällan träffat en person, som så förbehållslöst kan taga alla argument för goda, men det uttalandet kom kanske till i hastigheten.

Jag har således, herr talman, icke kunnat finna annat än att detta Kungl. Maj:ts förslag är ett första steg i sökandet efter en förnuftig ransoneringsmetod för bensin. Jag tror inte att den föreslagna anordningen blir slutgiltig, men jag tror utskottsreservanterna skulle ha gjort landet och saken en mycket större tjänst än de nu ha gjort, om de verkligen givit ett uppslag till en sådan ransoneringsmetod som herr Ohlin t. ex. förordade, då det gällde kol. Jag förvånar mig alldeles särskilt över herr Ohlins brist på initiativ i det fallet. Herr Ohlin brukar vara så påhittig. Vi ha hört honom föreslå verkligt besynnerliga reformer i det tekniska uppbördssystemet, men jag saknar helt och hållet hans initiativrikedom på detta område.

Herr talman! Jag kommer att med mycket gott samvete rösta för Kungl. Maj:ts förslag i detta fall, och jag gör det av de två skäl, jag nämnt: 1:o därför att jag tror att det syftar mot att begränsa bensinförbrukningen, 2:o därför att jag tror att det är det första steget i sökandet efter en användbar ransoneringsmetod, som icke förutsätter individuell prövning.

Herr statsrådet **Wigforss**: Jag kan förmodligen inte lägga någonting till den argumentering, som anförts från utskottets anhängare i denna debatt, men jag kanske ändå får lov att i allra största korthet redogöra för de motiv, som ligga bakom Kungl. Maj:ts förslag, och likaledes varför jag icke känt mig övertygad av utskottsreservanternas invändningar.

Vi ha ju till alla delar en gemensam utgångspunkt, ty i detta fall liksom då det gällde kaffet har utskottet enhälligt talat om vilka sympatier det har för en beskattning av det som är umbärligt. Man menar, att om man bara kunde finna en praktiskt framkomlig väg för att beskatta det som kan kallas överflöd eller lyx, skulle man med glädje följa den. Det är ju ledsamt, att alla dessa uppslag skola behöva komma från finansdepartementet och att utskottet skall nöja sig med att säga, att det inte finner dessa förslag praktiska. Det hade varit mera tilltalande, om utskottet på någon punkt kunnat anvisa ett alternativ till de ofullkomliga vägar, som från regeringens sida föreslagits.

Jag erkänner — det behöver inte sägas — att alla sådana differentieringar äro förbundna med svårigheter, men att en differentiering är förbunden med svårigheter behöver ju inte vara ett avgörande skäl emot den. Om jag får gå tillbaka i bensinransoneringsens historia, hade vi ett stadium, då vi gjorde en differentiering mellan dem som fingo köpa bensin och dem som icke fingo köpa, alltså en fullständigt våldsamt klyfta mellan den ene, som fick köra och köta sin näring, och den andre, som inte fick göra det. Detta fann man sig i, men man ville naturligtvis så fort som möjligt komma bort ifrån det läget, och därför infördes denna metod med tilläggshäften. Om man nu försöker göra en skillnad i priset i dessa båda fall, kan jag mycket väl förstå, att man säger att detta är förbundet med vissa svårigheter och vissa nackdelar, men frågan är, om man inte också därigenom vinner fördelar, som man icke på någon annan väg kan vinna. Man vinner att man låter den som använder sin bil till vad man skulle kunna kalla nöjeskörning betala mera än den som använder den i näringsverksamhet. I och för sig förefaller detta att vara så pass till-

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

talande, att skälen emot borde vara mycket starka för att överväga, i synnerhet som utskottsreservanterna känna sig tvungna att höja skatten för den nödvändiga trafiken för att kunna få in samma skattebelopp som skulle erhållas genom de tio örena på den s. k. lyxbensinen. Vilka skäl är det då som man anför? Jo, man anför ofullkomligheten i ransoneringssystemet. Den saken har jag understrukt i departementschefsytttrandet till den ifrågavarande propositionen. Jag visste naturligtvis mycket väl, att man skulle kunna gripa tag i detta erkännande och tala om de svagheter, som vidlåda den nuvarande fördelningen, och att man, om man ville överdriva denna ofullkomlighet, kunde komma till ett resultat, rakt motsatt vad som är innebörden i regeringspropositionen. Man överdriver nu emellertid denna på två sätt. För det första talar man om att på detta sätt folk, som ha bil för sin nyttiga näring, skulle få betala ett onödigt högt bensinpris. För det andra talar man om att fördelningen skulle komma att medföra en så stor avregistrering av bilar, att det vore tvivelaktigt huruvida det åsyftade statsfinansiella resultatet skulle komma att uppnås. Vad den första invändningen beträffar får jag säga, att den icke är en invändning emot differentieringen av skatten utan emot det sätt, på vilket kort och häften delas ut. Jag hörde flera talare i andra kammaren, vilka påstodo, att folk, som för sin dagliga näring behöfve köra varor t. ex. från sin gård och till stationen, icke skulle få bensinkort utan skulle få nöja sig med häften. Detta förefaller mig icke stå i överensstämmelse med avsikten hos dem, som utfärdat bensinregleringsbestämmelserna. Det är alldeles uppenbart, att man i dessa måst göra en skillnad mellan den körning som är umbärlig och den, som måste anses som nödvändig och nyttig i den betydelsen att den är nödvändig och nyttig för hela näringslivet, eller som är nödvändig för den enskilde i dennes näringsverksamhet. Och ifall man fortfarande på den punkten kan göra anmärkningar mot sättet att meddela licens, förefaller det mig som om den rätta vägen att komma fram på för att få rättelse vore, att man såge till att licensgivningen bleve mera tillfredsställande ordnad. Man bör ju ändå komma ihåg, att den, som på detta sätt får köpa bensin på häfte, även om han själv kunde styrka, att han borde få köpa på kort, ändå blir avstängd från att köpa bensin, vilket fallet är, när bensinen för häftena icke räcker till. Här är jag nu inne på samma tankegång som den, som framfördes av herr Björnsson. Det kan icke hjälpas att all slags ransonering är mycket otillfredsställande och att en metod — om man kunde finna en sådan — där begränsningen skedde med hjälp av priset, vore att föredraga. Men alla måste vara överens om, att bensinregleringen här i landet icke kan äga rum endast med hjälp av höjt bensinpris, utan att man måste komma fram till något slags kompromissform. Det förefaller mig då vara riktigt, att denna kompromissform blir den, att man utdelar kort i den utsträckning, man kan säga att behovet är obestriddigt, och att man sedan låter en prisransonering äga rum. Man skulle då kunna tänka sig större liberalitet vid utdelningen av bensininköphäften, eftersom priset skall få bli en regulator, naturligtvis inom gränserna för den bränsletillgång som finnes. Men det är knappast detta, som framhäves som det väsentliga i utskottsreservanternas yttrande, utan där har man framför allt slagit ned på frågan om avregistreringen. Avregistreringens ökning medför ju en mängd nackdelar, bland andra även den, som man pekat på i reservationen, att en för stor avregistrering av bilar kommer att innebära en svaghet i beredskapslänsende, om vi skulle behöva mobilisera. Ja, det är alldeles riktigt, att den kan innebära detta, men jag minns inte, att det var någon i riksdagen, som anförde detta argument, då vi underlättade avregistreringen. Då anfördes det i stället, att man fann det vara så skäligt att den, som så önskade, skulle få avregistrera sin bil, att beredskapssynpunkten

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

fick alldeles falla bort. Det skälet anse emellertid icke reservanterna vara det viktigaste. De tala i stället om att avregistreringen kommer att leda till minskade inkomster.

Jag vill då be kammarens ledamöter tänka efter, vilka kategorier bilägare det här kan vara tal om. Det kan inte vara tal om sådana bilägare, som få fullt ut allt vad de behöva på sina kort. Det kan inte heller vara tal om sådana bilägare, som få såväl kort som inköphäften. Med den kunskap jag har om bensintilldelningen på olika håll i landet vet jag, att till exempel en handlande, som anses behöva köra bil ett visst antal hundra mil om året för att sköta sin näring, får kort för bensininköp. Men om denne handlande vill köra mera, är det rimligt att han också får göra det i den mån det finns tillgång till bensin, och han får då ett inköphäfte. Om vi sålunda tänka på den typ av bilägare, som dels får kort och dels får inköphäfte, tror man då att en sådan bilägare, som har bensinkort och behöver bensinen enligt kortet för att utföra transporter för sin rörelse, kommer att avregistrera sin bil, därför att han, om han vill åka vad som är mindre nödvändigt, får betala ett högre pris för denna nöjesåkningsbensin? Det förefaller mig vara i allra högsta grad osannolikt, att han så skall göra.

Vad är det då för grupp av bilägare som detta tal om avregistreringsrisken skulle gälla? Jo, det är den grupp, om vilken man skulle kunna säga, att innehavet av bil icke på något sätt är nödvändigt för vederbörandes näringsutövning utan bilen användes mer för bekvämlighets skull eller som förströelse. Men vilken inverkan kan då en höjning med 10 öre på bensinpriset få för dessa bilförare? Tio öre låter i och för sig inte så lite, eftersom skillnaden mellan 15 eller 16 öre och 25 öre ju är ganska betydande. Men låt oss se efter vad bensinen kostar enligt de olika förslagen. För några dagar sedan kostade bensinen 33 öre per liter. I går höjdes priset med 2 öre till 35 öre, och vi veta ingenting om vad dessa våra herrar, som ha makten över bensinen, skola bestämma att den skall kosta i nästa vecka. Men låt oss räkna med att den kostar 35 öre per liter i nästa vecka och att vi lägga på tre öre, så blir priset 38 öre eller enligt reservanternas förslag, vilka vilja lägga på 4 öre, 39 öre, och då skulle häftesbensinen enligt regeringsförslaget kosta 38 plus 10 = 48 öre.

Hela argumenteringen bygger således på den tankegången, att om den person, som har bil — en bil som är ganska dyrbar i underhåll o. s. v. — och som anser sig ha råd att hålla sig med bil, kommer att få betala 39 öre per liter bensin, så håller han bilen i gång för sitt nöjes skull. Men får han betala 48 öre per liter, avregistrerar han bilen. Den bilägare, som har så liten kärlek till sin bil och till bilåkning att han för dessa nio öres skull, som är skillnaden mellan de båda förslagen, avhänder sig möjligheten att åka, den gör det nog i alla fall. Det är att lägga märke till att detta resonemang gäller sådana bilägare, som icke alls behöva bilen för sin näring. I samma ögonblick den är behövlig för sådant ändamål, kan vederbörande icke avregistrera den. Det förefaller, som om reservanternas argumentering sålunda inte vore så stark.

Kammaren får ursäkta att jag här kommer med ett rent personligt argument, men jag anger det därför att jag tror att det inte är ur vägen att det nämnes. Jag har nämligen en känsla av att bland den bilägande allmänheten, vilken ju icke är så liten, fastän den utgör en liten del av det svenska folket, finns det en ovillighet att på något sätt erkänna att en bil kan vara överflödig, att man har en bil för nöjes skull. Man vill upprätthålla den föreställningen att den är nyttig, och jag undrar, om inte detta hänger samman med en gammal invand föreställning, att allt, som är överflöd eller lyx, är något mindre aktingsvärt. Det förefaller som om denna uppfattning fortfarande

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

skulle vara så djupt rotad hos människorna, att det bara är den rena fattigdomen, den rena nödtorften, då man nätt och jämnt har vad som behövs för livets uppehälle, som kan försvaras. Men så fort man säger, att någon människa har något som är överflödigt, så skulle det innebära, att man gjorde en anmärkning. Det förhåller sig inte på det sättet. Att vi ha så många bilar i vårt land hänger väl samman med att vår levnadsstandard stigit. Och att vi ökat bilbeståndet under de senaste åren så kraftigt som skett är icke bara beroende av utvidgad rörelse inom näringslivet, utan det sammanhänger också med människornas stegrade levnadsstandard överhuvud taget. Det ligger litet av vad jag skulle vilja kalla för officiellt hyckleri i detta tal, att det inte finns människor, som ha bil för sitt nöje eller som lyx. Jag skall inte gå in vidare på mina personliga erfarenheter i detta avseende, men eftersom jag för närvarande själv är bilägare, skulle jag vilja säga, att bilen för mig inte spelar den ringaste roll såsom nyttigt hjälpmedel, utan helt enkelt spelar rollen att vara till nöje. Jag tror att det är många som äro i samma situation. Om man kunde komma bort från den föreställningen att bilen är oundgänglig och om man kunde komma över till att anse, att överflöd, oundgängliga varor och lyx äro önskvärda i samma utsträckning som samhället har råd till det, d. v. s. i samma mån som det icke betyder att någon annan skall ha för litet av livets nödortft, därför att andra skola ha lyx, och om vi komma överens om att det är vårt att sträva efter detta överflöd, då skulle vi också kunna vara överens om att de, som ha råd att skaffa sig oundgängliga varor, kunna ha råd att i större mån bidra till vad som samhället behöver. Ser man på detta litet enklare och mänskligare sätt på saken, bortfaller denna känsligrund till att göra motstånd mot en differentiering beträffande bensinskatten, och jag kan för min del icke heller se, att de praktiska invändningarna emot differentieringen äro av sådan art och betydelse att man för den skull behöver avvika från vad utskottet föreslagit.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu ifrågakvarande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med öfvervägande ja besvarad.

Herr *Ohlin* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 72, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Gränebo m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes till en början omröstning på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser. Herr talmannen förklarade därpå, att enligt hans uppfattning flertalet röstat för nej-propositionen.

Förordningsförslag om tilläggsskatt å bensin m. m. (Forts.)

Då emellertid herr *Sjödahl* begärde rösträkning, verkställdes nu votering medelst omröstningsapparat; och befunnos vid omröstningens slut rösterna ha va utfallit sålunda:

Ja — 43;

Nej — 69.

Därjämte hade 5 ledamöter tillkännagivit, att de avstode från att rösta.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående prisreglerande åtgärder på jordbrukets område jämte i ämnet väckta motioner m. m.

Genom en den 27 oktober 1939 dagtecknad proposition, nr 66, hade Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av departementschefen i statsrådsprotokollet angivna riktlinjer,

dels å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa

a) å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket till viss lagring av jordbruksprodukter m. m. ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor, samt

b) å driftbudgeten under nionde huvudtiteln till prisreglerande åtgärder ett reservationsanslag av 30,000,000 kronor,

dels ock besluta, att de medel som inflöte i margarinaccis efter utgången av november 1939 ej längre skulle över vederbörande avsättningsanslag tillföras jordbrukets prisregleringsfond.

I samband med denna proposition hade utskottet till behandling förehaft följande i anledning av densamma väckta motioner, nämligen:

1) I: 18 av herr *Andersson, Elof*, m. fl., likalydande med II: 24 av herr *Carlström* m. fl.;

2) I: 21 av herr *Andersson, Alfred*, m. fl., likalydande med II: 26 av herr *Ericsson* i Sörsjön m. fl.;

3) I: 22 av herr *Domö* m. fl., likalydande med II: 31 av herr *Bagge* m. fl.;

4) I: 23 av herr *Ohlin*;

5) I: 24 av herr *Heiding* m. fl., likalydande med II: 32 av herr *Pettersson* i Rosta m. fl.;

6) I: 25 av herrar *Hagström* och *Carlström*;

7) I: 26 av herr *von Heland*;

8) II: 25 av herr *Hansson* i Vännäsby m. fl.

I de likalydande motionerna I: 22 av herr *Domö* m. fl. och II: 31 av herr *Bagge* m. fl. hade hemställts, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 66 angående stödåtgärder för jordbruket ville besluta,

1) att nuvarande regleringssystem i vad rörde mjölkavgift, slaktdjursavgift och margarinaccis ej finge rubbas utan fortfarande skulle bilda grundvalen för stödåtgärderna på jordbrukets område,

2) att margarinaccismedlen även i fortsättningen skulle tillföras jordbrukets prisregleringsfond,

3) att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t omedelbart måtte träffa anstalter för att möjliggöra överskottsmörets avsättning på den svenska marknaden,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

4) att i övrigt vid fastställandet av direktiven för regleringsåtgärderna beakta vad i motionen anförts.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att riksdagen måtte

1) medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i det föregående angivna riktlinjer,

2) å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 anvisa

a) å kapitalbudgeten under fonden för förslag till statsverket till viss lagring av jordbruksprodukter m. m. ett reservationsanslag av 25,000,000 kronor; samt

b) å driftbudgeten under nionde huvudtiteln till prisreglerande åtgärder ett reservationsanslag av 30,000,000 kronor;

3) besluta, att de medel som inflöte i margarinaccis efter utgången av december månad 1939 ej längre skulle över vederbörande avsättningsanslag tillföras jordbrukets prisregleringsfond;

4) lämna följande motioner, nämligen I: 18 och II: 24, likalydande, I: 21 och II: 26, likalydande, I: 22 och II: 31, likalydande, I: 23, I: 24 och II: 32, likalydande, I: 25, I: 26 och II: 25, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet förut anført och hemställt, utan åtgärd.

Vid utlåtandet funnos fogade särskilda yttranden

1) av herrar *Björnsson, Andersson* i Rixö, *Svedberg, Eriksson* i Stockholm, *Björklund, Lövgren* och *Andersson* i Tungelsta;

2) av herrar *Velander, Andrén, Mannerskantz* och *Persson* i Falla;

3) av herrar *von Stockenström* och *Carlström* i Södergården;

4) av herrar *Gustafsson* i Benestad och *Pettersson* i Rosta.

På framställning av herr talmannen beslöts att utlåtandet skulle företagas till avgörande punktvis.

Punkten 1.

Herr Mannerskantz: Herr talman! Orsaken till att denna proposition framlagts vid denna urtima riksdag är väl dels att man ansett, att det behövs någon förbättring av priserna på jordbruksprodukter, dels ock att det har skett sådana ändringar i inkomstkällorna för jordbrukets prisreglering, på grund av att vissa acciser och avgifter bortfallit, att man redan av denna anledning behöver vidtaga nya åtgärder. Att man anser det behövt att åstadkomma bättre priser på jordbruksprodukterna sammanhänger med att man icke vill utsätta sig för risken att produktionen kommer att sjunka på grund av bristande räntabilitet. En hel del av jordbrukets omkostnader hava redan stigit och kunna för övrigt beräknas komma att ytterligare stiga. Skulle det vara omöjligt att nu få ut motsvarande högre priser på jordbruksprodukterna, skulle detta otvivelaktigt medföra en minskning av produktionsapparatens storlek särskilt på vissa områden, t. ex. i fråga om mjölkproduktionen. Detta skulle sannolikt medföra att allt flera kor slaktades än som normalt brukar vara fallet, och när sedan kreatursbesättningarna i landet blivit reducerade, skulle det icke vara möjligt att producera ens så mycket mjölk som behövs för den inhemska konsumtionens räkning. Inom utskottet hava vi uttryckt detta helt kort genom att säga att de kor, som slaktats, komma icke att mjölka längre.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Nu har Kungl. Maj:t och likaså utskottet ansett det vara nödvändigt att produktmjölkpriset, som är priset för den större gruppen jordbruksprodukter, skulle få stiga något. Detta ord »något» erinrar om alla de ord, som under årens lopp hava använts såväl i propositioner som i utskottsutlåtanden, som gällt åtgärder för jordbrukets stödjan, och det har alltid anmärkts på att det är så svårt att direkt fastlägga vad sådana där svävande ordalag egentligen innebära. Emellertid har man ju en viss möjlighet att försöka komma till klarhet om vad Kungl. Maj:t har avsett. Jag förmodar sålunda, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har avsett det, som han säger på sid. 12 i propositionen, att »en prisbildning å mjölk i överensstämmelse med vad jordbruksnämnden förordat synes böra eftersträvas». Han säger sedan, att »för produktmjölk synes sålunda det pris som bör stödjas vara något högre än nu gällande direktiv avse», och då syftar han på vad jordbruksnämnden uttalat, som finnes återgivet på sid. 7 i propositionen, nämligen att ett något högre produktmjölkpris än enligt nu gällande direktiv borde åstadkommas. För att åstadkomma ett sådant högre produktmjölkpris kunde flera utvägar vara tänkbara. Den närmast till hands liggande torde vara att enbart stödja smörpriset. I samband med att det nuvarande prisutjämningsförfarandet slopas, finge smörpriset i sådant fall sättas till ungefär 3 kronor 50 öre per kilogram. Jag har för min del fattat detta så, att man bör eftersträva det produktmjölkpris, som man skulle kunna få ut om man hade ett smörpris av 3 kronor 50 öre, och högre pris anser jag för min del icke att man kan föreslå, ifall man skall kunna garantera konsumenterna att i framtiden under nu rådande kristid få en tillräcklig försörjning med mjölk och mejeriprodukter. Jag anser det därför vara ett fel av utskottet, att det icke i sitt utlåtande har närmare preciserat detta uttalande. Det måste vara önskvärt att man i alla fall ger fastare direktiv, vilka de enskilda jordbrukarna icke behöva missförstå eller tveka om, en ovisshet som vi i viss mån lidit av i många år, då det gällt jordbruksregleringen.

Jag har för min del den uppfattningen, att det icke är möjligt att komma upp till detta produktpris utan att på något sätt försöka finansiera detsamma. Under gångna år ha vi varit vana vid att jordbruksregleringen skött sig allt mer och mer automatiskt så till vida som vi haft vissa bestämda inkomstkällor avsedda för dess finansiering. Vi ha haft margarinaccisen, kraftfoderskatten, importavgifter på majs och dylikt och vi ha haft mjölkavgiften. Av dessa olika inkomstkällor ha numera kraftfoderngarna bortfallit. Då räcka de övriga icke till ens för att uppehålla det prisläge, som vi förut ha haft och det varom förra riksdagen gav direktiv. Skall man nu ha ett något högre produktmjölkpris och dessutom öka de s. k. producentbidragen till de mindre jordbrukarna, förslå inkomstkällorna ännu mindre. Det har under utskottsbehandlingen fastslagits, att det icke har varit möjligt att med de av Kungl. Maj:t föreslagna medlen få inkomsterna att räcka till för ett produktmjölkpris av 15 öre under hela tiden fram till den 1 juli nästa år. Att så blir förhållandet har också utskottet, i varje fall den delegation inom utskottet, som handhaft detaljgranskningen av detta förslag, varit alldeles på det klara med. Det hade då varit riktigare av utskottet att redan nu säga ifrån att medlen icke komma att vara till fyllest och att komma med ett förslag om ett ökat belopp, det hade varit, tror jag, ärligare att skriva ut detta direkt i stället för att, som man nu gjort, säga »därest» medlen icke skulle komma att förslå, fastän man redan på förhand vet, att medlen icke komma att räcka till. Då är ordet »därest» ägnat att ingiva läsaren en felaktig uppfattning om hur det verkliga läget är. Det var några ledamöter inom utskottet som ansågo, att finansieringen borde ske i första hand på de vägar, som vi

Ang. prisrealerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

tidigare gatt, och att margarinaccisen och mjölkavgiften borde bibehållas liksom även slaktdjursavgifterna så att inkomsterna därifrån fortfarande tillföras den särskilda prisregleringsfonden. När vi dessutom veta, att denna hjälp ända icke kommer att vara till fyllest, beroende på de orsaker jag nyss omnämnt, vilket icke kan undvikas under övergångstiden tills den svenska jordbruksproduktionen sjunkit så mycket att detta bekymmer bortfallit, bör man inte tillgripa budgetmedlen förrän de verkligen behöva användas till sådana åtgärder de böra vara avsedda att reglera, ty stommen i hela denna jordbrukshjälp är ju de för detta ändamål anlitade inkomstkällorna i den mån de kunna upprätthållas. Vi ha svårt att inse, att det skulle vara någon idé att låta margarinaccismedlen ingå i den allmänna budgeten och att sedan nödgas tillgripa vanliga skattemedel för att finansiera jordbruksregleringen.

Skälen för vår ståndpunkt äro flera. Ett skäl är det, att vi på jordbrukarhåll anse att det är tryggare att bibehålla en anordning, som tillämpats och vunnit erkännande sedan många år tillbaka. Det är nämligen svårare att beröva oss jordbrukare denna anordning än att beröva oss ett vanligt budgetanslag. Ett annat skäl är att vi anse att vi böra ha större chans att behålla en margarinaccis, åtminstone tills det blir ransonering eller någon annan slags margarinreglering, om den samtidigt är en finansieringskälla för jordbruksregleringen.

Vi ha också svårt att förstå vad det skall tjäna till att göra så vaga uttalanden som här i utskottsutlåtandet gjorts angående mjölkavgiften. Vi förstå nog, att Kungl. Maj:t kanske i vissa avseenden har anledning att hålla kvar mjölkavgiften, men om det så småningom skulle befinnas lämpligt att höja smörpriset till låt oss säga 3 kronor 25 öre och man då hade kvar en mjölkavgift av bara ett öre, skulle det i alla fall inbringa en hel del pengar, som man skulle slippa taga från den vanliga skattebudgeten. Med det skrivsätt som utskottet nu använder sig av har man ganska stor anledning att misstänka, att mjölkavgiften kanske likväl kommer att helt och hållet borttagas, och det äro vi jordbrukare inte särskilt tilltalade av. Vi anse nämligen att det ligger något i det resonemanget, att konsumenterna inom landet böra betala merkostnaden för jordbruksprodukterna under nu rådande förhållanden. Vi ha vissa förut-sättningar, en viss lönestandard, vissa klimatiska förhållanden och vissa sociala lagar, som binda produktionskostnaderna vid ett visst läge. Är det då icke rimligt, att konsumenterna, för att säkra sin framtida försörjning, också böra betala därför. Det skulle ske, om man läte den mjölk, som går till konsumtion, betala en clearingavgift till produktmjölken för att dymedelst förhindra att komplikationer uppstå, som skulle kunna medföra att produktmjölkpriset sänktes. För min del tror jag visserligen icke att denna risk är så stor för närvarande, men jag vet, att det finns ledamöter i kammaren och i utskottet, som anse, att mjölkavgiften borde tagas bort överhuvud taget för att möjliggöra att konsumtionsmjölken i tillräcklig omfattning skall kunna tillföras särskilt de större konsumtionsorterna, och att dessa ledamöter anse, att det är bättre att tillgripa skattemedel för att hindra att konsumtionsmjölkpriset stiger. Det finns också ett särskilt uttalande i utskottsutlåtandet, som går ut på detta. Jag skulle tro, att det kommer att visa sig, att det finns gränser för vad den svenska statskassan kan finansiera, och man bör väl försöka att icke utsätta vår budget för större belastning än vad som är alldeles nödvändigt.

Här föreslås nu något, som skall åsamka statskassan ökade utgifter, samtidigt som man hittar på en mängd olika konsumtionsbeskattningar på olika varor. Det tycks inte vara så stark logik i detta resonemang. Är det då inte bättre att försöka minska påfrestningarna på statskassan så att man slipper att införa konsumtionsbeskattningar på andra områden? Det vore väl bättre i

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
så fall att låta konsumenterna betala de verkliga, ökade kostnaderna för jordbruksnäringen.

Det är förmodligen inte så stor idé att utförligt gå in på alla detaljer i detta förslag. Jag vill bara, innan jag slutar mitt anförande, nämna något om det s. k. producentbidraget.

Jag har den uppfattningen att det på sätt och vis var olyckligt att detta någon gång infördes, ty skall man hålla på med att år efter år, som nu skett, öka ut detta, blir det till slut något alltför kostsamt för det allmänna och något som icke är ägnat att befördra en riktig placering av produktionen. I tider av begränsad livsmedelsproduktion får man lita till den produktion, som kommer från sådana jordbruk, som äro något större än de minsta jordbruken. Det är också svårt att definiera vad som menas med småbruk. För min del vill jag då undantaga sådana jordbruk, som äro alltför små, d. v. s. så små att ägaren icke rimligtvis kan leva på sitt jordbruk även om produktpriserna vore avsevärt högre än nu. Vidare vill jag undantaga sådana jordbruk, som äro så pass stora, att de skulle kunna bedriva produktion av animaliska livsmedel i en sådan omfattning att de skulle kunna leva på denna produktion, som huvudsakligen vore baserad på eget producerat grovfoder. Man behöver icke uppmuntra sådana företeelser som t. ex. den, att man på ett jordbruk har så många djur i förhållande till jordbrukets areal att djuren icke kunna födas med grovfoder från jordbruket i fråga. Tänk bara på svinproduktionen, som kan taga sig så eklatanta uttryck att man t. ex. på ett jordbruk, som omfattar några tunnland jord, kan producera tusentals grisar om året. Det kan icke vara riktigt, och att räkna med att deras foderförsörjning skall vara en sådan öm punkt, har jag rysligt svårt att förstå. Nu har emellertid här gjorts en kompromiss inom utskottet. Man utvidgar gränsen för producentbidraget per månad från 450 till 650 kg, och jag vill icke säga någonting annat om detta än att vi enats om att det måste godtagas.

Jag vill emellertid samtidigt påpeka, att man inte skall lura människorna genom att säga att 2 öre på 650 kg i månaden gör 156 kronor per år. Det lär emellertid icke alls vara så, ty om man till sitt förfogande bara har en given summa att fördela, kommer det att minska produktmjölkpriset för samtliga så mycket, att det i själva verket inte gör mera än 75 kronor per år. Då är det lika bra, att man säger ifrån detta så att det inte blir någon dimbildning. Det förhåller sig på samma sätt som i våras, när man fastställde dessa 450 kg. Det blev icke 108 kronor per år utan 59 kronor 40 öre. Det är alltså en mindre gåva än vad den ser ut.

Jag har nu, herr talman, framhållit, att vi anse det vara viktigare att bibehålla mjölkavgiften, slaktdjursavgiften och margarinaccisen och låta dem fortfarande ingå direkt i prisregleringsfonden. Jag kan därför icke underlåta att anmärka speciellt på punkt 3 i utskottets utlåtande, där det står: »besluta, att de medel som inflyta i margarinaccis efter utgången av december månad 1939 ej längre skola över vederbörande avsättningsanslag tillföras jordbrukets prisregleringsfond.» Jag yrkar avslag på denna punkt i utskottets kläm och hemställer, att klämman skall få den lydelse, som är föreslagen i motionen nr 31 i andra kammaren, nämligen »att margarinaccismedlen även i fortsättningen må tillföras jordbrukets prisregleringsfond». Vidare står det i första punkten av utskottets kläm, att »riksdagen må medgiva Kungl. Maj:t att vidtaga erforderliga åtgärder för reglering för tiden till och med den 30 juni 1940 av produktions- och avsättningsförhållandena på jordbrukets område i huvudsaklig överensstämmelse med av utskottet i det föregående angivna riktlinjer». Då jag anser detta uttalande, vad avser de olika utgifterna, vagt, skulle jag vilja föreslå, att man utbytte denna punkt mot motsvarande punkt i den av

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
mig nyss nämnda motionen nr 31. Den lyder som följer: »att nuvarande regleringssystem i vad rör mjölkavgift, slaktdjursavgift och margarinaccis ej må rubbas utan fortfarande bilda grundvalen för stödåtgärderna på jordbrukets område.» Jag hemställer alltså, att detta uttalande må ersätta utskottets hemställan under punkt 1 i klämman.

Slutligen vill jag, herr talman, säga, att de allmänna uttalanden, som ha gjorts angående finansieringen, ge inga upplysningar om vilken storleksordning, det här rör sig om. Det har emellertid inom utskottet på grundval av ganska noggrant uppgjorda tabeller för olika fall konstaterats, att om man räknar med en smörexport av 200 ton per månad och ett smörpris av 3 kronor per kg, skulle det hela kosta 45 miljoner kronor fram till den 1 juli 1940. Därtill finnas emellertid icke tillräckliga medel, om man uteslutande går på propositionen och på utskottets utlåtande. Om man däremot låte margarinaccisen gå för sig själv till prisregleringsfonden och bibehölle mjölk- och slaktdjursavgifterna, skulle de 30 miljoner kronor, som vi icke ha framställt något yrkande om minskning på, sannolikt icke behöva gå åt i sin helhet. Vi kunde i så fall räkna på att det åtminstone skulle bli 5 å 6 miljoner kronor över, och vi kunde då även med visshet räkna på att kunna finansiera den eventuella bacon- och slaktdjursexport, som fortfarande behöver upprätthållas. Då har man dessutom en liten säkerhetsmarginal. Jag tycker, att detta skulle ha varit det mest praktiska sättet att gå till väga. Det sammanfaller också med vad bland annat herr Heiding i denna kammare har framhållit i en motion. I denna står en hel del saker, som jag anser vara alldeles riktiga och till fullo kan ansluta mig till. Jag vill nu bara uttala den förhoppningen, att även herr Heiding och hans meningsfränder i denna kammare måtte stödja den av mig här uttalade uppfattningen.

Herr von Heland: Herr talman! Redan på ett tidigt stadium under den nu utbrutna krisen hävdade vi inom bondeförbundet önskvärdheten av att man genom en samlingsregering skulle ena landets medborgare för att kunna föra Sverige genom tidens vanskligheter med bevarad fred och frihet. Det är också med tillfredsställelse, som man inom jordbrukarklassen mottagit den nya regeringen, och man hoppas, att de politiska partierna i nationell enighet skola kunna lösa de väsentliga uppgifterna för svensk politik inåt och utåt. Den maktkoncentration, som samlingsregeringen innebär, får väl dock ej försätta riksdagen ur spelet, och förtroende och lojalitet får väl ej heller innebära, att saklig och kritisk granskning från riksdagens sida nonchaleras.

Jag framhåller detta nu, därför att det just beträffande jordbruksfrågan är synnerligen berättigat, att man från jordbrukarhåll hävdar vissa synpunkter.

Under den ekonomiska krisen åren 1930—1932 tror jag, att man i vårt land allmänt fick klart för sig, att alla landets samhällsgrupper äro beroende av varandra och att det ej går att i längden utan allvarliga följder för hela landet hålla en så stor samhällsgrupp som jordbrukarna nere på en oskäligt låg levnadsstandard. Under nuvarande fasansfulla kris med risk för landets indragande i krig eller i lindrigare fall för landets fullständiga avspärning borde det i än högre grad stå klart för var och en, att skäligen hänsyn måste tagas till jordbrukarklassens berättigade intressen. Under de senaste årens lysande högkonjunktur kunde jordbrukarna ej få njuta av de goda tiderna. Nu torde det vara viktigt för övriga samhällsgruppers egna intressen, att jordens arbetare tillerkännas sådana arbetsmöjligheter, att produktionen stimuleras.

Samlingsregeringen hävdar också i regeringsförklaringen, att en av de do-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
minerande uppgifterna är folkförsörjningens tryggande. Ur folkförsörjningssynpunkt är givetvis livsmedelsförsörjningen den viktigaste frågan, och mycket har under de senaste åren gjorts för att skydda konsumenterna för brist, framför allt genom lagring. För att lugna allmänheten har man genom tidningspressen bland annat lämnat meddelande angående stora förråd för margarinproduktionen. Delvis genom de åtgärder, som sålunda vidtagits ur landets försörjningssynpunkt, pressas just nu priserna på jordbrukets produkter hårt. Jordbruket lider just nu av en överskottskris.

Med hänsyn till önskvärdheten av att ha dessa stora lager för framtida behov kan det väl ej vara riktigt att på grund av livsmedelsöverskott just nu pressa produktpriserna. Hittills har produktionen ej minskat, snarare tvärtom, men vissa tecken tyda på att produktionen framåt våren kan börja att sjunka under den normala. I det hänseendet bör uppmärksammas, att utfodringen med brödspannmål synes öka samt att slakten i år är större än motsvarande tid förra året trots att mul- och klövsjukan då härjade. Det är sant, att vi för närvarande ha stora lager även för jordbruksproduktionen såsom konstgödsel och kraftfoder, samt att landets import hittills pågår nästan normalt. Men hur länge behöva lagren räcka, och hur länge kan denna import pågå? Även valutafrågan kan härvid komma att spela en stor roll. Jag erinrar vidare om vad jag tidigare här i kammaren framhållit beträffande en allmän mobiliserings svåra följder för jordbruksproduktionen.

Margarinproduktionen pågår för fullt, och samtidigt minskar enligt oktoBERSIFFRORNA smörkonsumtionen, medan smörexporten sker till sämre priser än tidigare. Vi jordbrukare måste fråga oss, om det under nuvarande läge ur folkförsörjningssynpunkt kan vara försvarligt att låta detta pågå. Det synes mig brådskande att vidtaga effektiv reglering av margarinkonsumtionen för säkerställande av den svenska smörproduktionens avsättning inom landet. Smörfettet kan endast i begränsad omfattning lagras inom landet, under det att samma bekymmer ej kan anföras beträffande margarinets råvaror.

Utskottet förväntar, att Kungl. Maj:t kommer att vidtaga erforderliga åtgärder. Läget synes mig motivera, att regeringen snarast följer denna bestämda uppmaning, ty enligt mitt förmenande borde åtgärder redan ha varit vidtagna.

Trots att krisläget skulle motivera bestämda och klara uttalanden från riksdagens sida synes riksdagen vilja fortsätta med sina oklara formuleringar, när det gäller jordbruksfrågor. Utskottet överlåter sålunda åt Kungl. Maj:t att avgöra prisläget för mjölken, och jag vill därför uttala min tillfredsställelse med och mitt tack för att jordbruksministern genom tidningspressen delgivit allmänheten sin avsikt. Enligt jordbruksministerns offentliga uttalande den 15 december skall sålunda prisutjämningsbidraget utgå med 2 öre per kg produktmjölk som genomsnitt för landet i dess helhet vid ett smörpris av 3 kronor per kg, vilket utjämningsbidrag minskas med 0.4 öre per kg produktmjölk för varje 10 öres höjning av smörpriset. Producentbidraget och bidraget för de nordligaste länen skall vidare enligt jordbruksministern utgå utöver prisutjämningsbidraget. Detta jordbruksministerns uttalande måste mottagas med tacksamhet, då utskottet är så mycket oklarare i sin formulering.

Då utskottet »biträder departementschefens uppfattning, att det pris på produktmjölk, som bör stödjas, bör vara något högre än nu gällande direktiv avse», kan man väl utgå ifrån, att utskottet även stöder de principer, som jordbruksministern den 15 dennes uttalade. Av högerrepresentanternas särskilda yttrande i utskottsutlåtandet framgår, att även de hysa samma uppfattning som jordbruksministern beträffande mjölkpriset, varför väl även inställningen hos högerens två regeringsledamöter torde vara klarlagd.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Utskottet inser, »att det nu är nödvändigt att i viss utsträckning stimulera produktionen i syfte att säkerställa tillgången på livsmedel för den händelse en strängare avspärning av tillförseln skulle äga rum». Det produktmjölkpris jordbruksministern deklarerat är absolut nödvändigt att under nuvarande förhållanden lämna för att nå det syfte utskottet avser. Men det är icke endast produktmjölkpriset som är aktuellt, utan även konsumtionsmjölkpriset.

Jämlikt 7 § i kungl. kungörelsen den 30 juni angående användningen av medel, som inflyta genom upptagande av mjölkavgift m. m., gäller som villkor för erhållande av prisutjämningsbidrag, att sökande till försäljning av konsumtionsmjölk icke tillämpar pris, som med hänsyn till förhållandena i orten måste anses oskäligt högt, eller eljest uppställer uppenbart orimliga villkor.

»Oskäligt högt» resp. »uppenbart orimliga» måste väl enligt gängse juridisk terminologi anses innebära, att det tillämpade priset i högst väsentlig grad avviker från det, som kan anses skäligt. Om priset höjes från ett tidigare utan erinran lämnat belopp, måste förhöjningen därför vara synnerligen kraftig för att man över huvud skall kunna tala om »oskäligt högt» resp. »uppenbart orimliga».

Av det sagda är det utan vidare givet, att det överhuvud taget icke är möjligt att tala om »oskäligt högt», om priset är sådant, att det motsvarar produktmjölksvärdet med tillägg av samtliga kostnader för att få in mjölken till konsumtionsorten från den avlägsnaste delen av det område, som tarvas för att tillgodose det aktuella behovet. Man torde säkerligen kunna hävda, att även om priset med några ören överstiger det sålunda angivna, det icke kan vara tal om att priset är oskäligt högt, särskilt då det tidigare varit regel, att ett överpris utvunnits å konsumtionsmjölken i förhållande till produktmjölken.

I Göteborg höjdes priset från 27 till 28 öre i början av december. På begäran av riksföreningen höllo prissakkunniga då på med en utredning angående skäligheten och lämpligheten av en förhöjning till 28 öre. För att konsumtionsmjölken ej skulle säljas med förlust företogs förhöjningen, innan prissakkunniga avgivit sitt utlåtande. Att man där icke kan tala om oskäligt pris är klart, och det finns icke någon bestämmelse om att prissakkunnigas gillande skall inhämtas.

Emellertid ha nu prissakkunniga vidtagit åtgärder för att förhindra utbetalning av prisutjämningsbidraget till Göteborgsområdets mjölkleverantörer. Jag finner denna aktion i högsta grad anmärkningsvärd, ja, så anmärkningsvärd, att jag icke kan underlåta att här i kammaren protestera mot ett dylikt tillvägagångssätt. Om jordbrukarna i likhet med vissa affärsmän gjort sig kända för att oförskämt brandskatta allmänheten, hade man möjligen kunnat förstå åtgärden. I stället har ju läget varit, att jordbrukarna under många år fått nöja sig med det pris, statsmakterna i nåd ansett sig böra stödja och ingalunda alltid uppnått.

Dessutom tillkommer, att prishöjningen varit nödvändig för att ej jordbrukarna skulle förlora på försäljningen av konsumtionsmjölk. Under debatten här i kammaren angående normalprislagen anförde jag bland annat, att konsumtionsmjölkförsäljningen såväl i Göteborg som i Stockholm skedde med ungefär ett halvt öres förlust per liter. I Stockholm ha vi nu under ett par månader tagit denna förlust, men kunna givetvis inte fortsätta därmed. En prisförhöjning är sålunda ofrånkomlig, och nu, när det gäller att skapa sammanhållning och samarbete inom landet, varnar jag för att andra samhällsgrupper söka att förhindra skäliga prishöjningar för jordbruksproduktionen. Om stadsbefolkningen önskar konsumtionsmjölk, måste också ett sådant pris erläggas, att jordbrukarna ej åsamkas förlust på denna försäljning.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr talman! Jag vet, att man bland jordbrukarna, åtminstone i Mellansverige, enigt omfattar de synpunkter, jag här framhållit. Mjölkcentralen i Stockholm, vår största jordbrukarförening inom landet, har över 22,000 medlemmar, och med dessa medlemmars anställda och familjer medräknade torde minst 150,000 svenska män och kvinnor få sin huvudinkomst genom denna förening. Föreningen har nu haft årsmöten ute i bygderna och i går stämma i Stockholm. På dessa möten var det inte förvaltningsberättelsen och andra interna frågor, som fångade intresset, utan statsmakternas ställningstagande till mjölkfrågan. De uttalanden, som gjorts ute i bygderna, stämma överens med den resolution, som fattades av fullmäktige under gårdagen, och det synes mig lämpligt, att riksdagens ledamöter genom ett uppläsande få kännedom om de mellansvenska jordbrukarnas enhälliga uppfattning.

Resolutionen lyder: »Fullmäktige för Mjölkcentralen, representerande över 22,000 jordbrukare i Mellansverige med en mjölkproduktion motsvarande nära $\frac{1}{3}$ av den vid landets mejerier inmätta mjölmängden, vilja härmed vid sammanträde den 18 december 1939 enhälligt framhålla nödvändigheten av att åtgärder vidtagas så att mjölkpriset till leverantörerna kommer i paritet med prishöjningen å andra inom landet producerade varor, ävensom i rimligt förhållande till jordbrukets produktionskostnader.

Ehuru jordbrukarna för sin del äro villiga att bära de bördor, som under nuvarande tidsläge måste åvila alla medborgare och samhällsgrupper, måste dock framhållas, att en stor grupp av näringsutövare i landet icke kan sättas i ett sämre läge än andra utan att detta kommer att hämna sig.

Oaktat hittills icke någon minskning i mjölkproduktionen inträffat, måste förutsättas, att jordbrukarna med nuvarande avräkningspriser komma att om lägga sin produktion, så att den på längre sikt kan bli till stor skada för fettförsörjningen i landet.

Såsom en nödvändig åtgärd för möjliggörande av ett högre avräkningspris till leverantörerna vilja fullmäktige framhålla begränsning av margarin-konsumtionen för att smöret skall finna avsättning på den inhemska marknaden. Så mycket större skäl härtill föreligga, som margarinets råvaror lättare än smöret kunna lagras för kommande behov.

Åtgärder för förbättrade mjölkpriser äro även till förmån för konsumenterna, då dessa hava intresse av att fettproduktionen uppehålls i landet.»

Herr talman! Landets jordbrukare äro helt säkert beredda att bära sin andel av de bördor samhället måste pålägga vårt folk, men de fordra också, att landets övriga medborgare tillerkänna jordbrukets folk rättvisa och likställighet. Landets jordbrukare önska förvisso under dessa allvarstider, att samtliga medborgaregrupper skola kunna enas i solidarisk sammanhållning.

Herr Hagström: Herr talman! I förevarande proposition hemställes, att riksdagen måtte bemyndiga Kungl. Maj:t att bland annat vidtaga vissa höjningar av jordbrukets produktpriser i enlighet med riktlinjer, som uppdragits i propositionen.

I det nu inträdda krisläget äro de föreslagna prisförbättringarna befogade och nödvändiga, och det har heller inte från något håll gjorts några invändningar däremot. I propositionen framföres emellertid också förslag om att det nuvarande avgifts- och accissystemet för prisregleringens finansiering skulle övergivnas och ersättas med subvention av statsmedel. Det är huvudsakligen beträffande lämpligheten av dessa åtgärder, som meningarna varit delade.

I partimotion av det parti, jag tillhör, har således gjorts invändning emot att på föreslaget sätt bryta sönder och övergiva ett system, som dock är grundat på flerårig erfarenhet och som visat sig i stort sett fungera till belåtenhet.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

I en särskild motion har undertecknad sökt påvisa, att det speciellt för Norrland skulle verka ojämnt och orättvist, om de föreslagna åtgärderna bleve förverkligade.

Utskottsbehandlingen av denna viktiga och vittomfattande fråga har denna gång gått annorlunda till än vanligt. Tidigare har jordbrukspropositionen behandlats av jordbruksutskottet eller av sammansatt jordbruks- och bevillningsutskott, men denna gång, då det dock gäller någonting så viktigt som omläggning av grunderna för regleringssystemets finansiering, har beredningsarbetet utförts av en liten avdelning eller delegation av första särskilda utskottet. Denna delegation har varit så liten, att inte någon norrlänning fått plats där. Denna omständighet skulle ju kunna ge norrlänningarna anledning misstänka, att deras speciella intressen och synpunkter ej blivit tillräckligt beaktade.

Den enda av de förbättringar, utskottet föreslår, som det norrländska jordbruket skulle komma att få någon fördel av, synes vara den, som går ut på att den mjölmängd, varå det av förra riksdagen beslutade producentbidraget utgår, skulle höjas från 450 kg till 650 kg per producent och månad. Men denna fördel kommer ju småbrukare i alla landsdelar till godo. Meningen synes vara, att om mjölkavgiften borttages, skall detta bidrag ändå utgå, men i så fall med blott 1 öre per kg.

Beträffande förslaget, att mjölkavgiften skulle upphöra och att margarinaccisen ej längre skulle gå till prisregleringen, säger sig utskottet hysa tveksamhet, detta med hänsyn till den befarade svårigheten att i nuvarande finansiella läge erhålla medel från annat håll. Utskottet vill dock lämna Kungl. Maj:t fullmakt att på denna punkt handla efter gottfinnande.

Utskottet uttalar däremot inte några betänkligheter emot förslaget, att veteavgifterna skulle upphöra och att motsvarande belopp för prisregleringen skulle utgå av statsmedel. Om veteavgifterna borttages, så medför detta indirekt en motsvarande höjning av vetepriset. Därtill kommer den föreslagna höjningen av statens inlösningspris för vete och råg från resp. 18 kronor och 17 kronor 50 öre per 100 kg till 21 kronor 50 öre för såväl vete som råg. De vete- och rågproducerande delarna av vårt land få därigenom en ganska kraftig prisförbättring för denna produktionsgren. Jag vill nu inte göra någon invändning emot detta. Det är i nuvarande krisläge befogat och nödvändigt. Felet är blott, att det ej kommer landets alla jordbrukare till godo. De norrländska jordbrukarna, som på grund av det strängare klimatet ej kunna odla vete och råg i nämnvärd omfattning, få ingen glädje av detta. De få endast vara med om att betala de ökade kostnader, som åtgärderna komma att medföra för staten.

Jag kan därför icke finna annat än att det blott vore en enkel gärd av rättvisa, om Norrland finge den compensation, som jag påyrkat i min motion nr 25 i denna kammare och som går ut på att de tre nordliga prisutjämningsdistrikten skulle erhålla en ytterligare prisförbättring av 1 öre per kg produktmjölk. Detta har emellertid utskottets majoritet ej velat vara med om. Man vill verksamt hjälpa upp prisläget för sydligare landsdelar, men man tycker, att Norrland kan ha det i huvudsak som det är. Man anser inte, att krisläget där motiverar några särskilda åtgärder.

Jag har velat framhålla dessa synpunkter i den förhoppningen, att de skola vinna något beaktande, då jordbruksministern går att tillämpa den fullmakt, som riksdagen nu vill lämna.

Herr Björnsson: Herr talman! Grundsatserna för den jordbruksreglering, som för närvarande åtminstone officiellt tillämpas, äro i huvudsak följande

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
två. Den första är, att jordbrukets produkter skola genom statliga regleringsåtgärder hållas vid en prisnivå, såvitt möjligt motsvarande den genomsnittliga prisnivån åren 1925—1929, med frihet för priset att svänga 15 procent över och 15 procent under denna gräns, alltefter de naturliga marknadsförutsättningarna. Den andra grundsatsen är, att kostnaderna för de statliga stödåtgärderna begränsas till vad som kommer från inkomstkällor, vilka utgöras av vissa konsumtionskatter, som antingen uttagas vid importen av varor eller vid försäljning inom landet.

Nu har man behövt föreslå en ändring i principerna för jordbruksregleringen under löpande regleringsår. Jag vill betona, att skälet till detta icke är, som åtminstone en av de föregående talarna gjort gällande, att de priser, som man skulle kunna åstadkomma inom nu fungerande reglerings ram, skulle vara otillräckliga för att kompensera den kostnadsökning, som har inträffat. Jag vill erinra om följande priser, som nu betalas för jordbruksprodukter, jämfört med vad som betalades under samma månad för ett år sedan — jag har tagit uppgifterna ur den sista statistiken och avrundar i regel differenserna nedåt. Marknadspriset för vete är nu tre kronor högre per deciton än under samma månad föregående år. Marknadspriset för råg är fyra kronor högre per deciton än i fjol. Detta betyder en stegring på ungefärligen 30 procent. Priset på havre är nu fem kronor högre per deciton än föregående år — jag medger emellertid, att priset på havre i fjol var abnormt lågt. Priset på kött har stigit med 10 à 20 procent, och mjölken har under varje månad detta år betalats med ett öre högre pris per liter än förra året. Jag väntar mig den invändningen, att inte all produktmjölk betalats med detta högre pris, men om man därtill slår ut det s. k. producentbidraget på produktmjölk, är prisstegringen i år, månad för månad, över ett öre per liter jämfört med i fjol. Den enda av jordbrukets produkter, som i varje fall i stort sett inte visar någon prisstegring, är fläsk. Jag känner åtminstone ingen annan vara, för vilken priset inte höjts.

När man för en vara som vete, som var bärgad innan kriget bröt ut och innan några nya kostnader kunnat komma till, nu får tre kronor per säck mer än i fjol, kan sålunda detta inte motiveras av ökade kostnader för vetets produktion. Till och med den skörd av brödsäd, som kommer att skördas nästa höst, är ju till väsentliga delar redan betald, innan någon som helst prisstegring gjorde sig gällande på den inhemska marknaden. Jag kan således icke medgiva, att det mål beträffande priset, som sattes för jordbruksregleringen vid den lagtima riksdagen, inte skulle räcka för att täcka kostnaderna.

Det är i stället två andra omständigheter, som skapat ett nödtvång att höja priserna. Den ena är, att de inkomstkällor, som krävas för regleringens genomförande, ha sinat. Importen av kraftfoder och majs, som gav betydande belopp, har ju praktiskt taget upphört eller i varje fall reducerats så mycket, att man beträffande dessa varuslag inte längre har att räkna med någon inkomst. Vidare har man ju måst slopa veteavgiften för att ej åstadkomma en icke önskvärd prisförhöjning på bröd. Till slut befarar man — och det är ju den största inkomstkällan som här är i fara att sina — att man inte kan taga ut samma belopp genom margarinaccisen som man hittills har gjort, dels emedan man anser, att man inte kan sälja så mycket margarin som förut, och dels emedan man måste sänka accisen.

Nu är naturligtvis detta en sak, som måste klaras upp på ett eller annat sätt, och man förutsätter här, att det skall ske genom statsanslag, subvention. I själva sakförhållandet ändras ju ingenting, om man för kostnaderna utanför eller innanför den speciella jordbruksregleringens budget.

Den andra omständigheten, som tvingar en att i tid söka åstadkomma en

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

ändring i jordbruksregleringen, är omsorgen om folkförsörjningen. Jag ger herr von Heland rätt i, att detta även är ett konsumentintresse. Man kan naturligtvis också se dragkampen om jordbruksregleringen som man ser en vanlig avtalsförhandling, och då skulle man kunna uttrycka saken så, att jordbrukarna nu äro den starkare parten. Det är jordbrukets arbetsresultat, som äro efterfrågade, och jordbrukarna ha alltså den starkaste ställningen vid förhandlingsbordet. Men jag skulle vilja säga, att om man anlägger denna synpunkt såsom det viktigaste, vilket man efter min uppfattning nog bör göra, så är det inte alls lämpligt med ett så allmänt uttalande som att 1925—1929 års prisnivå generellt bör höjas, utan man bör naturligtvis låta verkligt sakkunniga personer tänka igenom spörsmålet, hur man skall ändra priserna på de olika jordbruksprodukterna, så att därigenom folkförsörjningen på det bästa sättet tryggas.

Såsom lekman har jag graderat jordbruksprodukterna på så sätt — naturligen utan anspråk på att det har någon allmän giltighet — att brödsäd och potatis tillsammans med produktmjölk utgöra de obetingat viktigaste livsmedlen, som det måste vara angeläget för statsmakterna att se till, att folket får i tillräcklig mängd. I andra rummet sätter jag socker, och det sammanhänger därmed, att man på ett hektar jord inte med någon annan produktion kan få ut så mycket näringsmedel för både människor och djur som av socker. I tredje rummet sätter jag ost och smör. Jag tar dem i denna ordning, ty om man använder mjölken direkt som konsumtionsmjölk, tillgodogör man sig mjölken hela innehåll av näring, men när man gör ost av mjölken, går det bort en tredjedel av näringsinnehållet i mjölksocker, och när man gör smör av mjölken, går det bort ostämne och mjölksocker, eller två tredjedelar av näringsinnehållet. Konsumtionsmjölken står alltså i rang mycket högre än både ost och smör.

Först efter smöret vill jag sätta en sådan vara som fläsk, främst av det skälet, att för produktion av fläsk förbrukas i mycket stor utsträckning sådana vegetabiliska ämnen, som i nödfall och då det verkligen är fråga om brist kunna användas direkt som människoföda. Man brukar räkna med att det går åt fem kilo fodersäd, exempelvis vete, för att producera ett kilo fläsk, och en människa lever uppenbarligen längre på fem kilo fodersäd än på ett kilo fläsk. Jag betraktar det därför såsom mycket olyckligt, att en stor del av våra brödsädeslager helt säkert kommer att förbrukas för att föda den mycket stora svinstock, som vi för närvarande ha. Detta är emellertid en sak, som ligger en smula vid sidan av vad jag här tänkt säga.

Med hänsyn till de synpunkter, som jag anlägger när det gäller folkförsörjningen, och just med hänsyn till brödsädens grundläggande betydelse har jag emellertid — trots att jag betraktar den förhöjning, som jordbruksministern föreslagit för vete, ekonomiskt sett orimligt hög, om man endast vill ha täckning för kostnadsökningen för produktionen, vilken i fråga om den redan bärgade brödsäden är lika med noll — inte brytt mig om att göra någon invändning mot denna sak. Och jag hoppas, att Kungl. Maj:t med utnyttjande av de mycket vida och mycket vaga fullmakter, som ett bifall till propositionen innebär, skall sörja för att vi åtminstone ha brödsädestillgången tryggad och att vi sålunda kunna få slippa brödransonering.

Det näringsmedel, näst efter brödsäd och potatis, som jag anser ha största betydelse med hänsyn till människans näringsfysiologiska behov är, som jag nämnde, konsumtionsmjölken. Därför betraktar jag det som ett synnerligen viktigt samhällsintresse att undanröja alla hinder för en riklig försörjning av våra tätbefolkade samhällen med konsumtionsmjölk. Ett sådant hinder ha vi i vår nuvarande jordbruksreglering. Vi ha en skatt på konsumtionsmjölk av två öre per liter. Den kom till en gång, då produktmjölkpriset föll, och

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
man ville genom densamma förhindra, att priset på konsumtionsmjölk skulle följa med i rullandet utför. Nu saknar den betydelse för prisregleringen. Om man tar bort denna mjölkskatt på två öre, som vi alltså nu ha, slår man in på samma väg, som man redan gått, då det gällde att taga bort veteavgiften: man möjliggör därmed för producenterna att få bättre betalt utan att belasta konsumenterna. Jag skulle tro, att det är en försvinnande liten del av riksdagens ledamöter, som med vett och vilja i dag skulle vilja lägga på en konsumtionsskatt på ett sådant näringsmedel som mjölk med två öre per liter. Personligen har jag så hög uppskattning av konsumtionsmjölakens betydelse i folkhushållet från rent näringsfysiologiska synpunkter, att jag tio gånger hellre än att lägga på en sådan mjölkavgift skulle taga ut en konsumtionsskatt på socker av fem eller sex öre per kilo, vilket skulle ge ungefärligen samma inkomst. Om man i dag tog bort denna mjölkavgift på två öre och genom lämpliga åtgärder höjde priset på produktmjölk med ett öre, skulle producenterna av konsumtionsmjölk få ett öre mera än vad de få för sin produktmjölk, och det är en efter min mening riktig gradering. Om man bibehåller den och kan hoppas på ett oförändrat pris på konsumtionsmjölk, blir det tvärtom; produktmjölkpriset stiger med ett öre, medan konsumtionsmjölkpriset står stilla. Och det komma naturligen de, som sälja konsumtionsmjölk, inte att i längden nöja sig med.

Nu kan man, som en av de föregående talarna här gjorde, driva den satsen, att det är osunt att finansiera jordbruksproduktionen med statsunderstöd. För all del — naturligtvis är det önskvärt, att konsumenterna skola betala vad en vara kostar. Men konsumenterna äro beroende av arbetsmarknadsläget i många avseenden och även av diverse andra faktorer, varöver staten inte har någonting att bestämma. Herr Mannerskantz kan önska hur många gånger som helst, att konsumenterna ha råd att betala det pris, som varan kostar. Men hur skall det priset fastställas? Om det skall ske marknadsmässigt, skulle vi exempelvis ha ett fantastiskt lågt pris på smör i dag, vilket naturligtvis tyvärr kunde stiga, när det blir knapphet på fodermedel och dylikt. Herr Mannerskantz får väl medge, att det inte är så säkert, att folk *kan* betala. Och de kunna väl i alla fall inte åläggas att köpa så och så mycket av olika varor. Jag tycker, att herr Mannerskantz skulle ha tagit en smula hänsyn till det från regleringssynpunkt bekymmersamma förhållandet, att konsumtionen av natursmör i oktober månad i år var tio procent lägre än samma månad i fjol. Det är efter min mening ett uttryck för ett nödtvång till sparsamhet för våra mindre bemedlade husmödrar. Om man höjer priserna på dessa för alla oundgängliga livsmedel, så svara konsumenterna med minskad konsumtion. Det tror jag inte är till fördel för jordbruket, icke ens på kort sikt och alldeles säkert inte på lång sikt. Jag tror, att en plötslig stegring av priserna på dessa varor skulle skapa en uppfattning, helt annan än den, som hittills varit rådande i otroligt stora kretsar och som tagit sig uttryck i den anda av solidaritet med jordbrukarna, som burit upp kompromissen i fråga om den statliga jordbruksregleringen.

Det är ungefärligen detta, herr talman, jag har velat säga, då jag skrivit under ett särskilt yttrande angående prispolitiken i fråga om konsumtionsmjölken.

Utöver detta skall jag endast med ett par ord beröra några andra saker. I den delegation inom utskottet, som hade till uppgift att förbereda avfattningen av utskottets utlåtande, var det från början inte tal om att tillmötesgå motionerna med krav på ökat s. k. producentbidrag. Men helt plötsligt en vacker dag, när vi träffades, hade några stycken kommit överens om att det skulle vara lämpligt att gå ifrån regeringens proposition, som föreslog,

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

att man skulle ha samma mängd mjölk som förut — 450 kilo per månad — såsom grund för producentbidraget — vilket i grund och botten är en partiell skattebefrielse — varvid man såsom minimum skulle sätta ett öre per kilo. Är det två öres mjölkskatt, skulle man alltså därigenom för 450 kilo per månad uppnå ett öres skattelättnad.

Nu yxade man i hast till ett förslag, vari man höjde den kvantitet, för vilken producentbidraget skall utgå, från 450 till 650 kilo per månad, och vidare satte man två öre såsom minimum. Men därmed hade man också helt och hållet brutit med de principer, som lågo till grund vid införandet av detta bidrag, då det var avsett som en skattelättnad för att ge mejerileverantörer samma förmån som fria leverantörer. Det skedde då av omtanke om småbrukarna. Småbrukarna hade drabbats hårdare än de större jordbrukarna av krisen, men inte bara på detta område, utan framför allt då det gällde fodermedelsinköpen. Nu är det en gammal god regel att taga boten, där man har fått soten. Man borde därför ha sett till, att småbrukarna fått köpa sitt foder till rimligt pris och inte behövt betala t. ex. 18 kronor eller någonting sådant för ett deciton havre eller betala fantasipriser för majs, som för övrigt nu knappast finns att tillgå.

Vidare vill jag påstå, att tekniskt sett är detta grepp mycket ofullkomligt. Ja, jag måste stämpla det hela såsom ganska diletantmässigt, fastän jag i enighetens intresse underlätit att reservera mig däremot. Som det har sagts i utskottets motivering och ytterligare strukits under i pressdebatten, komma faktiskt de minsta jordbrukarna att förlora på denna anordning, och man hjälper ett mellanskikt, nämligen dem, som leverera mer än 450, men mindre än 650 liter mjölk per månad. Vill man, såsom utskottet nu har formulerat det, säkerställa 13 kronors extra inkomst för de jordbrukare, som leverera 650 liter mjölk varje månad, så må man göra det, i stället för att behålla en ordning, som betytt en skattefrihet på upp till 9 kronor. Men det skulle ha funnits rationellare vägar att ge detta tillägg av 4 kronor utan att skada de minsta jordbrukarna. Man kunde ha förklarat, att man behåller gränsen vid 450 liter, men ökar satsen från två till tre öre, vilket hade gett ungefär samma resultat, eller man kunde ha förklarat, att för de första 200 literna betalar man fyra öre och för det, som levereras därutöver, upp till 450 liter, betalar man två öre. Men inte ens så mycket eftertanke gav man sig tid till.

Detta är för mig ett glänsande exempel på hur oförsiktigt det är av ett utskott att sitta och fingra på en mekanism, som är utomordentligt mycket krångligare än de flesta föreställa sig.

Slutligen vill jag gentemot dem, som yrka på att margarinaccisen skall utgå till jordbruksregleringen och sålunda inte gå in i budgeten, vilja fästa uppmärksamheten på att ett förlitande till en så osäker inkomstkälla är ungefärligen detsamma som att ge sig ut på gungfly. Rätt vad det är, bär det igenom. Om man behöver genomföra en ransonering på margarin, ser jag inte någon möjlighet att taga ut vare sig 40 eller 50 öre per kilo, varken om man går den vägen, att man inför kort på margarin eller om man tillgriper tvångsinblandning av natursmör i margarin.

Herr talman! Detta har jag velat säga för att till kammarens protokoll få antecknade de reservationer, som från min synpunkt funnits att göra, men med hänsyn till det allmänna läget har jag, lika litet som utskottets flesta ledamöter — jag tror för övrigt det gäller alla — velat göra något säryrkande på någon punkt, då det inte hade någon som helst utsikt att vinna gehör. Jag ber alltså att få yrka bifall till utskottets förslag.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Herr andre vice talmannen: Jag anser, att herr von Heland tecknade läget riktigt, då han ansåg, att vi här i landet för närvarande hade överskott på livsmedel. Huruvida det nu är ett så stort överskott, att det kan åstadkomma en kris, vågar jag icke yttra mig om.

Emellertid måste vi, när det gäller att träffa regleringsåtgärder på jordbruksområdet, förutsätta, att de föreslagna åtgärderna skola vidtagas på längre sikt. Man bör inte reglera bara med hänsyn till förhållandena under ett visst kortare tidsskede. Försöker man nämligen anpassa sig alltför radikalt efter rådande förhållanden under viss tid, kan man åstadkomma större skada för framtiden.

Kungl. Maj:ts här föreliggande proposition är ju också upplagd på längre sikt och innebär för övrigt, såsom flera propositioner vid denna urtima riksdag, någonting motsvarande en fullmaktslag som ger Kungl. Maj:t vidsträckt befogenheter i många avseenden, när det gäller att reglera förhållandena på jordbrukets område. Utskottet har i det avseendet i stort sett tillstyrkt bifall till propositionen. Syftet har dock varit att med hänsyn till de ändrade förhållandena få ett tillfredsställande pris på jordbrukets produkter och att låta prisregleringen, såsom det lyder i propositionen, »tjäna som stimulans för en önskvärd ökning av produktionen». Det är inte minst med hänsyn till detta som de föreslagna åtgärderna måste ses på längre sikt. Jag skall något närmare beröra den saken senare.

Å andra sidan har emellertid Kungl. Maj:ts förslag sökt förebygga, att de åtgärder, som vidtagas, skola verka inflationistiskt. Det säges därom i propositionen: »Å andra sidan tvingar det nu inträdda läget med dess risker för allmän prisstegring till den största försiktighet vid alla åtgärder, som kunna medföra någon mera avsevärd höjning av levnadskostnaderna och därmed bana väg för en inflationsartad utveckling.»

Det är dessa båda synpunkter, som såväl Kungl. Maj:t som även riksdagen måste fästa stort avseende vid, och jag vill säga herr von Heland — även om han nu inte är här i kammaren — då han i slutet av sitt anförande hoppades, att svenska folket och riksdagen skulle bli eniga om de åtgärder, som voro nödvändiga att vidtaga för tillgodoseende av folkförsörjningen, att vi ha strävat därefter inom den avdelning eller delegation av utskottet, som har behandlat detta ärende. Vi ha sökt att sammanföra de olika meningarna och de olika synpunkterna. Det har emellertid icke till fullo lyckats, och det är ganska förstäeligt. På de flesta punkter innebär dock utskottsutlåtandet ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Det är mjölkregleringen, som har vållat de största svårigheterna och åstadkommit de flesta meningsbrytningarna.

Vad jag här nämnde om att man måste ordna jordbruksregleringen på längre sikt gäller framför allt smörtillgången inom landet. För närvarande ha vi ju det synnerligen gott ställt, när det gäller tillgodoseende av vårt folks fettförsörjning vad beträffar såväl smör som margarin. Det är till och med svårt att få avsättning för det smöröverskott, som vi ha. Man skulle kanske då vara benägen att säga, att man bör minska produktionen på ettdera området eller till och med på båda dessa områden. Minskas emellertid smörproduktionen i någon större utsträckning, tar det sedan lång tid för att få den ökad till vad den tidigare varit. En minskning av smörproduktionen innebär nämligen en minskning av kobeståndet, och är det minskat tager det flera år att få det ökat i någon större omfattning. Kreatursskötseln betyder så oerhört mycket för vårt lands jordbruk och därmed även för vår folkförsörjning, att vi i dessa tider, då vi böra ägna speciell uppmärksamhet åt livsmedelsförsörjningen, inte få ge efter på en så väsentlig punkt. Det är därför av vikt att sådana åtgärder vidtagas att icke kobeståndet inom landet äventyras, och det

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
betyder, att vi måste försöka få avsättning på vårt överskott på smör. Detta torde emellertid icke vara möjligt på annat sätt än att man minskar margarinproduktionen och därmed även konsumtionen.

I det avseendet har utskottet kanske något starkare än Kungl. Maj:t understrekat, att det torde vara nödvändigt att vidtaga dylika åtgärder, och utskottet uttalar en förväntan, att Kungl. Maj:t skall vidtaga åtgärder i den riktningen.

Vad sedan beträffar priset på produktmjölk, som, såsom jag framhöll, föranlett de flesta meningsskiljaktigheterna, har utskottet här stannat vid ett tillstyrkande av Kungl. Maj:ts förslag. Utskottet har därvid anslutit sig till herr statsrådets uttalande i propositionen, att en prispildning å mjölk i överensstämmelse med vad jordbruksnämnden förordat synes böra eftersträvas.

Det är egentligen innebörden i utskottets uttalande. Herr Mannerskantz påstod, att det var något oklart på den punkten. Ja, visserligen är det inte så definitivt utformat, men oklarheten är dock inte större än att om det uttalandet förverkligas i överensstämmelse med nämndens mening, så bör ett för producenterna berättigat förbättrat mjölkpris kunna erhållas.

Herr von Heland har gjort gällande, att utskottet i detta avseende var oklarare och mera dunkelt i sina uttalanden än Kungl. Maj:t, och har i sammanhang därmed åberopat vad jordbruksministern yttrat i ett anförande nere i Skåne. Jag ber emellertid för min del att få hänvisa till vad jordbruksministern har sagt i den kungl. propositionen. Huruvida man bör fästa större avseende vid detta eller vid det uttalande, som herr von Heland refererat från Skåne, därom anser jag mig icke nu böra ingå på något bedömande. Vad beträffar mjölkpriset, innehåller emellertid propositionen såsom jag tidigare nämnt ett bifall till vad jordbruksnämnden förordat. »För produktmjölk synes sålunda det pris som bör stödjas vara något högre än nu gällande direktiv avse. Att avväga smörpriset på ett lämpligt sätt är uppenbarligen en svår fråga, som med hänsyn till det ekonomiska läget torde få ankomma på Kungl. Maj:t.» Utskottet har beträffande samma sak yttrat, att »i fråga om mjölkregleringen biträder utskottet departementschefens uppfattning, att det pris på produktmjölk, som bör stödjas, bör vara något högre än nu gällande direktiv avse». Att detta yttrande kan betecknas som något dunklare än vad som säges i propositionen på samma punkt, har jag svårt att förstå.

Även på andra viktiga punkter skulle jag kunna läsa upp sådana parallella uttalanden och göra jämförelser mellan vad propositionen innehåller och vad utskottet sagt utan att finna den påtalade större dunkelheten.

I utskottet ha vi emellertid förutsatt, att Kungl. Maj:t vid tillämpningen av — jag säger gärna denna fullmakt — skall ha öppen blick icke minst för vad jordbruket kräver, likasom att genom de åtgärder, som vidtagas, livsmedelsproduktionen icke kommer att lida avbräck.

Herr Hagström uttalade beträffande stödet till Norrlands jordbruk, att detta icke blivit så tillgodosett som önskvärt varit. Nu är det emellertid så, att genom ökningen av producentbidraget, som utsträckts från 450 kilogram per månad till 650, komma nog Norrlands jordbrukare i något större utsträckning än tidigare att erhålla stöd och även i något större utsträckning än jordbrukarna i de södra delarna av landet. Ty i Norrland är flertalet jordbruk av den storlek, att de komma i åtnjutande av det ökade producentbidraget i större omfattning än söderut. Det är inte så många jordbrukare där uppe, som ha så stora jordbruk, att icke producentbidraget blir av betydelse för dem, och genom förändringen komma de norrländska jordbrukarna att erhålla något kraftigare stöd än efter de gamla bestämmelserna. Det var inte möjligt att utsträcka stödet ännu längre. Det samlade belopp, som stod till förfo-

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
gande för att användas till prisutjämning, skall ju ändå tagas i anspråk på så många olika sätt. Genom att ytterligare öka stödet för de norrländska jordbrukarna skulle man ha åstadkommit en försämring för andra. Utskottet ansåg sig således icke här kunna gå längre.

I sitt uttalande beträffande mjölkavgiften har utskottet ansett, att »därest smörpriset bibehålles vid 3 kronor per kilogram, synes utskottet övervägande skäl tala för mjölkavgiftens bibehållande». Bibehålles mjölkavgiften, så kommer ju därigenom ett något större belopp att bli tillgängligt för reglering av priset på produktmjölk. I detta avseende har utskottet sträckt sig något längre än kungl. propositionen.

Beträffande sedan de principiella ståndpunkter, som intagits till margarinaccisen, har ju herr Mannerskantz här uttalat, att dessa medel borde alltfört inflyta i prisregleringsfonden. Genom det ändrade läget och genom de förhållanden, som sannolikt tvinga fram en begränsning av margarinfabrikationen, kommer ju margarinaccisen att väsentligt minska. Skulle en ransonering här bli genomförd och margarinpriset därvid behöva sänkas, så komma ju även av den anledningen de medel, som inflyta i form av margarinaccis, att minska. Med de osäkra förutsättningar, som man alltså har för att beräkna margarinaccisens storlek, och med hänsyn till det motstånd, som framträdde på visst håll, sökte vi här komma till ett resultat, som även från andra meningsriktningars sida kunde biträdas, nämligen att man skulle erhålla det för jordbruksregleringens upprätthållande erforderliga beloppet på budgeten och att margarinaccismedlen i överensstämmelse med vad Kungl. Maj:t föreslagit skulle inflyta i den allmänna budgeten.

Visserligen torde det belopp av 30 miljoner kronor, som enligt utskottets förslag skulle anvisas å budgeten, bliva otillräckligt, men i överensstämmelse med vad utskottet uttalat, att det föreslagna beloppet avser en tid av nio månader, finns det möjlighet till att vid nästa års lagtima riksdag fatta beslut om ett tilläggsanslag, om detta skulle behövas. Svenska mejeriernas riksförening, där prisutjämningsbidragen utbetalas, reglerar dessa bidrag en eller annan månad efter den tid, för vilken de utbetalas; i december månad i år genomföres alltså regleringen för den mjölk, som levererats under oktober månad. Regleringstiden skulle alltså omfatta nio månader, från och med oktober innevarande år till och med juni 1940. Tillämpas i fortsättningen samma system, skulle regleringen för juni månad 1940 icke äga rum förrän under augusti månad samma år. Om de 30 miljoner kronor, som skulle anvisas på budgeten, visa sig otillräckliga, så har utskottet förutsatt, att Kungl. Maj:t icke skall underlåta att vid nästa års riksdag hemställa om tilläggsanslag för reglering av dessa kostnader. Man förutsätter alltså, att mjölkpriset icke till följd av otillräcklig medelstillgång skall behöva sättas lägre.

Vid utskottsutlåtandet har icke avgivits någon reservation med något direkt yrkande, utan man har nöjt sig med att endast göra vissa principiella uttalanden i den mån man icke helt kunnat ansluta sig till utskottets uttalande. I dag har emellertid herr Mannerskantz här i kammaren yrkat bifall till vissa punkter i från högerhåll avgivna motioner och dessutom till det principiella uttalande han gjort i sitt särskilda yttrande. Jag ber emellertid, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr von Stockenström: Herr talman! Det är ju inte att undra på att frågan om mjölkregleringen kommit att tilldraga sig största intresset både i utskottet och under debatten här, då vi alla veta, att mjölkproduktionen har grundläggande betydelse för de allra flesta jordbrukares ekonomi. Nu skall

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

jag inte lägga mig i den lilla tvist, som uppstått mellan herr andre vice talmannen och herr von Heland om vad som är dunklast, utskottsutlåtandet eller propositionen, när det gäller vilket mjölkpris som åsyftas. Det är ju så, att utskottsutlåtandet ansluter sig till propositionen och att propositionen närmast byggt på vissa uttalanden av jordbruksnämnden rörande det önskvärda mjölkpriset. Emellertid hade jordbruksnämnden tänkt sig i olika avseenden andra linjer än dem Kungl. Maj:t sedan förordat. Jordbruksnämnden hade tänkt sig, att man skulle höja smörpriset och helt och hållet taga bort mjölkavgiften, men jordbruksministern har — för övrigt enligt min uppfattning alldeles riktigt — icke följt den linjen utan i stället att man skulle bibehålla mjölkavgiften och för närvarande icke vidtaga någon höjning av smörpriset. Vilket mjölkpris som åsyftas är emellertid icke direkt utsagt, men nu har det av herr von Heland meddelats, att jordbruksministern i ett föredrag anfört, att man åsyftar ett prisutjämningsbidrag — i genomsnitt under den kommande tiden — på två öre. Ja, det är nog ungefär vad vi i utskottet räknat med och även tänkt oss, att man skulle komma att ha under den närmaste tiden. Jag vill rättvisligen säga, att det naturligtvis är ytterligt svårt, särskilt under nuvarande ovissa förhållanden, att göra några kalkyler för framtiden med någon större grad av sannolikhet. Jag förstår också därför, att det inte varit så lätt vare sig för jordbruksnämnden eller för jordbruksministern att här lägga upp några kalkyler och ange en viss siffra, som man tror kommer att hålla för den närmaste tiden. Vi ha emellertid i utskottet gjort en del försökskalkyler och räknat med olika alternativ samt också upptagit vissa alternativ, som vi ha ansett vara de mest sannolika. Men det är nog i alla fall en hel del ovissa moment. Vi veta icke, hur länge smörexporten kommer att kunna hålla på och vilka kvantiteter som komma att exporteras. Vi veta följaktligen icke, hur stora penningbelopp som komma att åtgå i pristillägg på det exporterade smöret, och den frågan är ganska avgörande, när det gäller att bedöma, hur mycket pengar man har att tillgå för mjölkregleringen. Inte heller veta vi, hur stor mjölkproduktionens omfattning kommer att bli ens under de närmaste månaderna eller under det närmaste halvåret. Det är också en synnerligen oviss faktor.

Jag tror därför inte heller, att det kan undgås, att man i nuvarande läge ger Kungl. Maj:t ganska vidsträckt fullmakt med avseende på regleringsapparatusens handhavande, och jag tror heller inte, att det har kunnat undgås, att man, på sätt regeringen har föreslagit, också tar ett visst belopp på budgeten att användas för mjölkregleringen.

När vi i utskottet kalkylerat över den sannolika produktionen och vidare satt in det mjölkpris, som vi ha ansett att man borde eftersträva, ha vi emellertid, som förut framhållits här under debatten, kommit till det resultatet, att det ifrågasatta anslaget av 30 miljoner icke skulle komma att räcka ända fram till den 1 juli nästa år för att upprätthålla det mjölkpris som man har åsyftat. Striden har då egentligen stått om huruvida man helt och hållet skulle skjuta på framtiden frågan om anskaffande av de ytterligare medel, som alla veta komma att erfordras, eller om man redan nu skall försöka att i möjligaste mån täcka det förutsedda behovet. Utskottets majoritet har ju stannat vid det uttalandet, att man förutsätter, att Kungl. Maj:t längre fram, någon gång på vårsidan, tar upp frågan igen och då begär av riksdagen nya åtgärder eller nya medel för att täcka vad som fattas. Andra däremot ha ansett, att det vore riktigare, att margarinaccisen, som ju alltsedan den tillkom har tillförts jordbrukets prisregleringsfond och som, efter vad vi räkna med, fortfarande kommer att uttagas under den närmaste tiden, liksom hittills skulle få tillföras prisregleringsfonden. Under sådana förhållanden ha vi räknat med att de 30 miljonerna skulle komma att räcka.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Det finnes visserligen ytterligare ett ovisshetsmoment, nämligen frågan, hur mycket av prisregleringsmedlen som kommer att behövas för slaktdjursregleringen. Jag vill än en gång understryka, hur osäkert och labilt läget är, och att man därför naturligtvis icke kan binda sig för någon längre tid framåt i ena eller andra avseendet. Vi ha emellertid, en del ledamöter av utskottet, närmast anslutit oss till vissa motioner — jag tänker särskilt på den motion, som avgivits av herr Heiding och i vilken det uttalas, att margarinaccisen borde direkt tillföras prisregleringsfonden.

Vad beträffar margarinet, skall jag inte gå så mycket in på den frågan. Det är ju ett mycket svårt och vidlyftigt kapitel. Jag vill bara framhålla, att läget naturligtvis i framtiden kan bli det, att vi för vår fettförsörjning i övervägande grad och långt mera än för närvarande bli hänvisade till vad vi kunna producera själva. Jag tror just därför, att det är av vikt, att man ser till, att produktionen av mjölk och mejerivaror icke går ner, även om det för dagen kan finnas vissa avsättningssvårigheter. Jag vill erinra om att på en hel del håll i landet gör sig nog just nu en ganska bestämd tendens gällande att minska kreatursstammarna. Man har funnit, att fodermedlen ha fördyrats, en hel del andra produktionskostnader ha ökats, och man känner sig tveksam, om det kan vara skäligt att upprätthålla den hittillsvarande produktionen. Man gallar därför kraftigt i kreatursstammarna. I vissa fall kanske det är befogat, att man slår ut de mindre produktionskraftiga djuren. Det är överhuvud svårt att få ett grepp om denna fråga, ty man har icke fått några siffror på vad som verkligen sker, men från bra många håll i landet hör man dock talas om att det är en tendens att minska besättningarna. Det kan komma att bli en fara, om denna minskning skulle bli för stor. Med vad jag har sagt har jag på denna punkt bara velat framhålla, att det är av vikt, att jordbrukarna dock tillförsäkras sådana priser för sin viktigaste saluartikel, att produktionen icke får gå ned, vilket kunde bli till skada för vår folkförsörjning i framtiden.

Ja, herr talman, jag tror inte, att det i nuvarande läge kan undgås, att ett visst belopp tages på budgeten, och på den punkten ha ju inte heller några delade meningar rätt. Men en hel del ledamöter av utskottet ha ansett, att det dock vore riktigare än att skjuta frågan om de ytterligare medlen på framtiden att redan nu säga ut, att vi önska att margarinaccisen, såsom har varit fallet förut i flera år, skall direkt tillföras prisregleringsfonden. Hur sedan läget kan komma att bli i framtiden med avseende på priserna, är ju inte gott att säga. Principiellt tror jag ändå inte, att vi i längden kunna räkna med att konsumenterna så att säga skola subventioneras med statsmedel, alltså i syfte att priserna på mjölk och mejeriprodukter icke skola få gå upp över en viss nivå. Principiellt tycker jag inte att det är så tilltalande, och jag föreställer mig att det även av statsfinansiella skäl kan bli omöjligt att följa den politiken. Jag förstår mycket väl, att när det gäller sådana viktiga förnödenheter som mjölk och mejeriprodukter, är det ur konsumentsynpunkt angeläget, att priserna icke få stiga till en oskälig nivå, och det är säkert heller intet producentintresse, att så skall bli fallet. Men å andra sidan kan man räkna med möjligheten av en allmän stegring av jordbrukarnas produktionskostnader. Priserna på de förnödenheter jordbrukarna behöva skaffa kunna starkt ökas. En sådan stark prishöjning har för övrigt redan inträtt i fråga om de förnödenheter, som användas inom mejerihanteringen. Den uppgår för närvarande till ungefär 40 procent, jämfört med priset i augusti månad. Om en sådan allmän prisstegring gör sig gällande, tror jag inte det kan undgås, att även de produkter, som framställas inom mjölkhushållningen, få lov att i viss mån stiga i pris.

Herr talman, jag har inte avgivit någon reservation, utan nöjt mig med att

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
foga ett särskilt yttrande till utskottets utlåtande, och jag har icke anledning att här framställa något särskilt yrkande. Men skulle votering komma att äga rum angående margarinaccismedlen, så kommer jag för egen del att ansluta mig till dem, som anse, att dessa medel liksom hittills böra tillföras prisregleringsfonden direkt, alltså votera de 30 miljonerna, men därjämte säga ut, att margarinaccismedlen skola gå till fonden, som de ha gjort hittills. Jag skulle tro, att man därigenom skulle slippa ifrån att kanske snart nog behöva anskaffa ytterligare medel för regleringens upprätthållande.

Häri instämde herr *Andersson, Elof*.

Herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Såväl av utskottsutlåtandet som av de särskilda yttrandena till utlåtandet liksom även av den här förda debatten framgår ju, att enighet råder om de två syften, som propositionen velat tillgodose. Det ena är, att jordbrukarna skola ha ett berättigat pris på den vara, som de framställa, och det andra är, att man på det sättet skall säkra produktionen och för framtiden trygga folkförsörjningen. Jag har därför ingenting att erinra mot vad som här uttalats, såväl i betänkandet som under debatten, annat än beträffande vissa detaljer. Jag vill anmärka, att de avvikande meningar, som framkommit i motioner och i pressdebatten, ju äro av väsentligt annan art än de, som uttalats här under debatten.

Då jag fick in jordbruksnämndens förslag och skulle taga ståndpunkt till det, ansåg jag mig icke böra följa förslaget i så måtto, att jag skulle binda mig för att de och de avgifterna skulle försvinna. Jag menar, att vi behöva inkomster för att fullfölja denna reglering, och följaktligen böra vi även behålla de inkomster, som det med hänsyn till konsumtionens omfattning är möjligt att skaffa genom margarinaccisen. Vi ha ju mjölkavgifterna, i den utsträckning de kunna uttagas. Kraftfoderavgifterna beräknades vid lagtima riksdagen inbringa omkring 18, 19 miljoner, men jag förmodar, att ingen av herrarna menar, att de skola bestå, ty priset på importerade oljekakor är i närvarande stund lika högt, som det var med 7 öres införselavgift före krigets utbrott. Följaktligen anser jag, att man icke kan påräkna, att någonting kan uttagas där. Genom dessa ändrade förhållanden ha ju förutsättningarna för en reglering, sådan den tidigare tillämpats, fullständigt försvunnit.

Beträffande slaktdjursavgiften har jag sagt, att det bör få ankomma på Kungl. Maj:t, huruvida sådan skall upptagas i fortsättningen. Jag antar, att det är ingen av herrarna som anser, att en slaktdjursavgift skall utgå, därest sådana medel icke behövas för något ändamål. Vi kunna komma i den situationen, att vi icke exportera någonting och att vi behöva vad som produceras för konsumtion inom landet. Menar herr *Mannerskantz*, att man likväl skulle taga ut slaktdjursavgifter? Mig förefaller detta i så fall bli en onödig beskattning på produktionen, och jag vet inte till vilket ändamål man skulle använda de inkomna pengarna.

Detta är allt saker och ting, som jag i dag inte kan bestämt uttala mig om. Herrarna kunna kanske se bättre in i framtiden, men för min del kan jag omöjliggen avgöra, hurudan utvecklingen kommer att bli.

Det tyckes, som om några av herrarna inte kunnat läsa vad propositionen innebär t. ex. beträffande mjölkpriset. Det föreföll, som om herr von *Stockenström* inte heller kunnat utläsa det, och det förvånade mig något. Jag har sagt, att jag ansluter mig till jordbruksnämndens förslag, som räknar med ett smörpris på 3:25, men med ett prisutjämningsbidrag däröver på 1 öre. Herr von *Stockenström* vet, att med den medelfetthalt hos mjölken, som vi beräkna, blir detta detsamma som ett smörpris av 3:50 per kilogram. Om

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
jag nu ur olika synpunkter icke anser det vara klokt att höja smörpriset så mycket med detsamma, kan prisutjämningsbidraget fylla ut vad som fattas. Motivet här är icke uteslutande, att jag vill använda pengarna, för att konsumenterna skola få varan billigare, utan jag vill också avvakta den ekonomiska utvecklingen, för att man skall se, huruvida det är möjligt att finna avsättning för den smörkvantitet, som vi ha till vårt förfogande. Vi ha ju kontrakt med vissa främmande länder, och som hederliga affärsmän böra vi försöka att så länge det är möjligt för oss fullfölja dessa kontrakt. Under den tid vi kunna göra det och man i de ifrågavarande länderna önskar köpa smör från oss, få vi vissa kvantiteter att exportera. En mjölkavgift av 2 öre inbringar, som vi veta, i runt tal 17, 18 miljoner.

Beträffande margarinaccisen veta vi, att efter beräkningarna vid lagtima riksdagen skulle den inbringa i runt tal 34 miljoner kronor om året. Vi stå för närvarande i en situation med relativt stort lager av importvaror för margarintillverkning, och även sedan propositionen utarbetades har import skett. — Jag visste inte i det ögonblicket, i vilken mån det var möjligt att få in sådana råvaror. Jag vet inte heller, i vilken utsträckning de behöves för t. ex. såptillverkning och annan tillverkning, som erfordras för den svenska folkförsörjningen. Jag menar, att det är lika nödvändigt, att man har tillgång på en del sådana varor som att man har tillgång på matfett. Man måste därför försöka avväga de olika behoven.

Om nu införselmöjligheterna för dessa varor avklippas — och det kan ske ganska snart — veta vi vad vi ha och vad vi behöva det till. Om så sker synes det mig vara en klarsynt politik, om man i tid försöker dryga ut dessa kvantiteter, så att de räcka någon vart. Om av den anledningen margarin-konsumtionen minskas till låt mig säga hälften, veta vi, hur mycket mindre pengar vi få in. Om därutöver socialransonering av margarin skulle behöva företagas, mena herr Mannerskantz och andra då, att man skulle ta ut en väsentlig accis även av dem, som ha minst råd att köpa, detta bara för att få in samma summa?

När jag kalkylerar över allt detta, finns det ingen möjlighet för mig att veta huruvida debet och kredit gå ihop. Jag menar, att mjölkproduktionen inte befrämjas av att man är bunden av ett riksdagsbeslut, som vi tidigare varit vid regleringen. Detta har kanske skapat sådan irritation, som herr Mannerskantz omnämnde i sitt anförande. Sedan vi räknat med det och det prisutjämningsbidraget, ha nämligen inkomsterna visat sig för små. Det vill jag inte vara med om en gång till. Jag vill inte vara bunden av riksdagen på det sättet, och jag menar, att då får man inte heller någon trygghet för att produktionen främjas, vilket kan behövas för konsumtionen framdeles.

Av överläggningarna i dag framgår, att de principiella betänkligheterna försvunnit, då det gäller att taga medel till detta ändamål på budgeten. Jag har aldrig kunnat lära mig skillnaden mellan om riksdagen beslutar skatt på margarin eller om riksdagen beslutar skatt på någonting annat. Det är självklart, att när margarinaccisen ingår i budgeten, svarar denna inkomst i budgeten mot utgifterna, så långt margarinaccisen räcker, och därutöver får man anlita andra skattemedel. Sedan bör det erkännas, att det ligger ett visst berättigande i, att inte jordbrukets övriga producenter skola av de regleringsmedel, som de själva erlägga, bidra till det s. k. producentbidraget, som utskottet nu ytterligare har höjt.

Någon sade, att jag i mitt förslag minskat producentbidraget till 1 öre, men det är inte riktigt. Jag har minskat det till 1 öre, om smörpriset stiger till 3:25, men om smörpriset står kvar i 3 kronor, skall producentbidraget liksom tidigare gå ut med 2 öre per kilo.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Jag kommer sedan till den största anmärkningen. Det skulle naturligtvis ha varit önskvärt ur alla synpunkter, om jag i propositionen kunnat säga: detta kostar till regleringsårets slut så och så mycket. Men det kan jag inte göra. Det finns ingen möjlighet därtill. Om smörpriset höjes till 3:25 — om detta anses riktigt och det är möjligt med hänsyn till andra omständigheter — åtgå i prisutjämningsbidrag bortåt två miljoner kronor mindre per månad. Om inte smörpriset höjes, går det åt så mycket mer. Följaktligen menar jag, att om man nu skulle räkna med det högsta prisutjämningsbidraget, skulle man belasta budgeten med detta anslag utan att veta, om ett så stort anslag behöves. Om den ekonomiska utvecklingen blir sådan, att man anser sig böra vidtaga dessa låt mig säga prisnedsättande åtgärder beträffande denna konsumtionsvara under en tid framåt, går det åt mer pengar än som beräknats, men om man inte behöver vidta en så stark prisnedsättning, går det åt mindre pengar. Följaktligen menar jag, att ingen kan få fram någon bestämd summa.

Jag vill också beröra en fråga, som herr von Heland var inne på under debatten, nämligen den irritation, som uppkommit genom att priset på konsumtionsmjölken i Göteborg höjts. Jag har personligen som gammal föreningsman den uppfattningen, att därest föreningarna ledas med kraft och det förekommer verkligt samarbete inom dem, bör den centrala ledningen få en överblick över det hela. Under dessa förhållanden bör den följacktligen tillsammans med myndigheterna, då man här vill ha en viss kontroll över prisutvecklingen, åstadkomma en utredning, som klarlägger saken. Därutöver vill jag säga att man i Göteborg borde — och det erkände herr von Stockenström, som är ordförande i riksorganisationen — ha väntat, tills riksdagen fattat sitt beslut. Herr von Stockenström sade rent ut, att han ansåg det riktigt, att såsom en disciplinär åtgärd prisutjämningsbidraget innehölls. Detta sades till finansministern och folkhushållningsministern, då jag var närvarande. Jag tycker emellertid, att det skulle varit riktigare, om herr von Stockenström även skrivit det i föreningsbladet för att klargöra för föreningsmedlemmarna, hur man på högsta ort ser på saken.

Nu är den frågan inte avgjord ännu utan kommer under Kungl. Maj:ts prövning, och följacktligen får man taga ståndpunkt därtill sedan. Men om vi skola lyckas upprätthålla produktionen i folkförsörjningens intresse och åstadkomma en tillfredsställande ersättning för jordbrukarnas arbete, är det angeläget, att vi försöka mellan organisationerna och statsmakterna få till stånd så intimt samarbete som överhuvud taget är möjligt för att slippa vidtaga sådana extraordinära åtgärder, som nödvändiggjordes under det förra världskriget, då jordbrukarna ju saknade de organisationer, som de för närvarande ha, och då statsmakterna följacktligen inte hade den hjälp av jordbrukarnas organisationer, som för närvarande är möjlig.

Herr Heiding: Herr talman! Det är tydligt, att det under rådande förhållanden är svårt att ordna det hela, så att det går i samma gängor som förut, men jag vill säga, att där man kan bibehålla vad som förut blivit prövat, bör man inte i onödan göra några ändringar. I den kungl. propositionen förekomma en del förslag, som jag och flera med mig motionerade emot, eftersom vi ansågo, att det inte behövdes någon ändring. Rörande den så mycket omtalade margarinaccisen ansågo vi, att den i fortsättningen borde tillföras jordbrukets prisregleringsfond. Jag har den uppfattningen, att man lika gärna kunde ha bibehållit detta system. Att i budgeten ta upp större belopp än vad som egentligen skulle erfordras och så i stället flytta över margarinaccisen till inkomstsidan, är det väl egentligen inte någon fördel med. För övrigt ha ju delade meningar rått om huruvida det föreslagna beloppet skulle räcka till.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Man kan, såsom framgår av utskottets utlåtande, få den föreställningen, att utskottet anser, att det belopp, som Kungl. Maj:t föreslagit, inte kommer att räcka. Även de pengar, som skulle inflyta genom margarinaccisen, skulle troligen behövas för att genomföra dessa regleringsanordningar.

Vad sedan gäller det s. k. producentbidraget, framhöllo vi i vår motion, att detta borde bibehållas vid 2 öre. Sedan ha kommit motioner, där man velat sätta gränsen mycket högre än vid 450 kg. I en motion har man t. o. m. velat gå så högt, att jag tycker det är egendomligt, att en sådan motion kunnat lämnas fram. Jag vill varna för att här i riksdagen börja auktion när det gäller denna gräns. Det ser emellertid ut, som om det skulle gå dithän. Jag tror nästan, att vid kommande lagtima riksdag blir detta en sak, som man vill använda som någon sorts agitationsmedel. Det är en viss fara för att hela mjölkregleringen äventyras, om man börjar slå in på avvägar. Jag hade inte någon ting emot att bestämmelserna om producentbidrag infördes, och jag vill inte använda ett så starkt uttryck som herr Mannerskantz, som sade, att det var en olycklig dag, då producentbidraget infördes, men jag anser, att det skulle vara mycket olyckligt, om vi i fortsättningen skulle använda detta till annat ändamål än som åsyftats. Det kan ju gå dithän, att man spårar ur och inte kan hålla mjölkregleringen inom den ram, man har tänkt sig.

Utskottet har i stort sett följt Kungl. Maj:ts förslag. Inga ändringar ha företagits annat än just beträffande producentbidraget, och vidare uttalas vissa önskemål i utskottets utlåtande. Det hade säkerligen kunnat gå att få fram ett utlåtande utan att lägga ned så mycket arbete på att ideligen framhålla, att det förväntas att Kungl. Maj:t vidtar de anordningar, som här åsyftas. Jag kan inte förstå, att man ej kunnat komma till mera positiva uttalanden, när det gäller vissa punkter här i utlåtandet.

Föregående talare ha i detalj berört olika områden här, och jag skall inte ingå på dem, men jag vill säga, att vad som framförts i ett par av de yttranden, som fogats till utskottets utlåtande, kan jag för min del instämma i. Jag syftar närmast på ett yttrande av herrar Gustafsson i Benestad och Pettersson i Rosta. Jag står också på samma linje som herr Mannerskantz i hans yrkande beträffande punkt 3. Jag anser som han, att fonden borde bibehållas så som den varit.

För övrigt, herr talman, har jag intet yrkande.

Herr Andersson, Alfred: Herr talman! Jag begärde ordet närmast för att uttala min tillfredsställelse över den förstäelse, som kommit de mindre jordbrukarna till del såväl i delegationen som i utskottet och som, hoppas jag, kommer att visas dem även här i kammaren genom det beslut, som nu snart skall fattas. Visserligen var man på sina håll synnerligen tveksam, när det gällde att ändra siffran 450 kg. till 650, och från enstaka håll fick man ju också höra, att man inte var så alldeles övertygad om att de mindre jordbrukarna överhuvud taget hade det sämre ställt än de större, men det var dess bättre endast enstaka röster.

För min egen del vill jag säga, att den lilla hjälp, man nu är beredd att här ge åt det mindre jordbruket, är en kompensation och praktiskt taget ingenting annat för de förluster, som detta redan nu har fått lida och som det säkerligen också kommer att få vidkännas i en framtid. Man må bara tänka på den höjning av fodersädspriserna, som redan har inträtt, och den knapphet på fodersäd, som nu råder. Det finns praktiskt taget icke en enda säck majs att köpa för fläskproduktion, och den svenska fodersäd, som nu utbjudes — havren t. ex. — betingar ett pris av 18 kronor per deciton. Vem som helst förstår, att det blir ganska betungande för de småbrukare, som under alla förhållanden

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)
måste ha tillgång till tillskottsforder, och jag menar då, att den lilla hjälp man här vill ge dem i form av ett bättre pris för dessa 650 kg. mjölk är fullkomligt försvarbar.

Nu har det sagts från visst håll, att med denna höjning skulle man i någon mån försämra hjälpen åt de allra minsta jordbrukarna. Ja, det är kanske möjligt. Jag är för min del inte beredd att nu uttala mig i den riktningen, men det kan hända, att man i en ganska snar framtid får konstatera, att så blir fallet. Detta beror givetvis på de medel, som kunna stå till förfogande för den utgift, som här kräves. Men även om det skulle bli så, skola vi komma ihåg, att de allra minsta jordbruken, de som ha en å två kor, inte äro jordbruk i egentlig mening. Ingen människa kan leva uteslutande därpå; man måste ha en annan förvärvskälla vid sidan. Jag är emellertid inte alldeles säker på att dessa människor inte skulle få någon hjälp utöver vad de tidigare fått. Jag tror, att de få sådan, även om den kan bli något mindre än för andra. Men det är de småbrukare, som sitta med 10, 12, 15 tunnland, som i själva verket böra ha sådan hjälp det här är fråga om, och det få de också i och med detta förslag.

Jag har med dessa ord, herr talman, velat uttala min tillfredsställelse över den förståelse, som man från alla håll såväl i utskottet som i delegationen och här i kammaren har visat. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr von Stockenström: Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten med många ord. Jag har begärt ordet, därför att frågan om prisförhöjningen på mjölk i Göteborg förts på tal dels av herr von Heland, dels av jordbruksministern.

Jag vill bara säga, att denna prisförhöjning var ifrågasatt redan på eftermiddagen, och riksföreningen hade gett sitt godkännande åt en höjning med 1 öre. Men när krisen kom i september, fick man uppmaningar, särskilt från jordbruksnämnden, att inte företa prisjusteringar. Då meddelade riksföreningen också Göteborgsintressenterna, att någon höjning inte lämpligen borde äga rum. De dröjde också med den ända fram till i december. Men vid den tidpunkt, då prisförhöjningen genomfördes, pågingo överläggningar i saken mellan riksföreningen och såväl prissakkunniga som livsmedelskommissionen, och vi ansågo därför, att det inte var lämpligt att företaga prisförhöjningen då. Beträffande den åtgärd, som sedan föreslogs av prissakkunniga, nämligen att prisutjämningsbidraget skulle innehållas, har jag förklarat, att jag ansåg, att det var en åtgärd, som kunde försvaras ur rent disciplinär synpunkt. Rent sakligt sett har jag som representant för riksföreningen lika litet nu som tidigare i höstas någon anledning att göra någon erinran mot skäligheten av den höjning, som skett.

Jag tror, att läget nu är sådant, att vi måste ha en viss ordning för genomförande av prisjusteringar, och jag tror också, att jordbruksorganisationerna vilja ställa sig lojala i det avseendet. Men jag menar, att vi böra kunna räkna med att ingripanden inte ske från statliga myndigheter annat än i sådana fall, då åtgärder vidtas, som kunna anses vara uppenbart oskäliga.

Herr Bondeson: Herr talman! När herr Björnsson för en stund sedan var inne på frågan om brödspannmålen, tillät han sig ett yttrande, att priset på vete och råg i den kungl. propositionen för i år var satt 3 kronor högre än föregående år. Det är nog så riktigt, men han berörde inte en annan sida av saken, nämligen mjölkproduktionens fördyring genom att kraftfodret i år kostar mer än 4 kronor mer per 100 kg. än det kostade i fjol.

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

Jag hade önskat här till statsrådet få framställa en fråga. Det skulle för oss lantmän vara av stort värde att få veta, huruvida regeringen tänker införa utfodringsförbud beträffande brödspannmål eller icke. I dag utfodras många svin med brödspannmål, enär, såsom herr Andersson också sade, fodret börjar tryta. Vi vänta också på att den utlovade majsen skall komma.

Min första fråga är därför den: Kommer det ett utfodringsförbud på spannmål eller icke? Min andra fråga är: på vad sätt kommer majsen att fördelas, om den kommer till vårt land? Mig synes det lyckligast, om först och främst en kvantitet tilldelades avelssvinen, både sådana, som äro inregistrerade eller därtill berättigade, och föreningsfargaltarna, detta för att bevara vår svinavel. Tilldelning skulle ges även åt de galtar, som enligt galtbesiktningstvånget ha godkänts. Kunna vi gå den vägen, kunna vi åtminstone bevara det fina och det ädla inom vår svinbesättning och med tiden kvalitativt höja hela vår svinstock.

Jag har endast velat ställa dessa frågor. Det är av stor vikt för oss att få veta, hur vi skola ordna den animala produktionen vad det gäller vår fläskproduktion och vår svinstock.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i avseende på den under behandling varande punkten yrkats dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Mannerskantz*, att utskottets hemställan skulle bifallas med den ändring, som föranleddes av bifall till punkten 1 i de i ämnet väckta motionerna I: 22 och II: 31.

Sedermera gjordes propositioner enligt berörda yrkanden; och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan oförändrad vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Herr **Mannerskantz**: Jag ber att få yrka, att utskottets hemställan i denna punkt avslås och att i stället kammaren måtte besluta, att margarinaccismedlen även i fortsättningen skola tillföras jordbrukets prisregleringsfond.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att därunder endast yrkats, av herr *Mannerskantz*, att kammaren skulle, med avslag å utskottets i den nu förevarande punkten gjorda hemställan och bifall till punkten 2 i motionerna I: 22 och II: 31, besluta, att margarinaccismedlen även i fortsättningen skulle tillföras jordbrukets prisregleringsfond.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till utskottets hemställan oförändrad samt vidare enligt herr *Mannerskantz*' yrkande; och förklarades den förra propositionen, vilken förnyades, vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 4.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogos ånyo första särskilda utskottets utlåtanden:

nr 68, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till vissa skyddsarbeten å Uppsala domkyrka m. m.;

Ang. prisreglerande åtgärder på jordbrukets område m. m. (Forts.)

nr 69, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning av vissa delar av kronoegendomen Jonstorp Lilla nr 1 i Skaraborgs län;

nr 70, i anledning av fullmäktiges i riksgäldskontoret förslag rörande anordnande av bombsäkra skyddsrum m. m. för riksdagshuset;

nr 71, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anvisande av anslag till bidrag till utlandssvenskarnas förening;

nr 73, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning om statlig nöjesskatt jämte i ämnet väckta motioner; samt

nr 75, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående rätt för Konungen att meddela särskilda bestämmelser om riksbankens sedelutgivning och bankrörelse m. m.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölles.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets utlåtande nr 76, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten jämte motioner.

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten.

I en den 27 oktober 1939 dagtecknad proposition, nr 70, hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen dels till Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor, dels ock besluta, att staten genom riksgäldskontoret skulle ställa garanti för ett förlagslån åt Norrbottens Järnverk Aktiebolag i riksbanken till ett belopp av 3,000,000 kronor.

I två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren, nr 30, av herr *H. Nordenson* och den andra, nr 38, inom andra kammaren av herr *S. Lundberg*, hade hemställts, att riksdagen ville, med avslag å det i proposition nr 70 framlagda förslaget om en statlig aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag, besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om skyndsamt utredning angående möjligheterna att i Norrbotten anlägga ett verk för framställning av järnsvamp.

Vidare hade herr *G. De Geer* i Lesjöfors i en inom andra kammaren väckt motion, nr 30, hemställt, att riksdagen vid bifall till kungl. propositionen nr 70 måtte föreskriva, att, innan det statliga företaget för tackjärnstillverkning i Norrbotten konstituerades, erbjudande skulle göras till eventuellt uppträdande enskilda intressen att realisera projektet. Härvid hade förutsatts dels finansiell medverkan från det enskilda intresset, dels att detta skulle komma i åtnjutande av samma förmåner beträffande malmpriser, frakter, kraftpriser m. m., som förutsetts för ett rent statligt företag.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt,

1) att riksdagen i anledning av propositionen måtte till Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett reservationsanslag av 10,000,000 kronor;

2) att de av herrar *Nordenson* och *Lundberg* väckta motionerna I: 30 och II: 38, i den mån desamma ej kunde anses besvarade med vad utskottet förut i utlåtandet anfört, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda;

3) att herr *De Geers* motion II: 30, i den mån den ej kunde anses besvarad med vad utskottet förut anfört, ej måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Andrén, Nordenson, Nisser, Anderson* i Norrköping och *Lundberg*, vilka ansett, att utskottets utlåtande bort hava den lydelse, reservationen visade, slutande med en hemställan,

1) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition till aktieteckning i ett företag för järnmalmförädling i Norrbotten å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 såsom kapitalinvestering i fonden för statens aktier anvisa ett anslag av 1,000,000 kronor;

2) — — — (= utskottet);

3) — — — (= utskottet);

2) av herr *De Geer* i Lesjöfors, som ansett, att utskottets utlåtande bort lyda så, som i denna reservation angivits, och avslutas med en hemställan,

1) att riksdagen i anledning av propositionen måtte till Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1939/40 å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett reservationsanslag av 5,000,000 kronor;

2) att de av herrar *Nordenson* och *Lundberg* — — — åtgärd föranleda;

3) att herr *De Geers* motion — — — åtgärd föranleda.

Herr Nordenson: Herr talman! Det föreliggande förslaget om anläggning av ett tackjärnverk i Norrland grundar sig huvudsakligen på tre skäl. Det är önskvärdheten att göra oss oberoende av import, särskilt under en avspärrning, att åstadkomma sysselsättning åt den växande befolkningen i Norrbotten och att åtminstone i någon mån inom landet förädla våra stora malmtillgångar och inte enbart exportera dem i oförädlad skick.

Om jag då börjar med det sista motivet, är det självfallet synnerligen tilltalande och önskvärt, om en vidare bearbetning av vår malm kan äga rum inom landet, men det är uppenbart, att förutsättningen är — om man inte vill låta sig ledas enbart av känslökäl — att en dylik förädling skall kunna ske till sådana priser för produkterna, att dessa kunna tävla med vad utlandet kan åstadkomma. Här måste de ekonomiska synpunkterna vara utslagsgivande.

Av ett särskilt intresse äro emellertid i detta sammanhang de båda första skälen: beredskapen och arbetstillfällena. De olika alternativ, som framlagts, ställa sig mycket olika ur dessa synpunkter. Alternativen äro blästermasugnar för koks eller för träkol samt elektrougnar för koks eller för träkol. Båda dessa slag av ugnar ge, därest de arbeta med träkol, den avgjort större sysselsättningsgraden, tack vare att träkolningen sysselsätter ett stort antal skogsarbetare. Medan sålunda ett kokstackverk beräknas sysselsätta mellan 100 och 125 personer — detta gäller även för det största planerade verket på 90,000 ton — och ett träkoljärnverk sysselsäter ungefär samma antal arbetare, så tillkomma för ett träkoljärnverk på 30,000 ton cirka 150 personer för kolningen.

Koltackjärnet ställer sig emellertid vid det kalkylerade företaget både i fråga om blästerugnar och elektrougnar så dyrbart, att det icke har utsikt att konkurrera med motsvarande mellansvenska tackjärn. Därtill kommer att marknaden för dylikt tackjärn till de priser det skulle betinga för närvarande är så mättad, att utsikterna att avsätta detsamma äro ytterst ringa. Kungl. Maj:ts proposition har därför skjutit träkolsalternativet åt sidan, oaktat detta ger de flesta arbetsmöjligheterna, och stannat vid koksalternativet såsom sitt förslag. Och dock är härvid att märka, att av de 100 å 125 arbetare som verket beräknas sysselsätta, c:a 30 å 40 torde behöva hämtas söderifrån från de

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

mellansvenska bruken för att man från början skall få en fullt tränad personal. Det förordade alternativet är sålunda ur sysselsättnings synpunkten föga tillfredsställande.

Övergår man så till beredskapen finner man att det föreslagna koksjärnverket kräver import av koks och rik manganmalm. Tillgången på båda dessa varor blir vid avspärning i lika hög grad försvårad som en import av tackjärn, och verket erbjuder därigenom en mycket ringa och otillfredsställande beredskap. Återstår då att vid avspärning driva med träkol, vilken möjlighet också har framhållits i propositionen. Men då är att märka att resurser härvidlag redan finnas. Man kan ta upp på nytt träkolmasugnar, som finnas i mellersta Sverige och vilka kunna igångsättas utan särskilt kapitalutlägg. Dessa torde arbeta minst lika billigt som det planerade järnverket. Därtill kommer att i så fall behovet av manganmalm lätt kan tillfredsställas. Det finns nämligen fattig manganmalm i mellersta Sverige, vilken kan komma till användning vid de mellansvenska järnverken. På grund av de höga fraktkostnaderna kan denna endast under oförmånliga villkor brukas uppe i Norrland. Beredskapssynpunkten är sålunda ej ett bärande motiv för koksjärnverket, även om verket i enlighet med propositionens förslag skulle kunna apteras för träkol.

För frågans bedömande bör man även erinra sig det nuvarande läget på tackjärnsmarknaden. Här planeras och ha delvis redan genomförts utvidgningar av våra redan existerande koksjärnverk. Sålunda planeras vid Oxelösundsverket en utvidgning på omkring 20,000 ton och vid Domnarvet på 80,000 ton per år. Produkterna äro i senare fallet huvudsakligen avsedda att användas för handelsjärn, men även vid andra verk planeras utvidgningar, som beräknas inom en rätt kort tid åstadkomma en ökning av den inhemska produktionen med 50,000 ton. Vi kunna sålunda inom överskådlig tid räkna med en ökning av c:a 70,000 ton. Tar man då i betraktande att importen under åren 1928—1936 var i medeltal 94,000 ton, så finner man att vi äro på ganska god väg att täcka vårt behov av kokstäckjärn genom inhemska tillverkning. Till sist kommer ju också att vi redan nu exportera träkolstäckjärn till en kvantitet av omkring 60,000 ton per år, vilken kvantitet naturligtvis i händelse av avspärning kan tagas i anspråk för landets eget behov. Ur de såsom viktigast framhållna synpunkterna, nämligen sysselsättnings- och beredskapssynpunkterna kan man sålunda rikta ytterst allvarliga anmärkningar mot detta förslag.

Återstå då de ekonomiska frågorna. Såväl i motionen som i utlåtandet från järnkotoret och slutligen även i en vördsam P. M., avlämnad av järnkotoret efter propositionens framläggande, har det gjorts allvarliga invändningar mot de kalkyler som ligga till grund för propositionen. Man har där kalkylerat med hur järnverket skulle ha gått, därest det varit i gång och kunnat drivas under åren 1934—1938. Denna period omfattar fem för järnindustrien relativt goda konjunkturår, varav två måste betraktas såsom rent exceptionellt gynnsamma. Åren 1937 och 1938 representerade för järnindustrien en utpräglad toppkonjunktur. Endast genom att medtaga dessa år har man kunnat få ett bärande resultat för kostnadskalkylen. Därvid har man räknat med att malmen skulle tillhandahållas till självkostnadspris. Man har inte räknat med frakt för tackjärnet till mellersta Sverige, där det i första rummet kunde tänkas komma till användning. Slutligen har propositionen endast räknat med 4 % ränta på kapitalet men ingen amortering, och därvid är dock att märka att kapitalinvesteringen är beräknad på basis av 1936 års pris, under det att man för närvarande har att räkna med pris som ligga c:a 30 % högre. Jag har försökt göra om kalkylen, delvis på basis av siffror

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)
lämnade i järnkontorets P. M., och funnit att förlusten för åren 1927—1936 uppgår till 6.8 miljoner kronor och, om man räknar med de båda toppkonjunkturen 1937—1938, 2.3 miljoner. Vill man göra beräkningen synnerligen förmånlig, välja de relativt goda åren 1934—1936 samt räkna malmen till självkostnadspris, men lägga på 8 % ränta och amortering samt frakt för tackjärnet, blir resultatet av en jämförelse mellan det kalkylerade priset och importpriset på tackjärn motsvarande år en genomsnittlig förlust av kr. 7:26 per ton eller för en tillverkning på 90.000 ton omkring 650,000 kr. Ökar man kapitalinvesteringen med 30 % och behåller den procentsats som jag upptagit stiger förlusten ytterligare väsentligt. Även med en utomordentligt gynnsam utgångspunkt ger förslaget, kalkylerat med propositionens siffror, en klar förlust.

Det är inför dessa fakta som min medmotionär och jag ha sökt komma fram på andra vägar. Den tillverkning vi pekat på såsom ekonomiskt lämpligare är järnsvampen, en produkt som i vissa avseenden är jämförbar med tackjärn. Järnsvamp är en porös produkt direkt jämförbar med tackjärn av hög kvalitet och framställd genom syrets reduktion ur malmen utan malmens föregående smältning. Att järnsvampframställning ej lämpar sig för de mellansvenska järnverken beror, såsom i motionerna framhållits, på svårigheten dels att anrika därvarande malmer till lämpligt höga järnhalter, dels att erhalla tillgång till billig elektrisk kraft. I dessa avseenden böra förutsättningarna i Norrbotten ställa sig betydligt mera gynnsamma. Avsättning för järnsvampprodukten synes kunna påräknas vid de mellansvenska stålverken för högre kvaliteter samt vid avspärning även som ersättning för importerat skrot. Anlagt för en årstillverkning av 30,000 ton skulle järnsvampverket erfordra en arbetsstyrka av c:a 60 man. För verket fordras årligen c:a 20,000 läster träkol, vilkas framställning uppges kunna bereda en värdefull utfyllnad i sysselsättningen för kanske inemot 400 personer av länets befolkning. Av statens arbetslöshetskommission har framhållits att kolningsarbetet vore förlagt huvudsakligen till eftersommaren, hösten och förvintern, alltså till de tider på året då skogsbon hade svårast att få arbete.

Omnämns må också ett uppslag som framlagts för utskottet och som innebär en kombination av elektriskt tackjärnverk och järnsvampverk. Metoden, som är utarbetad av ingenjör Wiberg, är bland annat byggd på att de värdefulla avloppsgaserna från de elektriska masugnarna tillvaratagas för järnsvamptillverkning. Härigenom tillgodogöres det använda kolbränslet bäst för både tackjärns- och järnsvampprocessen. Genom förfarandet besparas ytterligare kol utöver vad som sparats genom att i den elektriska ugnen kolbränslet delvis ersatts av elektrisk ström. Det är emellertid att märka, att det är kombinationen mellan järnsvampverk och elektrougn, som är det verkligt värdefulla och ekonomiskt fördelaktigaste projektet. Jag vill särskilt understryka detta med hänsyn till att det i utskottet framkommit ett annat förslag, som utmynnat i en av herr De Geer avgiven reservation, att man nu skulle anslå medel, tillräckliga för anläggande av en elektrisk masugn. Den skulle byggas för omkring 30,000 tons tillverkning och beräknas kosta cirka 5 miljoner kronor. Avsikten vore att sedermera eventuellt kombinera denna elektrougn med ett järnsvampverk.

Gentemot detta förslag vill jag emellertid bestämt framhålla, att om det skall ha någon mening, så förutsätter det ju, att man, så snart verket är utbyggt, även igångsätter det i detta första stadium — d. v. s. bestående enbart av kolugn. Då måste man fråga, hur ett sådant alternativ ställer sig ekonomiskt. Någon som helst utredning om den saken har inte förebragts i reservationen. Man kan endast bilda sig en uppfattning därom med hjälp av de siff-

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

100, som finnas i propositionen, och jag har med utgångspunkt från dessa gjort ett litet överslag. Enligt tackjärnsutredningens framställning uppgå kostnaderna för dylikt tackjärn vid ett kokspris av 26 kr. per ton till omkring 66 kronor per ton. Lägger man till 4 % ränta, ökas kostnaderna till 73 kr. 26 öre. Jämför man denna siffra med importpriset på tackjärn åren 1934/36, kommer man till en förlust av cirka 14 kr. 50 öre per ton eller totalt för ett järnverk av denna storleksordning omkring 420,000 kronor per år. Man måste sålunda säga, att detta alternativ, i det skick förslaget föreligger, innebär en tillverkning, som är hart när ruinerande.

Det är inför dessa omständigheter som min medmotionär och jag ansett oss böra yrka på en förnyad utredning av problemet, icke minst ur ekonomisk synpunkt. Emellertid ha vi velat behärta önskemålet att snarast komma till ett positivt resultat. Även vi ha velat biträda tanken att man från statsmakternas sida skulle tillmötesgå önskingarna från Norrbotten att göra något för att öka sysselsättningen bland befolkningen, och i sådan avsikt ha vi föreslagit bildande av ett bolag med ett kapital av 1 miljon kronor för att detta företags ledning skall få tillfälle att närmare utreda frågan och komma med förslag om hur detta järnverk lämpligast bör byggas och därmed bereda riksdagen möjlighet att slutgiltigt taga ställning till saken. Vi ha ansett det vara särskilt angeläget att på detta vis bereda just de personer, som en gång skola taga ansvaret för detta verk, möjlighet att själva verkställa utredningen. Denna tankegång synes mig också tillfullo behärta det i reservationen uttalade önskemålet om anläggande av en elektrisk tackjärnsugn. Såsom jag nyss visat, är ett sådant verk, om det drives enbart, så oekonomiskt, att man knappast står till svars med att igångsätta detsamma. Det får sitt värde först i kombination med ett järnsvampverk. Även om man skulle gå på den linjen, blir man sålunda nödsakad att verkställa en utredning av denna kombination, och när denna utredning är färdig, måste man återkomma till riksdagen med begäran om anslag. Det föreslagna beloppet av 5 miljoner kronor räcker nämligen endast till en elektrisk ugn. För ett fullständigt kombinerat verk kräves enligt beräkning ytterligare cirka 5 miljoner kronor. Jämväl på den av denne reservant föreslagna linjen kommer man sålunda till resultatet, att saken mycket snart åter måste underställas riksdagens prövning.

Med den utgångspunkt, som vi motionärer ha haft, nämligen att detta verk, för att överhuvud taget vara berättigat, måste vara ekonomiskt bärande på lång sikt, ha vi betraktat den av oss avgivna reservationen som ett utomordentligt långt gående steg till samling av de framkomna önskemålen att här göra någonting. Det är därför onekligen med förvåning, jag skulle nästan vilja säga smärta, som vi sett, att man icke velat acceptera det.

Det är särskilt två förhållanden, som för oss gjort utskottsmajoritetens förslag oantagligt. Det första är, att riksdagen här frånhänder sig möjligheten till fortsatt prövning av ärendet. Det överlämnas utan vidare åt det planerade bolagets ledning att avgöra, på vad sätt frågan skall lösas. Såväl principiella som praktiska skäl göra det för oss motbjudande, att riksdagen i en fråga av så stor ekonomisk betydelse skall frånhända sig sin rätt till fortsatt prövning. Icke minst framstår detta såsom synnerligen omotiverat med hänsyn till den — jag måste säga det — otillfredsställande utredning och de bristfälliga kalkyler, som Kungl. Maj:t förelagt riksdagen. Det andra skälet är sista delen av utskottets motivering. Utskottet utgår ifrån att »om de ovan av utskottet alternativt antydda utvägarna för malmförädling ej visa sig framkomliga tillräckliga medel dock skola stå till förfogande för en järnverksanläggning efter propositionens plan». Vad de nya utvägarna beträffar, som utskottet talar om — järnsvampverk och en kombination av järnsvampverk och kol-

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

ugn — tror jag man vågar säga, att de redan nu på grund av verkställda försök kunna anses såsom tekniskt framkomliga, och jag tror även att detta blivit klarlagt för utskottet. Utskottets uttryck »framkomliga» kan sålunda icke tolkas annorlunda än som en antydning om vad som skall ske, om dessa utvägar icke äro *ekonomiskt* framkomliga. Det är ju just detta, som enligt vår mening måste utredas, men jag vill tillägga, att vi anse mycket tyda på att det verkliga skall visa sig möjligt att realisera planerna på dessa linjer. Möjligheterna till förbättringar och besparingar äro nämligen med dessa metoder ojämförligt mycket större än med de äldre, mera ofulländade metoderna för järnframställning. Jag tror för min del, att en kombination järnsvampverkkolugn har icke ringa utsikter till framgång. Men utskottets uttalande innebär, att om man mot förmodan skulle finna, att dessa nya uppslag icke bli lönande, så skall ledningen återfalla på propositionens förslag, som med tillvisshet gränsande sannolikhet kommer att ge förlust och som synnerligen otillfredsställande fyller de huvudsakliga önskemålen: beredskap och sysselsättning.

En sådan tankegång har jag synnerligen svårt att följa. Jag ber mina högt ärade kamrater i utskottet, som ha ställt sig bakom majoriteten, ursäkta, om jag öppet deklarerar, att jag icke med bibehållen självaktning som ekonom kan rösta för ett sådant förslag.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den av herr Andrén och mig m. fl. avgivna reservationen.

Herr statsrådet **Möller**: Herr talman! Det spørsmål som nu föreligger till kammarens behandling är i grunden mycket gammalt. Redan 1913 tillsattes en kommitté, som tog tio år på sig för att komma till ett negativt resultat beträffande frågan om ett järnverk uppe i Norrbotten. Ett faktum som, såvitt jag observerade, icke berördes av den föregående ärade talaren är att det verkligen funnits ett järnverk en gång i Norrbotten. Detta järnverk är nedlagt, och i den offentliga debatten kring dessa ting har det spelat en icke ringa roll att det alltså i praktiken visat sig att ett järnverk icke kan drivas i Norrbotten. Det gamla järnverket var ett träkolstackjärnverk. Jag skulle tro att större delen av dess produktion gick till export, och jag har icke velat underlåta att här beröra frågan, då påståendet att driften icke lönade sig aldrig blivit föremål för något bemötande. Det förhåller sig på det sättet att under de första åren, från 1907 och fram till 1918, gick detta järnverk med förlust under två år. Enligt uppgifter som jag icke haft tillfälle att kontrollera berodde dessa förluster emellertid icke på driften, utan på att man sålt till insolventa kunder i utlandet och alltså icke kunde få betalt för en del av tillverkningen. Eljest visa uppgifterna att järnverket skulle ha lämnat vinst praktiskt taget varje år. Sedan bildades, som herrarna veta, en mycket stor industrikoncern, som omfattade ett stort antal företag i Norrbotten, framförallt inom trävaruindustrien, nämligen det bekanta Ytterstfors-Munksund-företaget. Sedan detta företag övertagit järnverket, blev det mycket svårt att få klarhet över driftresultatet, men jag tror att det faktiskt gick med förlust under åren efter världskriget, som voro en mycket svår tid för den svenska järnindustrien överhuvud taget och som, skulle jag tro, för de flesta motsvarande verk medförde förluster, åtminstone under vissa år. Detta stora och jag vågar säga med rätt mycket luft fyllda bolag gick i konkurs. I denna konkurs förvärvades det gamla Karlsviks järnverk av vissa intressen, som lade ner och revo detsamma. Det förhåller sig alltså så, att det redan drivits ett järnverk, som under sina första år icke gick med förlust, som sedermera under för järnindustrien i allmänhet särskilt svarta år gick med förlust och

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

som slutligen revs, sedan det övertagits av intressen, som såvitt jag vet huvudsakligen voro förankrade i den mellansvenska järnindustrien.

Spörsmålet om anläggande av ett nytt järnverk upptogs till förnyad prövning i början på trettioalet. Det blev icke något vidare av den utredningen, förrän statsrådet Sköld i egenskap av handelsminister gav ett uppdrag att helt enkelt utreda de närmaste tekniska förutsättningarna för en järnproduktion i Norrbotten. En utredning verkställdes genom vissa tillkallade sakkunniga, och denna blev färdig någon gång på hösten 1938. De sakkunniga ha utrett olika alternativ: träkolstackjärnverk, kokstackjärnverk och elektrisk järnsmältning. För dem som ha läst utredningen är det alldeles uppenbart, att även om man är tveksam om möjligheterna att överhuvud förränta ett järnverk däruppe, menar kommittén att man av ekonomiska skäl måste föredraga ett koksjärnverk och ett sådant av den större typen. Jag kan icke påstå att utredningen visar att ett sådant tackjärnverk kan drivas utan förlust eller med vinst, ty siffrorna både för tillverkningen och försäljningspriset röra sig med olika marginaler. Enligt vissa uppgifter skulle ett sådant järnverk, även med det sätt varpå utredningen lagt sina kalkyler, ha burit sig under de år som den föregående ärade talaren åberopade. Enligt andra uppgifter skulle det ha gått med förlust, fastän icke en särdeles stor sådan. Jag vill dock fästa uppmärksamheten på, att när förlusterna sammanräknas, finner man att de grunda sig på kalkyler, där även ränta och amortering medtagits. Man har alltså inte kalkylerat endast med själva produktionskostnaderna och den dagliga driften, utan lagt på amorteringsbelopp och räntebelopp.

Jag har också framlagt en kalkyl i den proposition där det föreslås att man skall bilda ett bolag för att skapa ett tackjärnverk i Norrbotten. Denna kalkyl har i huvudsak haft till syfte att visa att man kan göra kalkyler på många olika sätt. Den har velat säga, att om vi hade haft ett järnverk färdigt år 1934, och detta varit i verksamhet under de därpå följande åren, skulle det icke blott ha förräntat sig, utan därtill ha mäktat åstadkomma en ganska betydande amortering på anläggningskapitalet. Det har anmärkts mot denna kalkyl — jag erkänner det, icke utan ett viss fog, — att man icke räknat med återfrakten för det färdiga tackjärnet från Luleå till Mellansverige, vilket man borde göra med hänsyn till att järnet i huvudsak skall förädlas i Mellansverige. Detta är riktigt. Jag anhöll särskilt att kommerskollegii expert skulle lämna mig förklaring på den punkten.

Det är litet löftesrikt, men på samma gång, det måste jag erkänna, en smula genant att konstatera, att i den framlagda kalkylen finnes inte bara felet med returfrakterna, utan även ett fel åt motsatta hållet, vilka båda fel praktiskt taget uppväga varandra. Man har nämligen, så som man formulerat det, räknat med dubbla koksfrakter. Eftersom de båda felen nästan precis uppväga varandra, skulle kalkylens resultat i alla fall bli i det närmaste riktigt. Jag har velat nämna saken, men jag står inte själv för uppgiften, utan det är som sagt den tjänsteman i kommerskollegium som har till speciell uppgift att syssla med dessa frågor, som har lämnat mig detta meddelande. Men även om man skulle räkna på det sätt som promemorian gör, d. v. s. med returfrakter, skulle det under ett så — jag erkänner det utan vidare — ovanligt gynnsamt år som 1937 utöver förräntningen blivit ett belopp av 2,700,000 till amortering.

Det var sådana överväganden som gjorde att jag ansåg mig med ekonomiskt gott samvete kunna föreslå riksdagen att bevilja medel för byggande av ett järnverk i Norrbotten. Jag vet inte, om man misstänker mig för att tillhöra de speciella Norrbottensromantikerna — det vore väl i så fall den förste skå-

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

ning som ägnat sig åt just den sortens romantik — men det är klart att varje medborgare som har något ansvar måste vara intresserad av att vi själva skola kunna försörja oss med tackjärn och slippa importera, vara intresserad av att öka arbetstillfällena och göra näringslivet i Norrbotten mera mångsidigt samt vara intresserad av att åtminstone någonting göres för förädla de kolossala järnmalmstillgångar som finnas i Lappland. Jag skulle ändå icke ansett mig kunna framlägga ett förslag till riksdagen om anläggande av ett tackjärnverk, om jag icke kommit till den övertygelsen, att även om det finns en ekonomisk risk är denna risk jämförelsevis ringa. Ingen kan ju garantera framtiden. Den kalkyl som är framlagd bygger på några gångna år, och jag tror mig kunna säga, att hade man kunnat inräkna 1939 bland de åren, skulle det icke ha blivit mycket över av anläggningskapitalet att amortera, om nämligen tackjärnverket fått ta detta års pris för sin tillverkning. Men nu ha vi sett bakåt, och framtiden kan som sagt ingen garantera. Jag vill emellertid icke underlåta att påpeka en sak. De sakkunniga som verkställt utredningen ha med all säkerhet räknat med ganska stor marginal — det var på sätt och vis deras skyldighet. Att de inte ville presentera en kalkyl som sedermera skulle visa sig ohållbar, länder dem bara till heder och ligger i sakens natur. Man behöver alltså inte eller borde åtminstone inte behöva utgå ifrån att kostnaderna i deras kalkyler äro hållna så i underkant, att det även där skulle finnas någon mera allvarlig felkälla. Det är ganska orimligt att göra ett sådant antagande, både med hänsyn till de sakkunnigas kvalifikationer och den naturliga stråvan hos en sådan sakkunnigkommitté att hålla sig på den säkra sidan och icke på den osäkra.

Jag skall icke här ta upp någon diskussion angående vilket slag av tackjärnsframställning som kräver mest arbetskraft. Det vet ju alla människor, men jag måste uppfatta utredningens resultat på det sättet, att utredningsmännen avråda från att göra ett träkolstäckjärnverk där uppe av skäl som jag icke skall komma in på, då man knappast kan säga att det är ett alternativ som på allvar diskuteras. Man säger nu att det är så få människor som bli sysselsatta. Ja, för all del, men, mina herrar, är det inte så att om man upprättar en industri som sysselsätter 100 à 125 man, så är det i alla fall 100 à 125 man, vilka med de förutsättningar jag har räknat med, även om de skulle visa sig för optimistiska, skapa nya ekonomiska värden i olika avseenden? Om vi ha fått en stor industriell verksamhet här i landet, så har det varit till nytta, även om antalet arbetare i varje särskilt fall icke kan anses vara så stort. Detta skäl kan under inga omständigheter vara tillräckligt för att man skall motsätta sig detta förslag.

Det är inte min avsikt att ta upp någon kritik av vare sig järnsvampsalternativet eller alternativet med den kombinerade tackjärns- och järnsvampstillverkningen. Detta blir frågor som, om utskottsförslaget accepteras, skola slutgiltigt prövas av det nya företagens blivande ledning. Så som jag föreställer mig saken, måste ju denna nya ledning om någon vara intresserad av att den typ av järnverk som är ekonomiskt lämpligast kommer till stånd. Den skulle ju slå ihjäl sig själv, om den valde mindre lämpliga alternativ.

Jag har inte, herr talman, fått det intrycket av diskussionen i utskottet och på andra ställen, att den speciella sakkunskapen på detta område är så starkt företrädd, att en förnyad riksdagsprövning av typfrågan skulle innebära annat än ett uppskov med hela verkets tillkomst. Ett sådant uppskov anser jag för min del icke berättigat. Jag skall inte kritisera någon; det får bli den nya ledningens sak att med den sakkunskap som kan stå till dess förfogande pröva de olika alternativ som föreligga. Utskottet har icke velat binda denna

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

ledning, och efter min uppfattning har utskottet därvid handlat mycket klokt. Men det finns i alla fall en sak som jag inte vill underlåta att upplysa första kammaren om. Det har under många år i detta land bedrivits tillverkning av järnsvamp. Det är i Höganäs, och om jag minns rätt uppgår tillverkningen till 25,000 ton om året. Enligt upplysningar som jag fått därifrån kan icke hela denna tillverkning säljas i Sverige. Jag tar för givet att det är en fråga om kostnaden — varan blir för dyr — men det är i alla fall såvitt jag vet det enda ekonomiskt lyckade försöket i vårt land att göra järnsvamp. Man kan åstadkomma detta resultat därför att man kan reducera med de mycket dåliga Höganäskolen som vi alla känna till. Det är alltså inte en elektrisk reduceringsmetod, utan en reduceringsmetod med stenkol. Om jag inte är helt och hållet vilseledd, ha de försök med järnsvampstillverkning som i övrigt förekommit i vårt land varit förenade med mycket stora utgifter. Jag tror det har förlorats åtskilliga miljoner kronor på denna järnsvampframställning. Detta betyder inte — det vill jag fästa uppmärksamheten på — att en järnsvampframställning i Norrbotten utan vidare skulle ge samma resultat. Där har man nämligen den billiga kraften och den jämförelsevis rena malmen. Jag kan själv inte bedöma saken, jag bara konstaterar att järnsvampframställningen hittills medfört rätt stora förluster för de företagare som sysslat med sådan.

Ingenting skulle ju i och för sig vara mera önskvärt än att man kunde få en ekonomiskt lönande järnsvampstillverkning i vårt land, eftersom denna järnsvamp i så hög grad kan ersätta skrot vid vår tillverkning av handelsjärn. Det är klart, att det vore ytterst önskvärt. Men om det förhåller sig så, att problemet icke bara är tekniskt lösligt — ty det torde vara ställt utom tveivel, att den Wibergska metoden innebär en teknisk lösning av järnsvampproblemet — utan även ekonomiskt löst, så må det ursäktas mig, om jag är litet förvånad över att man på enskilt företagarehåll skjuter fram detta som alternativ till tackjärnet, ty det vore väl ganska självklart, att enskilda företagare med förtjusning skulle slå sig på en ökad produktion av järnsvamp, eftersom de, därest priserna bli rimliga i förhållande till skrotpriset, otvivelaktigt genast skulle finna stor marknad för varan. Jag skulle till och med tro, att man, om det ginge ekonomiskt bra, skulle få en stor exportmarknad för järnsvamp, ty icke bara i Sverige, utan också i andra länder skulle man inom järnhanteringen med uppräckt händer ta emot järnsvamp i stället för skrot, om varan som sagt kunde köpas till konkurrenskraftiga priser.

Jag gör bara denna reflexion. Herr Nordenson behöver inte ta illa upp. Jag vet, att han överhuvud inte är anhängare av statlig företagsamhet och att han sålunda av rent principiella skäl väl närmast skulle avböja både det ena och det andra förslaget. Men det förvånar mig ändå en smula, att man nu som sagt skjuter fram detta alternativ, om det verkligen vore ekonomiskt riktigt att göra det.

Ja, mina herrar, för min del ber jag att få förorda det förslag, som utskottet här har framställt. Jag tror, att man kan acceptera det utan att behöva vara alltför ekonomiskt rädd. Det är ju inte vanligt, att staten uppträder som företagare. Det hade väl inte kommit i fråga denna gång heller, om enskilda hade velat ta hand om saken. Men om staten skall uppträda som företagare och kunna bidra till produktionen, där man anser det vara önskvärt ur olika synpunkter, så finnes det naturligtvis ingen möjlighet att göra det, om man inte är beredd att ta minsta lilla risk. Man måste ta någon risk. Beträffande de väldiga ekonomiska förluster, som man talar om, vill jag säga, att det finnes väl intet svenskt tackjärnverk, som räknar med annat än självkostnadspriser för den malm det använder i sin masugn. Det göra väl alla utan un-

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)
dantag. Jag vet visserligen inte, hur det i dag skulle ställa sig med Grängsbergsmalm, men det skulle inte förvåna mig, om även där exportpriset ligger betydligt över de priser, som vederbörande järnverk själva anse sig behöva debitera för sin malm, och det vore ju underligt, varför just detta järnverk i Norrbotten skulle utgöra ett undantag och man där skulle debitera exportpris på malmen. Det kan jag för min del inte förstå, ty den kvantitet på kanske 150,000 ton malm, som skulle tillföras detta järnverk för nedsmältning, inverkar inte ett dugg på exportens storlek. Den spelar absolut ingen roll. En sådan merbrytning vid Lapplandsgruvorna tror jag att vårt land kan taga utan någon som helst risk.

Herr Ekströmer: Herr talman! När jag läste detta utskottsutlåtande i går, blev jag nästan glad över att utskottet i någon mån svävade på målet, och jag trodde faktiskt att det i sin kläm skulle kommit till samma yrkande som vad herr Andrén m. fl. i sin reservation har gjort. Så har emellertid icke blivit fallet. Anledningen till att detta ej skett vet jag inte, men faktum synes mig ganska förbluffande.

Jag skall icke upprepa de argument mot det föreslagna järnverket, som här redan förut ha framförts av herr Nordenson, utan jag vill endast påpeka ett par saker, som enligt min mening göra herr statsrådets kalkyler något tvivelaktiga. Jag har ej heller i dag av herr statsrådets nyss avslutade yttrande blivit övertygad om deras riktighet, ty mot hans tämligen lösa antaganden stå obevekligt kalla siffror, som man aldrig kommer förbi.

Det första jag vill påpeka är vad herr Nordenson mera i förbigående nämnde, nämligen att förutsättningen för det föreslagna järnverket är, att malmen eller sligen skall tillhandahållas till malmbolagets självkostnadspris. Detta synes mig göra, att skillnaden mellan självkostnadspriset och det pris, som malmbolaget kan betinga sig i öppna marknaden, bör påföras det nya verket som en utgift. Visserligen säger herr statsrådet, att sådant icke är brukligt, men det tillåter jag mig verkligen betvivla. Vi ha förresten av vår finansminister fått lära oss, att när man tänker på ekonomi nu för tiden, så skall man tänka på folkhushållet i dess helhet och inte på enstaka företag, och det förefaller också mig alldeles självklart, att en sådan utgift som denna, som drabbar folkhushållet i dess helhet genom att man säljer till underpris, skall räknas in i det nya verkets kalkyler som en utgift. Och det rör sig inte om småbelopp, ty enligt den promemoria, som förut nämnts här, vill jag minnas, att det för de fem år, som äro upptagna i kalkylerna, rör sig om en utgift på 6,800,000 kronor. Det är alltså ett belopp på omkring 1,400,000 kronor om året, som ytterligare skall belastas järnverket som utgift för att kalkylerna skola vara riktiga.

Sedan är det en annan sak, visserligen av mindre betydelse, som jag också vill påpeka: Var och en som sysslat med industri vet, att när man startar ett nytt företag, så är det ej säkert, att man genast kan få fram en hög kvalitativ vara, hur väl företaget än är organiserat och hur skickligt folk man än engagerar. Det kan tvärtom dröja ganska länge, innan företaget så att säga arbetat sig fram till en sådan kvalitet. I synnerhet när det gäller en med hänsyn till kvaliteten så ömtålig produkt som tackjärn, skulle jag tänka mig, att det kan taga ganska lång tid, innan man lyckas framställa en fullt förstklassig vara. Ja, jag hade själv för länge sedan en tråkig erfarenhet av detta, då jag för mitt eget företag köpte tackjärn från ett dylikt nystartat järnverk. Men när man vet sådant, måste man anse riktigt att hänsyn tages därtill vid beräkningen av anläggningskostnaderna, ty det blir en engångsutgift, som drabbar det första eller de första årens driftsresultat. I de framlagda kalkylerna har

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

jag emellertid icke funnit någon post, som motsvarar dessa så att säga »oförutsedda» utgifter, vilka jag är säker på kunna bli av stor betydelse.

Även i södra Sverige ha vi, även om vi inte som herr Möller äro skåningar, mycket stort intresse av att söka gynna Norrlands ekonomiska liv, men jag kan inte begripa, varför man nödvändigt skall slå på så stort som här är fallet. Jag tänker på förhållandena i den landsända, som jag representerar. Där har man gått en annan väg. Man har börjat med småindustrier. Det finnes ej ett enda litet vattenfall, som inte är utnyttjat, och knappast en enda järnvägsstation eller samhälle, där det inte finnes småföretag, det må vara möbelfabriker, andra träförädlingsfabriker, metallfabriker, gjuterier, mekaniska verkstäder, glasbruk o. d., som i visserligen blygsam omfattning, men med relativt goda förtjänster drivas år efter år och stimulera hela ortens näringsliv. Varför skulle man ej kunna tänka sig något liknande i Norrland? Här tycker jag det skulle finnas ett obegränsat verksamhetsfält för en nitisk landshövding. Man kunde till exempel, eftersom man nu är inne på subventionslinjen, tänka sig att bereda dylika företag gynnsamma villkor i fråga om kraftförsörjning, man kunde ställa tomter till förfogande och på annat sätt gynna dem. Jag är säker på att en mängd sådana småföretag över hela Norrland skulle göra betydligt mycket större nytta än ett enda stort verk som detta, vilket efter mitt sätt att se egentligen bara blir ett monument över ekonomisk oerfarenhet och lättsinne. Jag måste också fråga mig: *ha* vi verkligen ej bättre användning för tio miljoner i dessa dagar än att offra dem på ett dylikt företag?

Herr talman! Med åberopande av vad jag sagt och med helt instämmande i herr Nordensons argumentering ber jag att få yrka bifall till den av herr Andrén m. fl. avgivna reservationen.

Herr Wistrand: Herr talman! Helt visst förefinnes hos alla i denna kammarare en ärlig vilja och strävan att hjälpa Norrbotten att få sina resurser utvecklade och bereda denna landsända möjlighet till att få den bättre utkomst för dess befolkning, som det så väl behöver, men den verksamhet, som man i sådant syfte öppnar, måste dock, för att inte i längden verka i motsatt riktning, grundas på bärande ekonomiska principer.

Jag förstår mycket väl, hur tanken på detta järnverk i Norrbotten kommit upp och hur den, trots alla de motgångar, som järnhanteringen i Norrbotten — jag skulle vilja säga, ända sedan hedenhös — har rönt, ändå har hållit sig vid liv. Man har utgått från den mycket nära till hands liggande synpunkten, att när några av världens rikaste malmfält finnas uppe i dessa trakter — varför skall man då inte bearbeta järnet där? Studerar man emellertid förhållandena, inte endast i vårt eget land, utan också i utlandet, skall man finna, att järnhanteringen nästan aldrig blivit förlagd till närheten av gruvorna, där malmen hämtas. Sveriges järnbruk ligga i allmänhet inte vid våra gruvor. De ligga i utkanten av bergslagsområdet, där det finnes skogar, som kunna användas till träkol för järnhanteringen, och i utlandet ligger den moderna järnhanteringen vid de stora kolfälten. Den ligger inte vid malmfälten. Det är överhuvud taget en felsyn på hela problemet att tro, att malmbrytning och järnproduktion skulle naturligt låta förena sig lokalt. Det ligger nära till hands att draga en sådan slutsats, men man måste göra klart för sig, att detta likvisst är en felsyn.

När man granskar den kungl. propositionens förslag till anläggande av en kokshytta, finner man också mycket snart, att där föreligger en felkalkylering i så måtto, att man inte tagit hänsyn till frakterna. Det visar sig i själva verket av siffrorna i propositionen, att man i Norrbotten skulle kunna bygga

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)
ett tackjärnverk, som vore i stånd att leverera kokstäckjärn till ett medelpris av 78 kr. per ton, medan medelpriset för importerat kokstäckjärn under tioårsperioden 1927—1936 varit 64 kr. per ton, allt vid en mellansvensk hamn. Detta skulle betyda, att den svenska järnhantering, som skulle förbruka detta kokstäckjärn, för att få järnet från Luleå skulle nödgas betala 20 à 25 procent mer än för importerat järn. Det vore en uppenbar felinvestering att gå in för en sådan produktion. Då reses naturligtvis den invändningen, att man skulle kunna göra träkolstäckjärn och därvid använda träkol från Norrbotten. Därigenom vunne man den fördelen, att en större mängd arbetare skulle få sysselsättning, inte vid järnverket, där det i bägge fallen endast rör sig om cirka 100 man, men genom att man kunde beräkna dagsverken för cirka 500 man vid träkolstillverkningen. Jag vågar säga, att man även i detta fall i mycket väsentlig del räknar fel därför att i nuvarande stund förbrukas en hel del träkol från Norrbotten även i de mellansvenska järnverken, och en träkolstäckjärntillverkning i Norrbotten kan knappast annat än medföra en motsvarande minskning i Mellansverige, där, som vi veta, masugnskapaciteten även under högkonjunkturår icke på långt när har varit utnyttjad. Vad man således vinner på det ena hållet, förlorar man på det andra. De sakkunniga framhålla också beträffande träkolstäckjärnet, att exportkapaciteten under många år varit långt större än efterfrågan och att de svenska järnbruken under den större delen av de gångna åren ha fått sälja sitt exporttackjärn till underpris.

Det är icke någon tillfällighet att förverkligandet av planerna på en järnhantering i Norrbotten hittills har strandat. Det verk, som nu senast fanns där, bar sig i stort sett egentligen endast under krigsåren, och det hann icke konsolidera sig mer än att det bröts sönder för de stormar, som gingo ut över den svenska järnhanteringen under 1920-talet. Under dessa stormar kunde likväl de flesta mellansvenska järnbruken hålla sig uppe och växa till ny styrka. Det var förvisso ingen tillfällighet, att det just var den mellansvenska järnhanteringen, som kunde överleva stormarna.

Meningen är ju nu, att man genom den föreslagna åtgärden skulle kunna lindra arbetslösheten i Norrbotten, men ett järnverk för tillverkning av tackjärn sysselsätter ju bara något hundratal människor, och herr Nordenson har ju påpekat, att man icke kan ta mer än hälften av detta hundratal från Norrbotten. Resterande antal måste tas från Mellansverige bland folk, som kan detta yrke. När man då också betänker, att träkolstillverkningen icke kommer att bereda arbete åt människor i den omfattning, som man har tänkt sig, äro ju lindringarna ur arbetslöshetssynpunkt oändligt små.

Statsrådet säger, att man genom den här åtgärden kan bereda arbete för 100 personer. Läger man alltså ner 10 miljoner kronor, har man skaffat arbete åt 100 personer, men kan man i själva verket tänka sig, att man i längden skall kunna bära en arbetslöshetsverksamhet, som kräver investering av 10,000 kronor per arbetare — i själva verket antagligen det dubbla per arbetare? Jag tror icke, att det svenska folkhushållet har någon möjlighet att göra det.

De sakkunniga ha i sin kalkyl räknat med ett kokspris, som de själva angivit som understigande det hittills normala, och ändå ha de i sitt utlåtande i uttryckliga ordalag ansett sig icke kunna ställa »i utsikt en säker förräntning av det nedlagda kapitalet» och att »sysselsättningseffekten i förhållande till det kapital, som måste bindas, vore sålunda ganska liten».

Jernkontoret, som har hörts om saken, säger, att anläggandet av ett träkolstäckjärnverk i Norrbotten vore enligt fullmäktige sålunda »ett missgrepp ur nationalekonomisk synpunkt och skulle i sociala hänseenden medföra

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

vådor av betydligt allvarligare art än de missförhållanden man velat övervinna».

Kommerskollegium förmenar, att »vinstmarginalen för ett sådant järnverk måste anses synnerligen oviss och i varje fall mycket snäv».

Statens arbetslöshetskommission säger, att »med hänsyn till de osäkra ekonomiska framtidsperspektiv, som angäves i betänkandet, kunde det därför knappast anses tillrådligt att disponera ett så stort kapital för att sysselsätta endast något mera än 100 personer».

Mot allt detta har nu departementschefen vänt sig såväl i sin proposition som i sitt anförande här i dag. Departementschefen meddelade, att han också kommit till en kalkyl, som han — enligt min uppfattning kanske nästan väl frivolt — uttryckte sig, »därför att jag velat visa, att man kan göra kalkyler på olika sätt». Jag föreställer mig emellertid, att det inte bara var det, som herr statsrådet hade till sin avsikt, ty det hade väl, som sagt, varit något för frivolt, utan det var väl för att visa, att han också kunde komma med en kalkyl för att visa detta företags bärighet. Då kommer emellertid statsrådet med en kalkyl, som är grundad på åren 1934, 1935, 1936, 1937 och 1938, och visar, att järnverket under de tre första av dessa år skulle ha gått med förlust och under de två sista åren med vinst, men att slutsumman skulle blivit vinst. Nu får ju var och en, som känner till den svenska järnhanteringen, ett nästan förfärande intryck av lösaktigheten i att lägga fram en kalkyl, som endast omfattar dessa fem år. Vilka äro nu dessa fem år? 1934 hade den svenska järnhanteringen en produktionskapacitet, som var ett historiskt rekord — större än det någonsin varit. Påföljande år slogs detta rekord i stort sett det ena året efter det andra. Kalkylen grundas alltså på de bästa åren och de högsta produktionskvantiteter, som någonsin ha förekommit inom den svenska järnhanteringen. Dessa år lägger man nu till grund för omdömet om verkets bärighet och kommer ändå icke till annat resultat än att under tre av dessa år skulle verket ändock ha gått med förlust!

Vi veta alla hur den svenska järnhanteringen hade det under 1920-talet. Det var en tid av vända och svårigheter, arbetslöshet och lönereduktioner och allt vad detta drog med sig. Det var de allra största svårigheter, men det var ändock med egen kraft, som järnhanteringen rodde upp sig. Tror icke denna kammare, att de första åren, under vilka ett av staten byggt järnverk i Norrbotten kommer att få arbeta, komma att få en ekonomisk struktur långt mera liknande 1920-talet än åren 1934—38, då världen febrilt rustade för krig, med forcerad järnkonsumtion och därav härflytande högkonjunktur för järnhanteringen? Vi kunna väl antaga — eller åtminstone hoppas — att kriget är över, när detta järnverk, om det nu beslutas, blir färdigt, ty det blir ju icke byggt över en natt, och vi stå då antagligen med det nya verket försatt i samma situation som några andra svenska järnbruk, vilka just som de genomgått genomgripande utbyggnader efter förra kriget fingo taga emot en av vår järnhanterings svåraste kriser. Dessa verk hade det värst därför att de voro byggda för en kapacitet, som det ej på årtal fanns möjlighet att uppnå och som föranletts av hoppet om avsättning, som icke längre fanns. Det är enligt min uppfattning det troliga öde, som detta järnverk i Norrbotten kommer att gå till mötes.

Skulle en enskild företagare gå till en bank och försöka intressera den att med stöd av statsrådets kalkyler sätta in kapital i ett företag sådant som detta, skulle han efter en mycket kort stund bli utvisad och kanske utskrattad. Vad här begäres av staten är emellertid ingenting annat än det, som ingen person i det enskilda näringslivet, som har ansvar för

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)
egna eller omhänderhavda pengar, anser sig ur ekonomiska synpunkter kunna göra.

Jag förbiser härvid icke, att frågan också har en social aspekt, men den har jag bemött redan från början.

Till vad jag sålunda har anfört, herr talman, skulle jag egentligen föga ett yrkande om avslag på utskottets hemställan. Det vore det, som mest motsvarar mina egna intentioner och kanske också mest, som jag tror, skulle motsvara situationens krav. Jag vill emellertid icke göra detta, trots att jag hyser mycket grundade tvivel på möjligheterna att överhuvud taget nå några ekonomiskt bärande resultat av ett industriföretag av denna art i Norrbotten. Men då jag icke gör det utan ändock vill förena mig om herr Andréns m. fl. reservation, är det därför, att det finns ju en möjlighet, att järnsvamp-tillverkningen, som är en ny sak, i detta sammanhang skulle kunna vara mera ekonomiskt bärande än tackjärntillverkningen. I varje fall står man kanske icke fullt till svars med att icke låta denna fråga undersökas.

Vad jag emellertid icke kan vara med om är att man först satsar ett kapital på 10 miljoner kronor, och att man, sedan man avsatt dessa pengar, skall sätta sig ned och undersöka, vad man skall göra med dem. Jag tror, att det är viktigare, att det kapitalanslag, som ges, begränsas till vad som är skäligen grundval för en omsorgsfull utredning.

Herr statsrådet yttrade, en smula insinuant, att det är ju så att järnsvamp-tillverkningen hittills egentligen har gått med förlust och att det var väl därför som det enskilda initiativet — så var i varje fall meningen — skulle vilja lägga denna tillverkning på staten. Jag vill säga, att jag tror inte alls, att det finns något intresse från det enskilda initiativet, att denna sak skall läggas på staten. Det är staten själv, som har kommit och så ivrigt förklarar sig vilja göra någonting. Orsaken till att järnsvamp-tillverkningen inom den mellansvenska järnindustrien har gått med förlust är helt naturlig. Det är nämligen oriktigt att i detta sammanhang använda beteckningen »tillverkning» av järnsvamp. Inom den mellansvenska järnhanteringen har det, för att få fram metoder för järnsvamp-tillverkningen, förekommit ett storartat experimentarbete, som man inte tänkt sig skulle kunna lämna någon direkt vinst. Det har enbart varit avsett för att föra tekniken framåt på området. Nu börjar det emellertid se ut som om dessa metoder skulle kunna visa sin bärighet, och då skulle det ju kunna vara något att tänka på. Man har nämligen anledning att tro, att avsättningen av järnsvampen skall kunna ökas undan för undan, eftersom alla stater nu hålla på sitt skrot som om det vore guld, och allt eftersom svårigheterna att skaffa skrot för nedsmältningsändamål ökas.

Jag ber under åberopande av vad jag sålunda anfört att få yrka bifall till herr Andréns m. fl. reservation.

Herr Nordenson: Herr talman! Jag ber att få ta upp några av de synpunkter, som herr statsrådet här framförde.

Herr statsrådet pekade på förhållandena sådana de varit tidigare och erinrade om att det funnits järnverk under tidigare skeden i Norrland. Han medgav också, att de inte visat några lyckliga resultat. Nu vill jag beträffande sådan historik erinra därom, att det är en viss fara att gå alltför långt tillbaka i tiden. Man måste nöja sig med att bygga sina kalkyler på de närmast liggande tiderna, därför att här sker en utomordentligt hastig utveckling, som förändrar förhållandena för en industri sådan som järnindustrien.

Jag vill bara erinra om ett förhållande, som vi alla känna till. Den svenska järnhanteringen har helt förändrat sig sedan den tiden, då man arbetade med

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

en massa små masugnar i mellersta Sverige. Det är sakens naturliga gång, att läget ändrats och att man inte utan vidare kan bygga på förhållanden, som rått under ett längre tillbaka liggande skede. Allra minst kan man göra det i fråga om dessa norrländska järnverk, som utan undantag slutligen gått till ekonomisk katastrof.

Sedan vill jag erinra om att järntillverkningen har genomgått en utomordentlig stor utveckling i utlandet. Det förhåller sig ju så, att tackjärn numera tillverkas i mycket stora masugnar i utlandet, där man tar vara på masugnsgaserna för olika ändamål — uppvärmning inom andra industrier eller rent av uppvärmning av stora samhällen. Det går ofta så långt, att masugnsgasen blir huvudprodukten vid dessa anläggningar och tackjärnet blir under vissa perioder en biprodukt, som kan säljas till alldeles utomordentligt lågt pris. Det är därför, som det är så svårt att inom vårt land kunna konkurrera med det utländska tackjärnet. Detta måste man räkna med. Det är på den grunden, man måste vara försiktig med sina kalkyler och i varje fall bygga på senare års erfarenheter.

Det har redan framhållits av herr Wistrand med mycken skärpa, att de år, som ligga till grund för kalkylerna i propositionen, utgöras av exceptionellt goda år, och när jag valde åren 1934, 1935 och 1936, är det därför att de av experterna anses något mera normala än åren 1937 och 1938. Det är därför, som jag har tillåtit mig att på dem grunda en kalkyl. Jag har då kommit till, även med en mycket försiktig beräkning, att man under dessa år nödgas räkna med en förlust på i genomsnitt 650,000 kronor per år för det planerade tackjärnverket, och därvidlag har jag ändå räknat med en så låg ränta som 4 procent på investerade 30 miljoner kronor.

Herr statsrådet påpekade, att det var riktigt, att ett förbiseende skett i propositionen med avseende på frakterna för tackjärnet ned till mellersta Sverige, och jag har också tagit med den korrektionen i enlighet med Jernkontorets P. M. Samtidigt gjorde statsrådet gällande, att man i propositionens kalkyler räknat frakterna för koksen för högt. På grund därav vill jag meddela, att jag har haft anledning att noggrant genomgå alla dessa kalkyler tillsammans med en expert på området, och det har framkommit anledning misstänka, att kalkylerna icke voro alldeles riktiga. Jag har vidtagit i mina kalkyler just den korrektion, som herr statsrådet nu påpekade. Jag har sålunda räknat bort denna frakt för koks, som icke blir 6 kronor utan 4 kronor 80 öre. Jag har sålunda gjort denna korrektion, men *trots* detta har jag kommit till ett så synnerligen oförmånligt resultat som en förlust under dessa utomordentligt gynnsamma år av 650,000 kronor årligen.

Herr statsrådet säger någonting om att risken är jämförelsevis ringa och att man lika väl, som man räknar med förlust vissa år, kan räkna med att det i vissa fall blir vinst. Ja, men se vi på denna serie av år, komma vi till att under 10 år blir det praktiskt taget en årlig förlust. Det är först det elfte och det tolfte året, som ha bringat någon rättelse i balansen — dock utan att det har blivit någon verkligt vinstgivande affär.

Sedan framhöll herr statsrådet, att experternas kalkyler med all sannolikhet äro synnerligen försiktigt gjorda, för att man skulle vara på den säkra sidan. Ja, de äro, såvitt jag förstår, mycket samvetsgrant gjorda, men jag måste säga, att jag får tvärtom det intrycket, att experterna i dessa kalkyler försökt räkna så gynnsamt som möjligt till förmån för tillkomsten av denna industri. Jag vill erinra om att kalkylerna, som jag här talar om, bygga på den förutsättningen, att järnmalm tillhandahålles till självkostnadspris. Beträffande det av utredningsmännen beräknade priset på elektrisk kraft, har

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

det rätt mycken diskussion inom utskottet, och man har gjort gällande, att det kunde sättas lägre, men vattenfallsstyrelsen har därvidlag anfört, att »de av utredningsmännen beräknade priserna på elektrisk kraft, vilka understege nuvarande självkostnadspris, utgjorde de lägsta pris som överhuvud vore tänkbara». Det vittnar ju om att man i denna kalkyl har räknat så förmånligt som möjligt, när det gäller det föreliggande förslaget.

Herr statsrådet framhöll också, att det kunde vara bra ringa idé med att låta denna sak åter komma på riksdagens bord. Man kunde nöja sig med att de, som fingo taga hand om saken, gjorde en utredning och fingo ta ansvaret härför. Jag kan inte neka till att jag har en rakt motsatt uppfattning. Det synes mig verkligen vara angeläget, att riksdagen får en sådan sak ånyo under omprövning, och därför vittnar enligt min uppfattning den kritik, som har framkommit under denna diskussion.

Jag vågar understryka detta därför, att jag självfallet icke i detalj svarar för den kritik, jag framfört, utan den är helt och hållet hämtad från experter på området. Just därför vågar jag också understryka, att denna kritik dock har framkommit med så pass viktiga moment, att den väl kan motivera, att riksdagen begär att än en gång kunna få taga saken under omprövning. Jag vågar påstå, att det skulle vara till förmån för sakens sakliga främjande.

Herr statsrådet framhöll, att en tillverkning av järnsvamp har pågått under många år vid Höganäsverken och att man har haft svårt att avsätta densamma. Nu vill jag erinra om att den har betingat ett mycket högt pris. Det finns möjlighet att tänka sig, att den järnsvamp, som skulle framställas här, skulle kunna produceras till ett billigare pris. Sedan vill jag också understryka, att den kombination, som här är tänkt mellan järnsvamptillverkning och kolugn, ger ett tackjärn av utomordentligt hög kvalitet, som särskilt väl passar för tillverkning av kvalitetsstål och sålunda kan få ökad marknad även inom vårt land.

Herr statsrådet menade, att det vore egendomligt, när man kommit så långt, att detta problem är tekniskt löst, att man nu från enskilt håll icke är beredd att omedelbart sätta i gång med tillverkning av järnsvamp. Därtill vill jag genmäla, att man från enskilt håll nog i regel, det erkänner jag, kalkylerar ganska försiktigt. Man vill ha så fast mark som möjligt att stå på. Enligt dessa nya metoder byggs ju bland annat en anläggning i Norge, och det är ganska klart, att man från enskilt håll gärna vill avvakta resultatet av driften där.

Att man icke omedelbart från enskilt håll är beredd att ge sig in därpå, kan också sammanhänga därmed att kalkylerna inte ställa sig så förmånliga för den enskilde företagaren som för ett statligt verk. Detta statliga verk kan nämligen räkna på malm — enligt förslaget åtminstone — till självkostnadspris, vilket den enskilde icke torde kunna göra. Ej heller torde den enskilde kunna få så billig vattenkraft.

Herr statsrådet sade, att man ibland får ta åtminstone någon den allra minsta lilla risk. Det är klart, att man måste ta risker, och även jag, som icke är vidare road av att staten ger sig in på sådana här affärer, förstår, att staten måste ta risker. Jag skulle emellertid vilja säga, att här kan det knappast talas om att investera riskvilligt utan snarare förlustvilligt kapital. Det tycker jag i nuvarande stund är en betänklig sak, och jag vill därtill foga, att om det är rätt att ibland ta risker, så är det också nödvändigt, att man ser utsikter till åtminstone den allra minsta lilla vinst för de pengar, som man investerar från statens sida.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

Herr statsrådet **Möller**: Jag tänker inte ingå i någon polemik i egentlig mening mot det senaste anförandet. Det var ju i stort sett endast en upprepning av vad som tidigare sagts. Man framför ju argument på vardera sidan, och det blir väl inte möjligt för oss att överhuvud mötas. Jag vill endast påpeka, att herr Nordenson lägger ihop alla tänkbara oförmånliga faktorer utom en, nämligen att malmen kan erhållas till självkostnadspris. För min del tycker jag inte, att man nödvändigtvis behöver räkna med endast ofördelaktiga faktorer, utan att man också bör räkna med hur det ställer sig under vissa gynnsammare förutsättningar. Men här finna vi dessa olika metoder att räkna. Herr Wistrand tyckte, att det var frivolt att tala om kalkyler på det viset, att man kunde säga, att kalkyler kunna göras på många olika sätt. Men herr Wistrand är själv en erfaren industriman, och nog vet i alla fall herr Wistrand, att det kan göras många olika sorters kalkyler för praktiskt taget vilken produktion som helst. De, som suttit i tullkommittéer och bevillningsutskott, torde också ha någon erfarenhet av den saken. Skall jag motivera en tull, får jag en produktionskalkyl av ett slag. Skall jag motivera en frihandelsståndpunkt, får jag i regel en helt annan produktionskalkyl. Detta bolande med siffror är därför enligt min uppfattning inte särdeles fruktbart.

Herr Nordenson säger, att man skall räkna med de senaste åren. Ja, visst kan man det, och det är precis vad jag försökt göra. Jag har tagit de fem senaste åren, men herr Nordenson anser sig i varje fall böra stryka något av dessa år, nämligen det bästa, för att komma till sina resultat. Toge man med det allra bästa året, som sannolikt icke är år 1937 utan år 1939, tror jag inte jag begår någon överdrift, om jag säger, att betydligt mer än hälften av de tio miljonerna skulle ha återbetalats, och ändå skulle verket ha förräntat sig. Men det är riktigt, att det kan komma år, som äro sämre. Det har jag inte ett ögonblick bestridit. Men om jag nu skulle räkna in amorteringssiffrorna i min vinst- och förlusträkning — det är ju de metoderna man använder, när man talar om förlusterna — och inte bara räntorna, driftskostnaderna, reparationerna och underhållet och allt detta, skulle jag väl behöva räkna med åtminstone tjugo år. I tjugo år kan jag väl räkna med att ett sådant verk består; jag behöver inte amortera åtminstone hela anläggningen på mindre tid än tjugo år. Det är ingen, som intresserat sig för att göra en kalkyl med utgångspunkt från de senaste tjugo åren, och jag säger ingenting om det, ty det är säkerligen i och för sig ganska hopplöst. Men kalkyler på tio år bli i varje fall inte mera rättvisande än kalkyler på fem år. Skulle man gå riktigt till grunden med saken, skulle man få räkna med en mycket längre tidsperiod. Vilket resultat det skulle ge, vågar jag inte yttra mig om.

Ståndpunkt står som sagt emot ståndpunkt, och det är väl ingenting att göra åt det. Jag får kanske säga, att jag naturligtvis har rådfrågat åtskilliga andra experter än sådana, som officiellt haft anledning att yttra sig. Jag har fått kalkyler, som äro mycket förmånligare än dem jag vågat lägga fram i propositionen, och som äro uppgjorda av personer, vilka anses tillhöra den bästa sakkunskap järnhanteringen för närvarande har att tillgå.

Herr **Svedberg**: Herr talman! Det är med ett ganska stort intresse befolkningen i övre Norrland och särskilt i Norrbotten har avvaktat riksdagens behandling av den föreliggande propositionen och det beslut, som här kommer att fattas. Man kan inte förundra sig över detta intresse, i synnerhet om man vet, att folkökningen i Norrbottens län de senaste åren oavbrutet fortsatt, samtidigt med att försörjningsmöjligheterna betydligt minskats, bl. a. på grund av de förbättrade kommunikationerna, som ha möjliggjort en större råvaruexport därifrån. En annan orsak är uppstykningen av jordbruken, särskilt av

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

åkerjorden. I medeltal ha jordbruken i Norrbottens län inte större areal än 3.7 hektar per brukningsdel. Kreatursbeståndet är inte större än 87 djur per 100 invånare av jordbruksbefolkningen, medan för Sverige i dess helhet motsvarande siffra är 174, således dubbelt så stor som för Norrbotten.

Befolkningen där uppe lever i drömmen om utvecklingsmöjligheterna. Man ser på råvarutillgångarna och deras stora rikedom och lever därför på förhoppningen om en bättre framtid. Visserligen kan tillkomsten av det nu ifrågakvarande järnverket inte reducera arbetslösheten i nämnvärd omfattning, men det är ett steg i rätt riktning, och jag tror, att det även kan bidra till att sporra intresset för småindustrien.

Jag tror även, att man kan anlägga samma synpunkter på denna proposition som på propositionen om ett anslag på 5 miljoner kronor till torvbriketttillverkning. Det bör påpekas, att det här gäller en beredskapsåtgärd. Redan under de tre första kvartalen i år ha vi importerat över 145,000 ton kokstackjärn. Om avstängningen skulle ytterligare skärpas, komma naturligtvis de mellansvenska järnbruken, som äro beroende av det importerade kokstackjärnet, att få stora svårigheter, varigenom arbetslösheten kanske i viss utsträckning skulle ökas inom de industrier, som äro beroende av leveranser därifrån.

Jag tror också — och jag tillåter mig därför att vädja till denna kammare att bifalla propositionen — att ett beslut i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag kommer att i viss mån undanröja den känsla, som är rådande där uppe, att Norrbotten är en koloni till det övriga Sverige, varifrån man hämtar råvaror men där möjligheterna till försörjning för befolkningen betydligt reduceras.

Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Andrén: Herr talman, mina herrar! Den långa debatt, som förekommit om den nu föreliggande propositionen, har helt naturligt väsentligen rört sig omkring de ekonomiska och tekniska detaljproblem, som äro förknippade med propositionens förslag. Först den sista ärade talaren kom in på den ekonomiska och sociala bakgrunden, och jag skall tillåta mig att med några ord ytterligare beröra den sidan av frågan, eftersom det uteslutande är av hänsyn till det stora problemet om Norrbotten, som vi reserverar, trots den bristfälliga propositionen, kunnat komma fram till en positiv linje. Norrbottens problem är i sig självt ett mycket stort problem; det är dessutom ett nationellt problem av högst allvarlig beskaffenhet.

Vi få icke glömma, att Norrbotten har rikets högsta födelsetal och att det dessutom har ett dödstal, som ligger under rikets. Det har vidare, bortsett från Stockholms stad, det högsta invandringstal, som något svenskt län kan uppvisa. Följden är, att folkökningen är större i Norrbotten än i något annat svenskt län. Men denna växande befolkning har icke kunnat inkorporeras i länets arbetsliv. Jämtne Västernorrlands län har Norrbottens den ojämförligt största arbetslösheten i landet. Hjälpbehovet är därför också större i Norrbotten än annorstädes, såsom vår sociala statistik gunås visar. Skatterna torde vara de högsta i riket, och antalet röstberättigade, som falla på utskyldstrecket, är större i Norrbotten än någon annanstans i vårt land. Som en reflex av allt detta har kommunismen vunnit en terräng i Norrbotten som aldrig annars i detta land. Vid 1938 års kommunalval voro av 1,000 röstande icke mindre än 232 kommunister på landsbygden och 167 i städerna där uppe. Vi ha, mina herrar, icke råd att ha så många kommunister i rikets mest utsatta provins!

Från denna provins utskeppas stora mängder malm för förädling i främmande land och stora mängder trä för förädling i andra län. Befolkningen växer procentuellt starkare än den odlade jorden. Omkring 60 procent av

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

brukningsdelarna utgöras av s. k. ofullständiga jordbruk, vilkas innehavare för sitt uppehälle måste ha bisysslor till förfång för sitt jordbruk. Härtill kommer, att både malmen, träet och jordens produkter äro i hög grad beroende av konjunkturerna, de förstnämnda av den internationella handelns, de sistnämnda framför allt av klimatets växlingar.

Att något måste göras för Norrbotten, är under sådana förhållanden alldeles uppenbart, i varje fall för mig. Här behövs en ekonomisk och därmed sammanhängande politisk sanering. Men det är tyvärr icke lika klart, att propositionens väg är framkomlig eller riktig. Från alla håll har man betygat ett levande intresse — i varje fall under utskottsbehandlingen — för Norrbottens försörjningsproblem, men de sakkunniga ha med ovanlig samstämmighet utdömt propositionens projekt. Under utskottsbehandlingen fingo vi verkligen ett mycket starkt intryck av den saken. Herr statsrådet Möller förklarade för en stund sedan, att han trodde, att de sakkunniga hade räknat med en mycket stor säkerhetsmarginal. De sakkunniga ha den ene efter den andre haft företräde i utskottet, och vi ha alla fått det intrycket, att de icke räknat med någon säkerhetsmarginal. Den av de sakkunniga, som var mest positivt inställd till propositionen, förklarade på en fråga, som ställdes till honom, att om han hade fria händer, skulle han icke ha accepterat något av de olika förslag, som lägo på utskottets bord. Det är den enkla och klara sanningen om denna sak. Det säger kanske också tillräckligt om den ekonomiska innebörden av propositionen.

Jag skall inte gå närmare in på de olika ekonomiska och tekniska förslag och kalkyler, som ha diskuterats här. Jag tillåter mig endast att säga några få ord med anledning av herr statsrådets senaste inlägg.

Herr statsrådet medgav mycket öppenlystigt i sitt första anförande, att det ingick en icke oväsentlig felkalkyl i hans projekt, men han trodde, att denna felkalkyl kompensterades av ett annat fel. Det finns emellertid, såsom herrar Nordenson och Wistrand redan påvisat, ett tredje fel, som icke kompensterats, och det är ett högst betydande fel. Det är det felet, att herr statsrådet i sin kalkyl endast räknat med en rad av sällsynt goda år, tre mycket goda år och två exceptionellt goda år. Det har häremot anförts, att man egentligen borde räkna även med dåliga år och framför allt med en längre följd av år. Jag tror, att herr statsrådet gick till en något paradoxal överdrift, när han förklarade, att även tio år vore en för kort tidrymd. Man kan verkligen inte gå hur långt tillbaka som helst, när det gäller att göra kalkyler, ty man får inte alldeles släppa sambandet med nuet. Jag tror, att den tioårskalkyl, som några av vår järnindustri främsta män framlagt i en värdsam promemoria till statsministern och som jag antar, att förutvarande statsrådet och chefen för handelsdepartementet tagit del av, är den, som bäst motsvarar vad man kan fordra av en sådan kalkyl, som det här är fråga om. Dessa experter, herrar Uno Forsberg, K. F. Göransson, Axel Ax:son Johnson och Wiking Johnsson, framhålla i sin promemoria på sidan 8 följande, som jag skall tillåta mig att uppläsa. Jag tror visserligen, att statsrådet Möller är mycket misstänksam mot herrar högerriksdagsmän och, såsom propositionen tycks giva vid handen, även ganska kritisk och skeptisk gentemot sakkunniga, men det finns kanske ledamöter här i kammaren, som ha en annan syn på sakkunskapen och dess betydelse, och därför tillåter jag mig att föredraga några ord ur detta för mig auktoritativa aktstycke. Det heter i promemorian: »För det tredje synes den av departementschefen i propositionen åberopade femårsperioden 1934—1938 icke lyckligt vald, enär den omfattar tre goda järnkonjunkturår: 1934, 1935 och 1936, samt två exceptionellt goda år: 1937 och 1938, medan däremot intet enda depressionsår eller ens medelgott år kommit att ingå

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)
i analysen. Riktigare synes vara att grunda kalkylen på tioårsperioden 1927—1936.»

Även utskottsmajoriteten har på grund av den kritik, som framförts i utskottet, funnit sig nödsakad att på åtskilliga punkter övergiva Kungl. Maj:ts förslag. Vad som mest förvånar mig är emellertid den trotsiga hållning mot, jag höll på att säga allt ekonomiskt förnuft, som utskottsmajoriteten tillåter sig i utlåtandets slutord. Dessa ord, vilka jag, då herr Nordenson redan varit inne på den saken, icke behöver citera, innebära ju helt enkelt, att propositionens linjer skola fullföljas, även om en ny utredning kunde leda till att t. o. m. bättre förslag än propositionens måste ratas. Är verkligen detta rimligt i en tid som den närvarande? Är man inte rädd för att i denna viktiga fråga göra en felinvestering?

Vi reservanter ha den uppfattningen — och det har tydligt framgått av den föregående debatten — att åtskilligt måste göras för Norrbottens industriella utveckling. Framför allt tror jag, att det vore skäl att tänka på småindustrien. Men vi medgiva, att vissa förutsättningar föreligga även för en ny järnindustri. Vi äro å andra sidan icke blinda för svårigheterna. De olika utredningarna ha i själva verket starkt understrukit dessa. Vi vilja ha frågan utredd, innan riksdagen går att fatta sitt definitiva beslut. Så länge vi icke veta något om det nya företagets omfattning och karaktär, finna vi det icke klokt att bestämma aktiekapitalets storlek. Man gör dock aldrig på det sättet i det ekonomiska livet. Det synes mig också konstitutionellt betänkligt, att riksdagen skulle bevilja medel till man vet knappast vad. När vi nu icke desto mindre förordat, att en miljon kronor redan nu skola ställas till Kungl. Maj:ts förfogande, är det därför, att vi vilja, för det första att bolaget snarast möjligt skall bildas och för det andra att dess styrelse skall få verkställa den ytterligare utredning, som kräves före verksamhetens start. Då få de ansvariga redan från början draga upp grundlinjerna och riktlinjerna för den industri, som vi hoppas skall komma till stånd i Norrbotten.

Det är på dessa grunder, herr talman, som jag ber att få yrka bifall till den av mig m. fl. vid utskottets utlåtande fogade reservationen.

Herr Caap: Herr talman! Det var med stor glädje jag tog del av det utlåtande, som här föreligger, och särskilt glädde det mig att läsa inledningen till den reservation, som avgivits av herrar Andrén, Nordenson m. fl. I denna inledning heter det: »Utskottet anser sig ha konstaterat, att inga delade meningar synas råda om önskvärdheten av att på allt sätt främja ny industriell verksamhet i Norrland.» Reservanterna komma också till det slutet, att de tillstyrka bildandet av ett bolag och beviljandet av medel därför. Men när man nu har hört reservanterna utveckla sina synpunkter på frågan, blir man verkligen förvånad över att de kunnat komma till ett sådant positivt slut. Allt vad de yttrat här har talat för den rena avslagslinjen, och det förefaller mig, som om den ståndpunkten t. o. m. hade varit något ärligare.

I trettio år har denna fråga varit föremål för utredningar. Det ena projektet efter det andra har framlagts. Oftast ha kanske resultaten blivit nedslående. Nu har emellertid till norrbottningarnas stora glädje framlagts en proposition, som i allt fall innebär ett positivt förslag. Jag erkänner villigt, att jag för egen del rent av hälsade utskottsutlåtandet med större glädje än själva propositionen, ty jag anser, att utskottet genom det storartade arbete, som tydligen ligger bakom det slut, vartill utskottet kommit, har fört frågan i ett bättre läge. Man har sålunda lämnat flera positiva möjligheter till frågans lösning öppna. Av den anledningen finner jag för min del, att utskottets förslag är lyckligare formulerat än propositionen.

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

När man å andra sidan ser på reservanternas ståndpunkt, måste man fråga sig: vad är det egentligen, som skall utredas i fortsättningen? Hur skall det bolag se ut, som skall bildas, d. v. s. vad skall det ha för verksamhet? Skall det vara ett aktiebolag för drivande av industriell verksamhet eller för utredning om eventuellt drivande av industriell verksamhet?

Som norrbottning måste jag inta en positiv ställning i frågan och alltså tillstyrka bifall till utskottsmajoritetens förslag. Jag gör det så mycket hellre som jag vet, att bakom tanken på anläggandet av ett järnverk ligga förhoppningarna om en utveckling i Norrbotten, som förr eller senare måste komma och helt enkelt inte kan hejdas. Vi norrbottningar tro nämligen, att de naturrikedomar, som finnas där uppe, måste i någon mån bli Norrbotten till gagn. Vi få inte glömma, att Norrbotten är socialiserat. Naturtillgångarna ägas av staten. Staten måste offra något på Norrbotten och dess industrier, det är alldeles ofrånkomligt. Den individuella fattigdom, som finns där uppe och som har berörts senast av herr André, är så markant, att man helt enkelt inte kan underlåta att göra något däråt. Men det skall inte göras i form av fattigvård, utan det skall göras genom anläggande av industrier eller skapande av arbetsmöjligheter på annat sätt.

Jag har nyss redogjort för den uppfattning, som man har i Norrbotten angående utsikterna att genom ett järnverk även skapa möjligheter inte blott för industrien utan även för jordbruk och skogsbruk. På ett enligt min uppfattning alldeles utmärkt sätt har professor Arvid Johansson i korthet sammanfattat dessa problem i ett yttrande, vilket delvis är intaget i en motion, som väcktes år 1932 i denna kammare och som bidrog till att en utredning i frågan då kom till stånd. Jag ber att få citera detta uttalande, då det ger uttryck just för vad jag för min del känner rörande de framtida utvecklingsmöjligheterna i Norrbotten.

Professor Arvid Johansson säger bl. a. följande: »Ingen torde väl sålunda kunna förneka, att icke järnhanteringen och jordbruket varit mäktiga bärare av den materiella utvecklingen i mellersta Sveriges järnmalmsförande områden. Skola de områden i norr, som innesluta förråd av malm, kolved och kraft, någon gång bliva ett nytt Bergslagen, där järnhantering och jordbruk skola möjliggöra tillvaron för en fri och självständig inlandsbefolkning, mäktig att göra denna landsända till en kulturpost mot norr och öster? Det skulle föra för långt att här gå in på en detaljutläggning av detta problem. Vare det nog att erinra om, att vi i malmfälten Tuolluvaara och Mertainen äga stora tillgångar av rik och fosforren malm, som är ägnad att i elektrisk träkolsmasugn nedsmältas till ett fosfor- och svavelrent tackjärn. Malmen bör också kunna användas för direkt reduktion till järnsvamp. Träkolstillgången är i dessa trakter jämväl relativt god, särskilt när Inlandsbanan blir färdig. Och kraft finnes i överflöd i Porjus. Längre än till tackjärn eller motsvarande råvara torde man dock knappast kunna räkna med för närvarande. — Lämpligaste platsen för ett reduktionsverk är ju enligt gjorda utredningar Luleå, ehuru det kan ifrågasättas, om icke de redan befintliga båda masugnarerna i Porjus, vilka nu stå öde, borde först komma i fråga, ifall de ekonomiska förutsättningarna finnas för en tackjärnstillverkning därstädes. Såsom jag i ett radioföredrag våren 1927 framhöll, kan första steget till en bestående järntillverkning varken tagas av lokala intressen med otillräckligt kapital och bristande kännedom om järnhanterings betingelser ej heller av den på spekulation särskilt inriktade företagaren. Av allt att döma är det för närvarande endast den mellansvenska järnhanteringen, som kan direkt eller indirekt aktualisera frågan om en järntillverkning i övre Norrland. Men härför måste ställas vittgående krav på staten som ägare av råvarutillgångarna och

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)
kommunikationsmedlen där uppe. Statsmakterna böra vid frågor som dessa icke förglömma, att Norrlands skogar och malm göra en kraftig insats i vår handelsbalans. Det måste därför betraktas som en för staten oavvislig plikt att göra allt för att bereda väg för sunda, uthålliga industrier, och därigenom av denna landsända skapa platsen för en fast och välbärgad befolkning med sina intressen riktade på sådana förvärvskällor som jord- och skogsbruk, vilka sedan ålder i de av naturen mera karga delarna av vårt land ägt samhörighet med järntillverkningen och därvid utfört en god kulturgärning.»

Man kan således enligt min uppfattning icke slita frågan om järnverket lös från frågan om de industriella problemen i Norrbotten. När därför utskottsreservanterna säga sig vilja främja industriell verksamhet, såsom man uttrycker det, i Norrland — man talar alltså om en hel landsända och icke endast om den del av denna landsända, som problemet egentligen gäller — måste jag säga, att är detta verkliga reservanternas mening, böra de också föredraga ett positivt resultat redan nu framför en utredning, om vilkens resultat man ingenting med säkerhet vet men vars utgång jag finner minst sagt tvivelaktig efter att ha åhört reservanternas utläggning av frågan under denna debatt.

Under återopande av vad jag nu anfört ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

I herr Caaps yttrande instämde herrar *Gabrielsson, Asplund, Carlström* och *Tjällgren*.

Herr Johanson, Karl August: Herr talman! Jag tänkte egentligen endast i huvudsak instämma med herr Caap i hans anförande. Då jag emellertid nu fått ordet, vill jag endast uttrycka min stora glädje över herr Andréns välvilliga inställning gentemot Norrbottens befolkning. Denna glädje hade dock varit ännu större, om herr Andréns slutat sitt anförande med att yrka bifall till utskottets förslag. Han har ju reserverat sig och kunde väl därför inte nu ansluta sig till majoriteten, men jag är övertygad om att glädjen i Norrbotten hade blivit större, herr Andréns, om herr Andréns efter sitt anförande yrkat bifall till utskottets hemställan.

Det har här talats om att det vore önskvärt att man uppmuntrade tillkomsten av småindustrier i Norrbotten. Jag undrar emellertid, om inte dessa småindustriärläggningar kunna visa sig bliva ett tveeggat svärd. Hur blir det med avsättningen av dessa industriers alla alster i de sydligare delarna av landet? Det är kanske inte så alldeles lyckligt, om man slog in endast på den vägen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Boman: Herr talman! Här har uttalats en del skeptiska synpunkter beträffande ifrågavarande tackjärnverk, och även det fackförbund jag har äran tillhöra hyser samma skepticism gentemot denna anläggning. Det är inte endast de ekonomiska kalkylerna, som man där finner anmärkningsvärda, utan även järnverkets förläggning uppe vid polcirkeln, höll jag på att säga. Vi ha i det mellansvenska distriktet en månghundraårig tradition just på järnhanteringens område, och det är min fasta övertygelse, att denna industri, som kunnat genomleva många svåra kriser tidigare utan att, såsom man gjort i söder och norr, ropa på det allmännas bistånd, även denna gång skall finna utvägar, när det gäller att täcka behovet av kokstäckjärn, förutsatt att detta behov blir konstant.

Ang. anläggande av ett tackjärnverk i Norrbotten. (Forts.)

Då det är tydligt, att alla partier här tävla i att visa översvallande vänlighet gentemot norrlänningarna, har intet avslagsyrkande framställts. Jag får emellertid, herr talman, anmäla, att jag inte kan delta i denna frågas avgörande.

Efter härmed slutad överläggning gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framkommit, propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den av herr Andrén m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Nordenson* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 76, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den av herr Andrén m. fl. vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen ånyo uppläst, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr talmannen hemställde nu, att behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan måtte få uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Denna hemställan bifölls.

På framställning av herr talmannen beslöt kammaren att vid morgondagens sammanträde företaga val av förste vice talman och eventuellt även av andre vice talman.

Anmälades och bordlades

första särskilda utskottets memorial:

nr 82, angående viss ersättning till en hos andra kammaren anställd vaktmästare vid inkallelse till militär tjänstgöring på grund av förstärkt försvarsberedskap; och

nr 83, angående ersättning till av första särskilda utskottet tillfälligt anlitad personal; samt

andra särskilda utskottets memorial nr 35, angående ersättning till tjänstemän hos andra särskilda utskottet.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 5.03 e. m.

In fidem
G. H. Berggren.